

Бисери от Струма

Mirikle katar i Struma

БИСЕРИ ОТ СТРУМА

Сборник с образци на фолклор на ромите от долината на р. Струма

MIRIKLE KATAR I STRUMA

Romano folklorikano lil katar i Struma

Българска, първо издание

Редактор на българския текст

Теодора Крумова

Редактор на ромския текст

Йосиф Нунев

Предпечатна подготовка и оформление

АСТАРТА, e-mail: astarta_publ@mail.bg

Формат 70/100/16

Печатни коли 11,75

Снимки на корицата: Радостина Петкова

© Йосиф Нунев – преработка и адаптация, 2015

© Диана Нунева – преработка и адаптация, 2015

© Калоян Светославов Бациков – художник на илюстрациите, 2015

© Теодора Крумова – художник на илюстрациите, 2015

© Илина Илиева Пандева – художник на илюстрациите, 2015

© Yosif Nunev – preirima thay adaptatsiya, 2015

© Diana Nuneva – preirima thay adaptatsiya, 2015

© Teodora Krumova – redaktori pal ko bulgarikani chhib, 2015

© Yosif Nunev – redaktori pal ko romani chhib, 2015

© АСТАРТА – графично оформление, 2015

ISBN 978-954-350-204-2

Бисери от Струма

Сборник с образци на фолклор на ромите
от долината на р. Струма

Съставители

Йосиф Нунев

Диана Нунева

Mirikle katar i Struma

Romano folklorikano lil katar i Struma

Khidine thay kerde

Yosif Nunev

Diana Nuneva

АСТАРТА
ПЛОВДИВ
2015

Книгата се отпечатва с финансовата подкрепа на Център Амалипе в рамките на проект „Младешта е толерантност”, финансиран от Европейската комисия по програма “Основни човешки права и гражданско участие” – JUST/2011-2012-FRC/2867. Център Амалипе носи цялата отговорност за съдържанието на настоящото издание и при никакви обстоятелства то не може да се приема като официална позиция на Европейската комисия.

Съдържание

Предговор	8
Nakhlipe	10
РОМСКИ ПРИКАЗКИ/ROMANE PARAMISYA	11
Старецът и царският син	11
<i>O phuro thay e thagareskoro chhavo</i>	14
Бедният ром	18
<i>O choro rom</i>	19
Прочутият майстор ковач	21
<i>O preshundo phirno kovachi</i>	22
Беднякът, богатият и гъската	24
<i>Choro, barvalo thay i papin</i>	27
Бедност и богатство	30
<i>Choripe thay barvalipe</i>	36
Гюлизар	43
<i>Gyulizar</i>	51
Добрината взема купа с жълтиците	59
<i>O lachhipe lela i piri</i>	61
Пет пръста, пет риби	64
<i>Panch parmatsya, panch machhe</i>	66
Съветът на приятеля	68
<i>Amalestar godi</i>	69
Богатият ром	71
<i>O barvalo rom – doktori, daskali, stroiteli, bashalno</i>	72
Късмет	74
<i>Nafaka</i>	75
Тримата братя	78
<i>Otrin phrala</i>	80
Приказка за най-малкия брат	83
<i>Masali e nay-hurde phraleske</i>	86
Изгубеният син	89
<i>O nashaldo chhavo</i>	90
ПРЕДАНИЯ/LEGENDES	92
Ромско предание за майстор Манол	92
<i>Romani legenda e phirne Manoleske</i>	94
Ромско предание за Бела Мара	96
<i>Romani legenda e Parne Marake</i>	96
Свети Георги спасителят	97
<i>O Sveti Georgi spasiteli</i>	97

Как се появил курбанът за здраве	98
<i>Katar alo o kurbandi sastipnaske</i>	99
Притча за маслината	100
<i>Maslinakiri legenda</i>	101
Как Господ създал ромите	102
<i>Sar o Devel keryas e romen</i>	103
РОМСКИ АНЕКДОТИ/ROMANE ANEKDOTYA	104
Гледай мен, пиши магарицата	104
<i>Dikh man pishisar e hwre</i>	105
На колко години е дяволът	107
<i>Kobor bresha si o beng</i>	108
Брат с брата е добре	110
<i>Phral phralesa si lachhe</i>	110
СПОМЕНИ/MEMORATE	112
Не го убили	112
<i>Na mudarde les</i>	114
Един музикант	116
<i>Ekh bashalno</i>	117
Дал четири тенекии жълтици	118
<i>Dinyas shtar tenekies frolya</i>	118
Царят не позволил да изстребят ромите	119
<i>O thagari na dinyas te mudaren e romen</i>	119
ПОСЛОВИЦИ И ПОГОВОРКИ/GODYAVER ALAVA	121
РОМСКИ ПЕСНИ/ROMANE GILYA	126
Со дикхес ман	126
О, Алиа	127
Де гиди де	128
И чшай и папия	129
Мо хорос на кхелела пес	130
Сани балвал	132
Авел о кало пампури	134
Яг те тхарел тут	136
Ко си котар	137
Ме ка мерав даде	138
О бахтало Васили	143
Шун чшайорие	144
Телал авелас	145
Астарде е Сали	146
Ме ка мерав	148
Жувло жувли	150

Кхидисайле дайо мори	151
Пхутер манге Алтуно	153

**РЕГИОНАЛНИ КАЛЕНДАРНИ И СЕМЕЙНИ ПРАЗНИЦИ И
ОБРЕДИ/REGIONALTHEMESKERE KALENDARESKERE
THAY FAMILIYAKERE BIBUTYARNE DIVESA
THAY OBREDYA .....**

.....	154
-------	-----

**Специфични семейни празници и обреди в региона/
FAMILIYAKERE BIBUTYARNE DIVESA THAY OBREDYA
ANDO REGIONALTHEMA .....**

.....	154
-------	-----

.....	154
-------	-----

.....	156
-------	-----

.....	157
-------	-----

.....	158
-------	-----

.....	159
-------	-----

.....	160
-------	-----

.....	160
-------	-----

.....	161
-------	-----

.....	165
-------	-----

.....	168
-------	-----

.....	168
-------	-----

.....	169
-------	-----

.....	170
-------	-----

**Специфични календарни празници/SPETSIFICHNA
KALEDARESKERE BIBUTYARNE DIVESA .....**

.....	172
-------	-----

.....	172
-------	-----

.....	173
-------	-----

.....	174
-------	-----

.....	175
-------	-----

.....	176
-------	-----

.....	177
-------	-----

.....	180
-------	-----

.....	183
-------	-----

.....	186
-------	-----

.....	187
-------	-----

Предговор

Реализацията на настоящия сборник стана възможна благодарение на осъществения през лятото на 2002 г. проект „Ромски фолклор от поречието на река Струма” на дружество „Еделвайс”, гр. Ракитово. В него с много желание и с възрожденски ентузиазъм се включиха: маестро Анжело Маликов – известен композитор, музикален педагог и изкусен цимбалист; инж. Демир Янев – общественик и ръководител на неправителствена организация в Петрич; Валентина Стефанова – учител по английски език от Брагоевград; Малин Йосифов – начален учител от Сандански; Вергил Илиев – активист от Кюстендил; Диана Нунева – училищен психолог и д-р Йосиф Нунев – педагог, ръководител на проекта.

След кратък курс по етнография в продължение на цели пет месеца събирачите на устни послания на ромската култура посетиха редица населени места по течението на р. Струма, издириха цяла плеяда от живи носители на устно ромско творчество, записаха ги на съответния диалект на ромския език и по този начин ни направиха съпричастни към редица народни умотворения, съхранени чрез устните разкази на роми от различни възрасти – приказки, песни, пословици и поговорки, интересни спомени от миналото, анекдоти и някои уникални празници и обреди от календара и личния живот на ромите от региона.

В настоящия билингвален сборник (*на български и на ромски*) предлагаме малка част от образци на текстове, които са преработени от съставителите и адаптирани за учебни цели в часове за опознаване на ромския фолклор и култура. Всички те са много близки до оригиналните си послания. Едно от безспорните достойнства на сборника, с които не без основание се гордеем, е, че публикуваните в него песни приживе бяха нотирани от незабравимия музикант маестро Анжело Маликов, с когото имахме щастието да се познаваме и да работим заедно.

Текстовете на ромски език са написани на латиница, утвърдена от просветното министерство през 1993 г. за целите на часовете по майчин ромски език. Представените чрез тях регионални диалекти са два – ерлийски и влахички, като преобладават текстовете от диалекта на ерлиите – уседналите по тези места от незапомнени времена роми, които са и значително по-голямата част от това население в региона.

Имаме приятното задължение от сърце да благодарим преди всичко на тези роми, които не пожалиха време и усилия, за да ни предадат своето устно богатство. Информация за тях самите ще намерите под черта в началото на всеки нов текст.

Искрени благодарности и към ЦМЕДТ „Амалипе“ за проявения интерес към теренното изследване и за разбирането, че неговото място е в представената колекция, а най-истинските му читатели – децата. Без неговата помощ това помагала нямаше да е факт.

На всички почитатели на създадените през вековете по българските земи устни културни послания пожелаваме приятни преживявания с бисерите на устната култура, сътворена от ромите, живеещи в поречието на древната река, успешно преминали през изпитанията на вековете и стигнали чак до вас – читателите и ценителите на културната съкровищница на съвременна България.

Поради високия предварителен интерес към песенния фолклор от не-роми за тяхно улеснение умишлено сме записали заглавието и текста под нотите на кирилица.

февруари 2014 г.

От съставителите

Nakhlipe

Kava lil astardam te keras nilaesa ando 2002 bersh, kana ikaldam o proekti “Romano folklori ogoral lenyatar Struma” kay kerdyas o druzhestvo “Edelvays”, Rakitovo. Leste kerde buti roma sar: maestro Anzhelo Malikov – preshundo kompozitoro, muzikalno pedagogo, baro tsimbalisto; Demir Yanev – romano aktivisto, inzhenero, shero romano NGO andar Petrich; Valentina Stefanova – sikavni pal ko anglikani chhib andar Blagoevgrad; Malin Yosifov – sikavno tsikne chhavengoro andar Sandanski; Vergil Iliev – terno aktivisto andar Kyustendil; Diana Nuneva – shkolno psihologo thay Dr. Yosif Nunev – pedagogo, sherutno proektoske.

Savore nakhle tsikno kursi pal ki etnografiya. On kerde buti 5 chhoma kay gele pash romende, lengere dizande thay gavende ogoral i Struma. Arakhle but romen (phuren, ternen), kola zhanen avtentikano romano folklori, hramosarde lengoro muyalipe – paramisiya, gilya, sigane alava, memoratya, anekdotya thay sar kerena e roma bibutyarne divesa thay obredya katar romano regionalno kalendari.

Kale bilingvalnone lileste (romanes thay bulgarikanes) ikalasa ekh tsikni kotor tekstorya kay si preirime thay adaptirime chhavorenge ki shkola – te siklyoven pi romani chhib thay pi kultura. Kala tekstorya si pash pashes zhi ko avtentichna, ama si preirime chhavenge. Ando lil ka arakhen but romano lachhipe. Ekh baro lachhipe, kolesa ame vazdesa amen naupre, si e gilya kay arakhlyas, hramosardas thay notirindas kana ulo azhay zhivdo o baro kompozitori, amaro amal Anzhelo Malikov.

E romane teksturya si hramonde latinitsate, anglikano varianti, kova ulo standartizirime ando 1993 bersh, kana astardilo te siklyovel pes i romani chhib ofitsialno bulgasko shkola. Ko lil ka arakhen duy regionalna romane dialektya – erlikano thay vlahicko. Po-but si e teksturya eklikano dialekti – leste horatinena po-but katar e romendar kala regionestar.

Amenge si but drago te naisaras sa ilestar savore romenge, kola dine amen po vryamo thay po zhanibe. Informatsiya lenge ka arakhen talal ko folklorno alav.

Naisaras vogesa li amare amalemge katar NGO “Amalipe”, kay isi len baro interesi karig ko romano folklori thay ikalen les chhavikane lileste.

Sastipe thay bahtalipe savore manushenge kay isi len interesi karig ko romano folklori, kay byandilo amare bulgarikane phuvyate – kate zhi ko purani len. Folklori, kova na bistardilo thay reslo zhi amende, zhi tumende – manusha kay dukhana amare bulgarikane kulturake.

Ame hramondem kirilikanes o alav thay e notirime tekstorya ando giljano folklori zaradi o baro interesi karig leste katar manushendar kola nanay roma.

Fevruari 2014

Khidipnaskerendar

Старецът и царският син¹

Имало едно време един дядо и една баба роми. Те били големи сиромаси. Старецът нямал магаре, нямал кон и каруца, а ходел в гората и носел дърва, овързани с въже, на рамо. Изхранвали се, като продавали по малко от дървата, а с останалите се греели цяла зима.

Един ден старият ром отишъл за дърва. Видял на една полянка, че един гущер и една змия се бият. Змията му казала:

– Убий гущера, за да остана аз жива!

Гущерът не останал по-назад:

– Ако ме убиеш, змията ще те изяде! Ако убиеш нея, с много богатство ще те наградя! Баща ми е цар и ще ти даде голямо богатство!

Старецът си помислил малко и убил змията. Гущерът казал на стареца:

– Събери сухи дърва! Запали огън и нека дървата да изгорят напълно. Събери пепелта и я сложи в една кърпичка. Вържи ми кърпичката на гушката. От пепелта по малко ще пада и ще поникне босилек. Като вървиш по тази пътечка, тя ще те доведе до нашия дворец. Когато дойдеш у нас, няма да искаш нито овце, нито коне, а ще поискаш гърбавото конче. То ще ти донесе нужното щастие. Ако вземеш пари или друга стока, крадците ще те нападнат, ще ти вземат всичко и ще те погубят. А ако вземеш гърбавото конче, ще спечелиш и ти, ще спечеля и аз.

Старият ром така и направил. Поискал гърбавото конче.

---

¹ **Стойчо Димитров Огнянов.** По известен е като Стойчо Демов Осев. Роден е на 26.04.1942 г. в Сапарева баня. Изкарал е III клас. Бил е железар и земеделец. Сега е козар и музикант – свири на кларинет. Посещава християнска черква, но определя господ като Аллах. Самоопределя се като български ром-ерлия. Приказката знае от праядо си Яшар Емиров.

Царският син попитал стареца как да уловят красивата мома, самодивата, която имала самодивски кон, ат – много силен, никой не можел да го победи. Който успее да надвие коня, щял да се ожени за нея.

Старецът поучил царския син:

– Четиридесет дена няма да поиш с вода гърбавото конче, а ще му даваш шербет. Ще го храниш с овес и люцерна. После ще го увием с четиридесет кожи.

Направили това старецът и царския син и тръгнали да дирят самодивата. Стигнали една полянка, където самодивата идвала да пасе коня си. Старецът изкопал трап, в който заровил кончето до главата. Дошла самодивата с нейния кон, а гърбавото конче извикало:

– Ела, самодивски коню, да се бием! Отдавна те чакам!

Чул самодивският кон, обиколил поляната, не видял никого, но чул гласа, който повторно му се заканил:

– Ела да се преборим, самодивско конче, ела да се преборим!

Самодивският кон чувал конския глас, гледал нагоре, оглеждал се настрани, но пак не видял никого. Трети път извикало гърбавото конче:

– Или ти, или аз! Ще се бием до смърт!

Този път самодивският кон погледнал надолу към земята и видял гърбавото конче. Започнали да се бият. Гърбавото конче като хапело, късало месо от самодивския кон, а като хапел самодивският кон, късал кожи. Дълго време се били. Накрая самодивският кон припаднал и умрял.

Царският син взел самодивата. На главата си тя имала златно перо, което светело като слънце. Завел я в царския дворец. Самодивата направила от камък паметник на своя кон и се простила с него. Попитала стареца и престолонаследника:

– Как така толкова години никой не можа да победи моя кон, а вие сега го победихте?

Царският син си признал, че го бил научил старият ром.

Всички заживели щастливо в двореца.

В това царство имало три змея, които вършели злини. Царският син попитал стареца как да погуби змейовете. Старецът казал, без да се замисля:

– Четиридесет мулици ще измузем и ще сварим млякото в казан.

Дошли рите змея. Старият ром им предложил:

– Хайде да ви изкъпем в млякото, за да станете красиви като царския син.

Змеят-главатар отвърнал:

– Добре, но първо аз ще се изкъпя!

Пъхнал се в казана, сварил се в горещото мляко и издъхнал за винаги. Старецът заклал един петел и овесил червата му на пояса си. Вторият змей видял червата и попитал стария човек защо червата му висят. Вместо отговор ромът му предложил:

– По-бързо си разпори корема да завием казана, да не изгори брат ти.

Послушал го вторият змей, разпрал си корема и умрял.

Третият змей попитал къде са братята му, а старецът му отговорил, че те си почиват, защото били уморени и казали да не ги безпокоят. В това време наклали фурната и казали на третия змей:

– Влез и ти да станеш красив и силен – непобедим, печен-пречепен, кален-прекален!

Влязъл третият змей във фурната и изгорял. Така царският син и старецът спасили царството от трите змея.

Добре, ама старецът работел в царските обори, но не си светел със свещ, а с перото на самодивата. Царят го видял и попитал своя син:

– Защо старецът не взема свещи, а всичко наоколо грее?

Царският син му отговорил:

– Той има самодивско перо, което свети навсякъде.

Един ден старият ром казал на царския син:

– Сега ще извикам гърбавото конче. Ще сварим млякото в казана, то ще духне и ще го охлади. Тогава аз ще се изкъпя, ще се подмладя и ще мога да ви работя по-дълго време с цялото си семейство – с бабичката и сина си. Доволен съм, че ме отърва от гладия, да не нося на ръце дърва, да се мъча.

Царският син му отговорил:

– И аз съм ти благодарен, че ми помогна да взема самодивата и отърва царството ни от трите змея. Така двамата сме си помогнали. Ти си мъдър човек и ще останеш да живееш в царския дворец. Ако баща ми почине, ти ще ми бъдеш като баща.

Не минало много време и старият цар се споминал. Като го изпратили във вечния му сън по царски, всички с радост издигнали на трона неговия син. Старият ром заживял при него и казват, че и досега го учел на ум и разум.

измузем – издоим

гладия – системно гладуване

O phuro thay e thagareskoro chhavo²

Isine dekanash ekh phuro thay ekh phuri – roma. Ola ule but chore. E phures nanasal her, nanasal les grast thay vordo, a zhalas ko vesh i ingelas dumeste kashta. Parvarlas pes pe phuryasa kay biknelas o kashta hari, a okolentsar tatyolas.

² **Stoycho Dimitrov Ognyanov.** Phindzhardo sar Stoycho Demov Osev. Byando si 26.04.1942 b. ando Sapareva banya. Isi les III klas. Ulo zhelezari thay zamedeletso. Akana si kozari thay muzikanti – bashalel ko klarineti. Phirel ko hristiyansko cherkva, ama phenel e Devleske Allah. Pes zhanel sar dasikano rom-erliya. I paramisi zhanel pe prebabastar Yashar Demirov.

Ekh drom gelo ko vesh i diklyas ekh umal, kay ekh gushteras ekhe sapesa marnas pes. O sap vakergya leske:

– Mudar e gushteras, za te ashtav zhivdi me!

A pa o gushteras vakergya leske:

– Ako man mudarsa, ov ka hal tut! Ako mudarsa les, but barvalipe te dav tut. Mo dat si baro, barvalo si i ka dav tut barvalipe.

O phuro pomislingya thay mudargya e sapes. O gushteras vakergya leske:

– Khide shuke kashta, thar yakh. Khide e kashtengoro prahos, thov les ekhe kotoreste. Phande o kotor me menyate. O prahos po harichka ka perel i ka baryol bosilyokos palal kalke tsikne dromestar kato nakhsa, ov te ingelel tut zhi amende. Kato avsa amende nanay te manges nito bakren, nito grasten, a te manges e pekale grastores. Ov te anel tuke but shukaripe thay baht. Ako lesa frolya ili aver chipota o chora te choren tut, te len tuke savoro i te mudaren tut. Ako lesa e grastores te spechelins tut, da meya.

O phuro chuka i kergya. Mangya e pikale grastes. E bareskoro chhavo phuchlya les sar te dolen i shukare chhaya – samodiva. La ulo samodivsko grast. Ov ulo but zoralo i nikon nashtine te pobedinel les. Kava pobedinla e grastes te prandenel lathe. O phuro vakerdya e bareskere chhaveske:

– Saranda dives nanay te des les pani e pikale grastores, a te des les gudlo pani, te des les giv, ta letserina te hal. I saranda mortya te uryaves les.

Kerde kavka i tsidinde o phuro thay e bareskoro chhavo, gele ki umal kay dikhle e shukare chhaya. O phuro izranla ekh trapos, koleste parongya les zhi ko shero. Ale i shukar chhayori thay lakoro grastesa, a o pekalo grast izpishtingyas:

– Ala, samodivsko grasta, te maras amen! Ot kana zharava tut?

Shungya o samodivsko grast, phirgya upral i umal, ama nikas na dikhlyas, a shunlas glasos kay vikinlas les. Duyto drom izpishtingya o pekalo grast:

– Ili tu, ili me te achhas! Te maras amen zhi rateste!

Ko trinto drom o samodivsko grast podikhlya natele i dkhlya e pekale grastores. Zadolde te maren pes o pikalo grastoro thay o samodivsko grast. Kato dandelelas o pekalo grastoro, chhinlas mas tar o samodivsko grast, a ov pa chhinlas mortya. But vreme marde pes thay o samodivsko grast mulo.

E bareskoro chhavo lilya e shukare chhaya, kola ulo ko shero zlatno pero, kay svetinlas sar kham. Ingelde la ko barvalo palati. O samodivsko grast mulo, a i chhay barendar kergya leske pametnikos thay lilya peske proshka lesa. I shukar chhayori prandesalili e barvale chhaveste. Phuchlya e phures thay e bares:

– Sar chukka but bresha nikon na margya me grastes, a akana tume margen les?

E bareskoro chhavo vakergya, kay sikavgya les o phuro. Gele ko dvoretsos thay zazhivinde shukarimaste.

Kalke barvalipnaste ule trin zmeyovya, kola kernas khanlipe. E barvaleskoro chhavo phuchlya e phures sar te mudarel e zmeyoven. O phuro vakergya leske:

– Saranda bivolitsen te izdoshas thay kazaneste te keras presno thut. Ale o trin zmeyovya andre. O phuro vakergya lenge:

– Ayde te izthovas tumen ko thud, za te achhon shukar, sar e barvaleskoro chhavo.

O baro zmeyos vakergya:

– Anglal me te nanyav ko thud.

Dinya andre, thardya pes thay mulo. O phuro chhingya ekhe bashnes thay leskere porya thovgya pe vogeste. Okova zmeyos dikhlya kay visinna leske dalka porya ko vogi thay vakergya leske soske visisnena dalka porya. A o phuro iringya leske:

– Po sigo phuter to vogi te thovas les, za te na tharel pes to phral.

O duyto zmeyos chhingya po vogi thay mulo. O trinto zmeyos phuchlya kate si leskere trin phrala, a ola vakerde leske:

– Ola beshena peske, khine si thay vakerde te na rodes len.

Tharde i yag, vakerde e tretone zmeyoske:

– De ande bov, za te achhyos shukar thay zoralo – nikon te nashti te pobedinel tut, peklo-prepeklo thay kalo-prekalo.

Dinya o trinto zmeyos ko bov thay izpekilo. I chukka o bareskoro chhavo thay o phuro spasinde o barvalipe tar o trin zmeyovya. Akana, o phuro kerlas buti pash o baro ko koshares, ama na svetinlas momelentsa, a e perosa e shukare chhayakoro. O baro phuchlya les:

– Soske phureya, na lesa momelya, a savoro svetinla?

Leskoro chhavo vakergya leske:

– Les siles samodivsko peros, kova svetinla savore thanes.

O phuro vakergya e bareskere chhaveske:

– Akana te vikinav e pekale grasteske – ov te phudel thay te shudryol o thud ko kazani. I togava me te thovav man, te achhav po-terno thay te ashti te kerav buti po-but vreme e sasti familiyasa, e phuryasa thay me chhavesa. Dovolno sinyom kay otwrvungyan man tar i bokh, te ingelav vastende thay ko dumo kashta. Akana me na machinav man.

E bareskoro chhavo vakergya leske:

– Me da sinyom tuke but blagodarno kay lilyom e shukare chhaya thay kay otwrvisalilyom tar o trin zmeyovya. Chuka o duy da pomog-ningya amenge. Tu san gogyaver manush thay te achhos te beshes ko barvalipe. Kay merla mo phuro dad, tu te achhos mange sar dad.

Na gelo but vreme thay o phuro tsaro mulo. Kay bichalde les sar tryabul te bichhalel pes ekh tsaro, leskoro chhavo achhilo o nevo tsaro. O phuro alo te zhivinel pash leste thay zhi akana dela les lachhi gogi.

umal – поляна

Бедният ром³

Имало едно време един много беден ром, който хранел семейството си, като режел дърва. Имал много деца – десет.

Веднъж отишъл в една много голяма гора в много далечна страна. От много пътуване той се изморил. Седнал да почине. Добре, ама в тази гора живеела една ламя, която имала три глави. Тя го видяла и казала:

– О-хо, ето ми човек за обяд!

Човекът ѝ продумал, треперейки от страх:

– Преди да ме изядеш, дай да си премерим силите. Да видим кой е по-силен!

– Добре! Но как ще ме победиш, че ти си само човек! – отговорила ламята.

Човекът отговорил, че макар да е само човек, той е по-силен. Предложил ѝ да вземат по един камък и да го стиснат – на когото камъкът пуснел вода, той е по-силен. Ламята взела първия камък и го стиснала толкова силно, че го натрошила, но вода нямало. Тогава човекът незабелязано бръкнал в торбичката си и извадил малко извара. Сложил я да камъка и започнал да стиска. Потекла вода. Ламята видяла водата и много се уплашила. Казала:

– Братко, не ме убивай! Ще ти дам цялото си богатство, само ме остави жива!

Човекът решил да използва страха на ламята и я накарал до го заведе в палата си. Там той видял много сандъци със скъпоценни камъни и злато. Човекът наредил на ламята да вземе един сандък със злато и да го отнесе до къщата му, че докато стискал камъка, се изморил. Ламята нямало що да стори, нарамила сандъка и тръгнали. Не след дълго стигнали до къщата на човека. Като го видели, децата се затичали да го посрещнат. Ламята се навела да остави сандъка, изправила се и въздъхнала. От въздишката ѝ децата се намерили чак на покрива на колибата. Човекът се обърнал към ламята и казал:

---

³ Антоанета Крумова. Родена е в Дупница през 1947 г. Неграмотна. Живее в Бобов дол. Самоопределя се като християнска ромкиня. Евангелистка. Приказката знае от своя баща. Той пък я научил от баща си, който я знаел от дядо си.

– Бягай братко, че децата ми са по-силни от мен и ще те убият!

Ламята се уплашила и хукнала да бяга, а децата слезли от покрива и прегърнали баща си. Той отишъл при жена си и ѝ разказал всичко. Тя много се зарадвала, че мъжът ѝ се върнал жив и здрав. После си направили голям дворец, където заживели мирно и щастливо. Оставили си една торба с жълтици за черни дни, а останалото богатство раздали на бедните си братя. А ламята никога повече не се върнала.

O choro rom⁴

Isine ekh choro rom, kay chhinelas kashta. Ulo les but chhave – desh. Tryabuinel te parvarel e chhaven kay chhinel kashta.

Akana, ekh dives ov gelo ekhe veshes but dure thanes. Bute dromestar ov khinilo. Beshtyas te pochinel. Lachhes, ama ko vesh zhivinelas ekh lame trine sherentsa. Oy dikhlyas les i phengyas:

– O-ho! Aki mangi manush te hav les!

O rom phengyas lake izraimasa:

– Anglal te has man an te dikhas kon amendar si po-zoralo!

– Lachhes! Ama, sar ka ushares mantasa, ta tu sinen samo manush? – phuchlyas i lame.

Ama o manush phengyas lake kay si chacho samo manush, ama ov si po-zoralo. Predlozhingyas lake te len po ekh bar i te plakonen les pe vastes. Kaskoro bar mukela pani – ov si po-zoralo.

I lame lilyas ekh bar, plakongyas les but zoraless pe vasteste, ama pani nanay. Togava o manush, bez te dikhel les i lame, ikalgyas pe gonestar hari kiral. Thovgyas les zhi pe bareste i lilyas te plakonel. Tsidingyas pani. I lame daranili i phengyas:

– Bravo! Ama, ma mudar man! Ka dav tut sasto mo barvalipe so isi man, samo ma mudar man!

---

⁴ **Antoaneta Krumova.** Byandi si ko Dupnitsa – 1947 b. Zhivinela ko Bobov dol. Pes zhanel sar dasikani romni. Bililavni si. Evangelistka. I paramisi zhanel pe dadestar. Pala ov zhanel la pe phuredadestar.

O rom dikhlyas kay i lame chaches daral lestar i phengyas lake te geled les lakere khereste. Ko kher ov dikhlyas but mohte zlatosa hem barvalikane bara. O rom phengyas i lamyake te lel ekh mohto zlatosa i te geled les leskere khereste, soske but si khino, kay plakongyas po bar. Pala khay ulo li but bokhalo, ta phengyas lake khay but mangilo leske te hal ekhe lame. A chuka i lame thovgyas o mohto pe dumeste i gele.

Reste zhi ko manusheskoro kher. Kay dikhle pe dades e romane chhavorore prastanile anglal les. I lame bangili te mukel o mohto, izpravisayli i pashkingyas te lel po suluhos. Laches, ama katar pashkima e chhave gele chak ko korfiya. O rom irisaylo karig ki lame i phengyas lake:

– Nash sig katar, phrala! Nash, chi e chhave si mandar po-zorale i ka mangel te mudaren tut!

I lame daranili, nashlyas peske lende, a e chhave hulistile katar i korfiya, pala dine angali pe dades. Ov gelo pash pe romnyate i phukavgyas lake so achhilo lesa. Oy but loshanili, kay lakoro rom irisaylo sastovesto. Pala kerde peske ekh baro palati i zazhivinde bahtasa bare palatete. E barvalipe dinde pe chore phralenge, a peske mukle ekh gono zhwltsentsa. A i lame po but na irisayli pash lende.

Прочутият майстор ковач⁵

Имало едно време един ром. Той бил ромски първенец – много уважаван и начетен човек. Първенецът имал двама неграмотни сина – карал ги да учат, но те все не искали.

Един ден бащата събрал синовете си и им казал:

– Щом не искате да се учите по книга, искам да тръгнете на път и да се учите от живота.

Речено-сторено. Те така и направили. Тръгнали двамата братя; стигнали един кръстопът и спрели. Големият брат казал:

– Братко, тук ще се разделим и след две години, на днешния ден, на това място, ще се чакаме, за да се приберем заедно и да зарадваме баща си.

Големият син вървял, вървял и стигнал до една шивалня, застанал до прозореца и се загледал. Отвътре го видял собственикът и го поканил да влезе. Като се разговорили малко, той го харесал много и веднага му предложил работа.

А малкият син вървял, вървял и се загубил в полето. Стъмнило се и нямало къде да се настани. Качил се на едно дърво да пренощува. През нощта под дървото дошли крадци да си броят парите. Те го видели и му казали да слезе при тях. Попитали го защо е на дървото, а той им разказал за баща си и за това, че е тръгнал на път, животът да го учи. Добре, ама те го заплашили, че ако не тръгне с тях да е

---

⁵ **Ася Методиева Богданова.** Родена през 1988 г. в Сапарева баня. Завършила е средно образование и работи като експерт в общината. Приказката е научила от баба си. Самоопределя се като християнска ромкиня, ерлийка.

крадец, ще го убият. Така синът на ромския кмет нямало какво да прави, съгласил се и тръгнал с тях. Така и той се превърнал в крадец.

Минали двете години и двамата братя се срещнали отново на уречения ден, на уреченото място. Големият бил станал шивач и носел със себе си подаръци за близките и малко припечелени пари за семейството. А малкият син, нали станал крадец, носел със себе си цяла торба с жълтици. Прибрали се у дома. Баща им много се зарадвал и ги попитал какво са научили от живота. Големият син казал, че е станал шивач и им носи подаръци, а малкият не казал нищо, а само подал торбата с жълтиците. Баща му го попитал откъде има толкова много пари, а той му признал, че е станал крадец. Баща му много се ядосал и го изгонил от къщата си.

Малкият син нямало къде да отиде и тръгнал да обикаля градове и села с мисълта да се превърне в честен и работлив човек. Скитал се, скитал се и един ден срещнал добри и благородни роми, които били ковачи. Той им разказал за живота си и ги помолил да го научат на занаят, за да може след време да зарадва баща си. Така той останал при тях и работил неуморно много години. Накрая станал прочут ковач. Научил баща му за това, отишъл при него и го помолил заедно да се приберат вкъщи. Съгласил се синът му, прибрали се и заживели в разбирателство.

O preshundo phirno kovachi⁶

Isine ekh rom kay ulo sherutno e romenge. Ov ulo uvazhime thay sikavno manush. Les ule duy chhave – ola ule bililavne. Tradelas len te sikaven pes lileste, a ola na mangelas.

Ekh dives ov khidingya pe chhaven thay vakergya lenge:

– Chhavale, mangava te tsiden dromeste thay te siklyon tar o zhivotos.

Ola chuka i kerde. Tsidinde o duy phrala thay reste duy dromende, zaachhile. O baro phral vakergyas:

– Mo phral! Shun akana, te hulavas amen kate thay kay nakhna duy bresha pala kalke thaneste te zhaaras amen, te zhas amenge thay te loshangeras amare dades.

---

⁶ **Asya Metodieva Bogdanova.** Byandili 1988 b. ando Sapareva banya. Isi la sredno shkola. Kerel buti ko obshtina sar experti. Shungyas i paramisipe phuredayatar. Zhanel pes sar hristiyansko romni, erlika.

O baro phral phirgya, phirgya thay resto ekh shivalnya. Achhilo zhi ko ekh zhامي thay zadikhlya pes. Andral dikhlya les o chorbadzhis thay vakergya leske te den les thay dinya les buti.

O tsikno phral phirgya, phirgya thay nashaldilo ko poles. Ratilo thay nanas kate te zachhol. Uklistilo ekhe kashteste te presovel. Prezhal i rat telal o kashtes ale chora te genen pe frolya. Ola dikhle les thay vakerde leske ushlyol tar o kasht. Phuchle les soske si upre, a ov vakergya lenge pe dadeske, kay tsidingya te siklyol tar o zhivotos. Ola daravde les, kay ako na tsidela lentsar te chorel, ka mudaren les. O chhavo e sherutneske nanas so te kerel thay tsidingya lentsa. Achhilo chor.

Nakhle kalka duy bresha thay o duy phrala reste pes. O baro chhavo achhilo shivachis thay ingela pesa tsikne butya te loshanderel pe manushen thay hari frolya. O tsikno phral ingela pesa ekh gono frolya.

Reste pash pe dadeste thay ov but lilyas te loshanel lenge. Zaphuchlyas len so siklile tar o zhivotos. O baro chhavo vakergya kay achhilo shivachi, a o tsikno dinya o gono frolyantsa. Leskoro dat phuchlya les katar zomka but frolya isi les, a ov vakergya leske kay achhilo chor.

O dat but nerverisalilo thay ipalgyas les pe kherestar. O tsikno chhavo nanas so te kerel thay tsidingya gav zhi gaves ta te achhyol lachho thay bukyarno manush. Phirgya, phirgya thay resto pes lachhe manushentsa, kola ule kovachya. Ov vakegya lenge po zhivotos thay pomolingya len te sikaven les lachheske, ta te ashti te loshangerel pe dades.

Kergya but bresha buti thay achhilo kovachi. Kay shungya leskoro dat, gelo pash leste. Manglyas lestar te zhan peske khere. Leskoro chhavo saglasisalilo, gele peske ko kher thay zableshte lachhipnasa.

Беднякът, богаташът и гъската⁷

Дошъл ромският празник “Джадия” или както го наричали християните “Бъдни вечер”. На този празник ромите задължително слагали на трапезата печена пуйка, печен петел или кокошка, или печена гъска, които могат да си позволят, разбира се.

И така, в един град живеели много беден и много богат ром. Беднякът никога на трапезата си не бил слагал такива ястия за този празник. Той и семейството му гладували и все не можели да свържат двата края.

Добре, ама една година на този празник богатият ром решил да направи едно добро. Разговаряли със съпругата си и той ѝ казал: “Седни, жено, тук да ти кажа нещо. Искам на еди кой си човек, който е и най-бедният в града, да направя едно добро. Виж колко пуйки имаме. Вместо да заколиме една, нека да заколим две – една за нас, една за неговото семейство. Нека поне един празник бедните хорица да прекарат добре и да си спомнят за него”.

Речено-сторено. Жената се съгласила със съпруга си. Заклали две пуйки и започнали да ги подготвят, да ги пекат. Без да види жената, мъжът взел една шепа жълтици и ги зашил вътре в пуйката. Изпекли ги и богаташът извикал един от своите помощници и му казал:

– Познаваш ли онзи обушар, който има едно счупено дюкянче отатък реката? Той сега ще мине по моста, прибирайки се от работа. Вземи тази печена пуйка, иди и я остави на моста, та като мине човекът, да си я намери. Но докато не видиш, че я е взел, не си тръгвай, скрий се някъде под моста.

Човекът така и направил. Взел пуйката, отишъл на моста и когато видял бедния обушар да идва към мястото, оставил я и се скрил. Добре, ама бедният ром като стигнал до моста, си рекъл: “А бе, аз толкова години минавам по този мост, я да видя сега дали мога със затворени очи да премина през него”. Затворил очите си и преминал,

---

⁷ **Тахир Мустафов Юсеинов** (Тодор Михайлов Юруков) – ТАХИРИ. Роден е в Благоевград. Тук живее от рождението си насам, от 1956 г. Самоопределя се като мюсюлмански ром. Музикант.

без да види печената пуйка. Излязъл слугата, взел тепсията, върнал се в дома на господаря си и му разказал всичко, както си е било.

– Който си е без късмет, без късмет ще си остане! – заключил слугата.

Богатият ром казал:

– Вземи сега тепсията обратно, иди у тях, чукни силно по вратата, остави пуйката пред нея и се скрий. Дано този обуцар не сглупи пак.

Отишъл слугата, почукал силно на вратата, оставил пуйката и се скрил. Излязъл бедният ром и какво да види – печена пуйка, вкусна, ухаеща, голяма и добре изпечена. Взел я и я внесъл у дома. Оставил я върху масата, а децата като я видяли, заскачали от радост. Никога не били виждали такова нещо. Тъкмо се готвели да седнат да си хапнат и ромът рекъл:

– Истина е, жено, че ако сега седнем, ще се наядем, та чак ще преядем, а утре пак ще гладуваме. Я по-добре, докато още не сме я пипали, да я взема и да я продам на комшията, да взема някой лев, та до края на месеца за хляб поне да има.

Съгласила се жената. Взел ромът печената пуйка и направо при комшията:

– Слушай, комши! Дай ми двадесет лева, пък вземи тази печена пуйка барабар с тепсията. Хем жена ти няма да се мъчи, хем виж колко е ухайна и добре изпечена.

Гледал, гледал комшията, па като помислил малко, си рекъл: “А бе, що да не я взема?! Колко са двайсет лева за тази печена пуйка?” Купил я комшията, събрал семейството си около трапезата и седнали да вечерят, да почетат празника. И както си хапвали, изведнъж жълтиците започнали да се изсипват. Децата му и жена му започнали да се радват, но той бил много честен човек и казал:

– Тези жълтици не са наши. Ако комшията знаеше, не би ни продал пуйката. Късметът си е негов, затова ще му ги занеса. Ние си имаме достатъчно.

Събрал жълтиците и право при бедняка:

– А бе, комши, в пуйката, която ми продаде, бяха защити тези жълтици. Твои са, харам не искам. На, вземи си ги и си ги похарчи със здраве.

Изненадал се бедният ром, не знаел какво да каже. Разбрал, че това е божа работа, затова взел и разделил жълтиците по равно и рекъл:

– Ето така е справедливо!

От този ден нататък бедният ром се замогнал. Купил си по-добри материали, по-добри инструменти, направил си по-приличен дюкян и работата му потръгнала, семейството му вече не гладувало.

Един ден богатият ром минал през дюкянчето му и се заприказвал с него:

– Я ми разкажи, братко, как така се замогна? Какво се е случило? Обущарят му отвърнал честно и почтено:

– Бог ми изпрати една печена пуйка, пълна с жълтици и оттогава насам нещата потръгнаха.

Тогава богатият му признал:

– Аз съм този, който ти изпрати печената пуйка. Наблюдавах те толкова години как се мъчиш, за да свържеш двата края, как гладувахте ти и семейството ти и реших да направя едно добро.

– Жив и здрав бъди ми, братко! И ти, и твоето семейство, все да си късаш обувките и аз да ти ги поправам! Ти да си късаш обувките, а не обувките теб да скъсат – благословил го бедният ром и допълнил. – Винаги, когато ми носиш обувки за поправка, ще ти ги поправам без пари.

Така двамата станали добри приятели. Разбирали се и си живеели добре. И днес можеш да отидеш и да ги видиш. Аз ще ти покажа къде

живеят. Но и на тебе да ти кажа и добре да го запомниш: Ти да си скъсаш обувките, а не обувките теб да скъсат.

– Амин! От твоите уста в Божиите уши!

харам (*турски*) – грях

дюкян – малко магазинче/ работилничка, в което се практикува определен занаят

Choro, barvalo thay i papin⁸

Alo akana, isi ekh savka romano praznikos – vakerela pes Dzhadiya. Togava o roma, kon kahni chhinela peske, kon papinya, kon guskes, sar leskoro vast resela.

Akana ekh choro rom, nanay les nishto. Sa si peske chuka, sa si peske bokhaloro, leskere chhave merenas bokhatar. I kalke da diveseste pale nanay les khere nishto. Lachhes, ama ulo dolke dizate pale ekh barvalo rom. Dikhela kalke romes kay si borka choro i mangela te pomaginel les, ama chudinela pes sar. I reshindzhas so te kerel. Leskiri romni kerelas e habe e diveseske, i Dzhadiya si. Vakerela pe romnyake:

– Besh romniye te vakerav tuke akana athe. Mangava, ake kole romeske te kerav shukaripe. Dikh so papinya isi amen. Mesto ekh, ka chhinas duy papinya – ekh amenge, ekh kalke romeske thay leskere chhvenge, te han pone ekhvar, ta te ahaven ola da kalke divesestar.

I romni da phenela:

– Shukar roma, davkha nanay nafela. Ker les.

I chuka da kerde, chhinde due papinya, thovde len, shuzharde len. Shukar, ama o rom bez te dikhel leskiri romni, lel, sivel andre ki papin frolya. Pekle veche e papinyen i o barvalo vikinela ekhes pire argatchendar i phenela leske:

– Zhanesa li dalke romes, kay si o nay-choro ki diz? Isi les ekh tsikno, phagerdo dyukyani okotar ki len – sivela, lachharelа meniyes? Ka zhas akana ki prut, ka mukes e papinya upral ki prut i ka garaves tut. Ov akana ka nakhel othar. Mangava davka choro rom te arakhel la peske. Ama zhi kate na arakhela la, nanay te nashes.

---

⁸ **Tahir Mustafov Yuseinov** (Todor Mihaylov Yurukov) – Tahiri. Byando si ando Blagoevgrad. Kate beshela pe byanipnastar – 1956 b. Horahano rom. Bashalno.

I chuka, ov lel i papin, zhal othe, mukel la i zharela les te avel. Dikhlas les othe, kay avela, mukhela e papinya i garavela pes. O choro rom pale kato resto zhi ki prut phenela peske:

– A be, zomka bresh nakhava atar prut sa phuterde yakhentsa. Ayde pale kavka drom te nakhav phanle yakhentsa, te dikhav dali mozhe te nakhav chuka.

I phandela pe yakha i nakhela bez te dikhel e papinya. I o argati e barvaleskoro phenela:

– Eh, manushes kana nanay les kasmeti, nanay te ovel da les.

I lel e papinya, irinela la e barvaleskere khereste. Vakerela leske sar so si i buti – sar so ulo. Togava o barvalo rom phenela:

– Ingal la leske khere, mukh i tepsiya anglal ko udar, chukine i nash.

O argati da lel i papin, zhal leske kheres, chukinela leske ko udar, mukela i tepsiya i garavela pes. Ola phutrena o udar i kana so dikhena – tepsiya papinyasa. Loshasalilo o choro rom. Hulavel andre i papin. O chhave kay dikhle, lile te ripinen, te loshanen, sare beshte turyal ki masa – mangena te han. I ov veche taman lilas i chhuri te chhinel o mas i... o-o-op, alo leske aver godi. Phenela:

– Romnye, chaches si! Akana amen ka has, ka mudaras amen habnastar, ama tasya pale bokhale ka ovas. Po-shukar si, – phenela – te zhav, te biknav la e komshyaske da, sar na pipindzham nishto, sar si peki shukar. Ka lav lestar pares, ka kinav ekh gono yaro, ka kinav kompirya, chhi aver da, ta ka ikalas sasto masek.

I romni da phenela:

– Chaches si, chuka ka ovel nay-shukar.

I lel e papinya, zhal ko komshyas:

– Komshi, de man bish levya, ake tuke kayka peki papin. Dikh so shukar si! Dikh savi bari si, shukar si peki da, taman Dzhadiyake.

O komshiyas da, kato dikhlas, pale khandindilo leske shukar da, a pale bish levya nanay nishto, del les o pares i vikinél pe romnya, pe chhaven, te beshen, te han, te pien.

Hale, hale so hale, pale o frolya lile te iklyon. I kato dikhle davka, lile te loshanen. Lachhes, ama o komshiyas sine chestno rom, lachho, ahavdo, stabilno i phenela:

– Shunen, kavka kasmeti si e choreskoro. Ov te zhanelas kay si frolya andre, nanayas te biknel la mange bishe levange. Leskoro si peske o kasmeti. Ka ingalav len leske. Amen isi, dinyas o Devel. O Devel mangela te del les da akana.

I ingalela leske khere o frolya i phenela:

– A be, komshi, tu dinyan man e papinya, ama oy sine pherdi pares, frolya. Ake kalka frolya si othar.

– A, sar chuka, be?

– Te, chuka! – phendzhas o komshiyas.

Togava o choro rom, lela o frolya, dimi ili ov da sine arabiyas manush, ulavela len – ekvash leske, ekvash e komshiyaske. O choro rom kerdzhas peske po-shukar dyukyani, po-baro, kindzhas peske po-shukar materyala, po-shukar instrumentcha. Tsidindzhas i buti leskiri, astardzhas pes shukar i veche leskere chhave na beshenas bokhale sar sine.

Ekh dives o barvalo rom nakhela pash leste, ko dyukyani i phuchela les:

– Komshu, be! Sar chuka barvalilyan, sar chuka astardzhan tut?

O choro phendzhas leske:

– Kay phuches ka akerav tuke, komshu. O Devel, zer, bichhaldzhas ekh papin, ake chuka, chuka, chuka.

I o barvalo phendzhas leske:

– Me sinom davka manush, kay bichhaldzhas tuke e papinya e frolentsa. Vakerava les tuke, te zhanes. Dikhava tut zomkha bresh sar tsidesa to choripe. Dalke dizate siyam byande, athe barilyam i reshindzhom te pomaginar tuke.

O choro phendzhas leske:

– Te oves sasto-vesto, te oves zhivdo, sa te pharaves te meniyes, me sa a chuka te kerav len tuke. Ama, tu te pharaves o meniyes, a ma o menies tut te pharaven. Me ka kerav len tuke sa bi lovengoro.

I chuka, achhile amala da – o barvalo thay o choro. Zhivinena peske zhi avdives da, dazhe mozhe te zhas te dikhes len. Ka vakerav tuke kate si. Ta li tuke akana ka phenav: Tu da te pharaves te meniyes, ma te meniyes tut te pharaven.

– Amin! Te mustar ande Devleskere kanende.

Бедност и богатство⁹

Имало едно време един цар. Той имал само един син, когото много обичал. Царският син бил вече навършил двадесет години. Влюбил се в едно бедно ромско момиче и решил да се ожени за него. Завел го в двореца и го представил на царя и царицата. Те били крайно разочаровани, но принцът заявил:

– Това момиче харесах! Бедно е, никого си няма и искам то да бъде моя съпруга!

Царят помълчал малко, а после рекъл:

– Ами ти вече си решил, синко! Щом се жениш, без да искаш позволение и благословия от родителите си, така да бъде.

Събрали се всички роднини и започнали да коментират един по един:

– А, тази ли ще бъде невестата!?

– Коя е тя?

– Откъде е?

– И какво си харесал точно в нея?

– Толкова ли няма за тебе достойни момичета, та си залюбил ромкине?!

Но царският син бил непреклонен:

– Ако вие не я харесвате, аз си я харесвам! За мен тя е най-хубавата жена на света, защото я обичам! Ако не ме приемете с нея в двореца, ще се махна отгук. Ще отида да живея с нея в бедност и лишения, но от нея няма да се откажа!

Царят познавал добре сина си и склонил да бъде на неговото. Казал:

– Добре! Да бъде както искаш! За теб – жена, за нас – снаха. Ще я приемем. Нека направим сватбата.

Речено-сторено, царската дума на две не ставала. Вдигнали сватба по царски. Яли, пили и се веселили.

---

⁹ **Кощана Юсеинова Гогова** (Красимира Юлианова Методиева). Родена е в Благоевград през 1955 г. Тук е омъжена и продължава да живее в града. Училище е посещавала до 7-ми клас, когато сегашният ѝ мъж я откраднал за жена. Работила е в „Монопола”, но сега е безработна. Възприема се като ромкиня от групата на ерлиите. Вярва в Господ.

Минал един месец. Уж всичко било наред и вървяло по мед и масло. Но ето, че царят и царицата се уговорили да отделят сина си от тази жена.

– Сине! – казал царят. – Чуй добре какво ще ти кажа! Ти си учен мъж. Ние с майка ти се тревожим, че ти не довърши образованието си. Остана ти още цяла година. Няма значение, че вече си женен. Ние ще се грижим за жена ти. Иди в чужбина и довърши започнатото, за да станеш голям лекар. Върви и не се притеснявай за нищо.

Принцът помислил малко и казал:

– Царю, ти не ми оспори избора на невеста и ми позволи да се ожена, въпреки че не поисках твоето благоволение. Сега и аз няма да сторя думата ти на две. Ще отида и ще довърша учението си. Ще оставя жена си при вас и вярвам, че вие ще се грижите добре за нея.

Жена му също се съгласила:

– Иди, аз ще стоя при тях и ще те чакам да дойдеш.

Речено-сторено. Тръгнал принцът. Изпратили го роднините му както подобава, а той бил щастлив и спокоен, че оставял жена си в сигурни ръце. Но веднага щом заминал, те изгонили младата невеста. Казали ѝ никога повече да не се връща.

Добре, ама те не знаели, че тя е бременна и нали никого си нямала, не знаела къде да отиде. Скитала се по улиците насам, скитала натам, коремът ѝ растял и никой не искал да я прибере в дома си. Дошло време да ражда. Отишла в двореца и помолила царя и царицата да я приберат поне докато си роди детето, пък после да правят каквото щат. Но те постъпили жестоко – набили я и я изгонили обратно на улицата.

Бременото момиче нямало къде да отиде и влезнало в една кръчма да се постопли. Но започнали родилните болки. Излязла и се скрила зад кръчмата, но толкова много се страхувала от пияните мъже, че само плачела и не знаела какво да прави. Причерняло ѝ пред очите, помислила си: “Къде да отида? Къде да си родя детето? Тук, сред тези пияници ли да родя? А пък и да родя, как ще се грижа за детето си? И то ли ще мизерува като мен? За мен вече живот няма. Ще отида и ще се хвърля под влака, че да свърши всичко”.

Решила младата жена и тръгнала към гарата. Вървяла, превивала се от болки и плачела. Стигнала до гарата и легнала на линията, а влакът идвал. Тъкмо в това време дошъл един старец да посрещне влака. Той работел на гарата. Видял я и изтичал да я вдигне. Попитал я:

– Защо, момичето ми, правиш това? Защо искаш да умреш?

– Е, дядо, остави ме, за мен няма живот повече на този свят! А щастие, никакво! Имам много добър мъж, но царят и царицата го изпратиха в чужбина да учи и ме изгониха от двореца. Аз дори не знам къде е той сега. Не знам къде да го търся. Виж ме, ще раждам, а дори няма къде. Молих се на свекъра ми и на свекърва ми да ме приберат, поне докато се роди бебето, но те ме набиха и изхвърлиха от двореца. Аз нямам къде да отида, нямам роднини и близки. По-добре е да умра и всичко да се свърши. Детето, което ще родя, ще бъде нещастно цял живот. Искам да умра.

– Недей, детето ми! Не говори така! Виж ме мен, цял живот съм самотен – нямам ни жена, ни деца. Искам да живееш при мен. Аз работя тук и живея в една от стаите на гарата. Както рече Бог, така ще преживяваме. Колкото мога, ще се грижа за теб и за твоето дете.

Момичето видяло, че старецът говори искрено и му рекло:

– Благодаря ти, дядо, за добрината! Ще ми бъдеш баща и майка! Ще пера, ще чистя, ще готвя, колкото мога ще се грижа за теб!

Завел старецът момичето в стаята си. Родила момиче. Старецът много се зарадвал:

– Ех, Господи! Дари ме ти в старостта ми и с дъщеря, и с внучка! Благодаря ти, Боже!

Минавали години. Малко по малко момиченцето пораснало – станало на седем години. Бащата нищо не знаел за момиченцето. Търсил жена си година, търсил две, три. Ни вест, ни кост от нея. Излъгали го, че тя сама е избягала. Накрая се отказал да я търси, но повторно не се оженил.

Минали още години, старецът се разболял и умрял. Един ден и намерената му дъщеря се разболяла. Усещала, че краят на дните ѝ идвал, затова написала едно писмо до мъжа си. Извикала момиченцето при себе си и му казала:

– Аз съм много болна и сигурно скоро ще умра. Не искам да останеш сам-самичка. Ти имаш много богат и добър баща. След смъртта ми искам да го потърсиш. Той няма да те изостави.

Не минало много време и майката умряла. Момиченцето плакало много. Събрали се много хора и погребали майката. Вече нямало кой да се грижи за детето.

Тръгнало момичето да търси баща си. Показвало на всеки минавач писмото, но никой не ѝ казвал кой е този човек, защото ставало въпрос за царския син и те не могли да повярват, че това окъсано, бедно дете може да има нещо общо с принца. Три дни то обикаляло града. Три дни нищо не яло. От мъката и от глада било като замаяно.

Но, както става в живота, никой не познава Божиите пътища и никой не знаел Божия план. Същия ден бащата запалил колата си и тръгнал да излиза. Спускал се по улицата надолу с висока скорост – тъкмо когато момичето я пресичало. Бащата блъснал детето. И нали имал добро сърце, спрял веднага, слязъл, взел момичето на ръце, качил го в колата и го закарал в болницата. Казал на лекарите:

– Аз блъснах момичето, аз ще платя всичко! Искам специални грижи за него! Искам да го спасите! Направете всичко възможно, за да оживее!

Старали се лекарите, но момичето се нуждаело от специална операция. А такава операция можел да направи само той самият. Казали му и той се съгласил на момента.

След операцията момичето започнало лека-полека да се възстановява. Прочутият лекар, царски син, го взел от болницата и го закарал в двореца. Започнал да се грижи за него, но държал в тайна случилото се. Момичето растяло и ставало от ден на ден все по-хубаво и

по-хубаво. Ето че дошъл седемнадесетият му рожден ден. Лекарят вече се държал към момичето като истински баща, бил много щастлив и искал да направи голямо празненство в негова чест. На седем я намерил, а девойката вече била на седемнадесет години.

Лекарят отишъл при красивата девойка и споделил намерението си с нея. Искал да я обсипе с подаръци, но тя казала:

– Аз се страхувам от хората. Не бих могла да участвам в такова голямо празненство. А и имам заръка, оставена от родната ми майка – да намеря баща си. От нея знам, че той е много богат и добър човек. Къде са ми дрехите, с които ти ме намери? Нареди веднага да ми ги донесат. В тях има писмо от майка ми за баща ми. Там са адреса и неговото име.

– Не се тревожи, момичето ми! – отговорил ѝ той. – Дрехите ти са горе на тавана и сега ще ти ги донесат. Но нека първо отпразнуваме рождения ти ден, пък после ще ходиш да търсиш баща си. А и аз ще бъда много нещастен. Вече свикнах с теб като със свое дете. Имах жена, която обожавах, но тя замина и любовта си от нея прехвърлих към теб. Не ме изоставяй! Аз много те обичам! Остани да живееш с мен!

– Няма да те изоставя! – възкликнала благодарната девойка. – Искам само да изпълня обещанието, което дадох на майка ми. Трябва да намеря баща си. Аз пак ще идвам да те виждам.

Принцът лично отишъл да вземе дрехите на момичето. Искал пръв да узнае кой е баща ѝ. Намерил писмото и тъкмо се зачел, дошла и тя. Той започнал да чете на глас. Жена му разказвала в писмото как веднага след неговото заминаване родителите му я изгонили, как била бременна, как я били изгонили втори път, как се родило детето – всичко, от игла до конец. Докато четял, поглеждал момичето в очите и двамата разбирали, че са баща и дъщеря и че са имали нещастieto да бъдат разделени от царя и царицата. През цялото време принцът плакал и като приключил, целият облян в сълзи, рекъл:

– Тази вечер наистина ще бъде голям празник! Искам всички да разберат, че те намерих. Ще поканя всички мои роднини.

Облякъл момичето в най-красивите дрехи и наредил да подготвят най-пищното тържество, което някога е ставало в неговия дом. Разпратил покани на всички и специално на царя и царицата. На момичето казал да си стои в стаята, докато не изпрати да я повикат.

Когато всички гости се събрали, той казал:

– Тази вечер за мен е много специална! След женитбата ми тя е една от най-важните в живота ми, защото имам специален гост.

Учудили се царят и царицата кой ли ще да е този специален гост и започнали да го разпитват, а той само отговорил:

– Ще видите.

Когато часовникът ударил дванадесет, по стълбите заслизала невиджана красавица, облечена в най-разкошните дрехи, правени някога на този свят. Царят и царицата си помислили, че това е бъдещата съпруга на принца и много се зарадвали на избора му. Принцът отишъл да я посрещне. Хванал я за ръката и я представил на гостите си:

– Мили гости! Сега ще узнаете коя е тази хубавица? Ще ви разкажа една приказка.

И започнал:

– Имало едно време един цар и една царица. Синът им се оженил за бедно ромско момиче. С измама те изпратили сина си в чужбина и прогонили жена му във от двореца, бременна. Когато отишла да ги моли да роди детето си в двореца, те я набили и прогонили далече от него. Така тя родила момиченце при непознат старец. Царят и царицата излъгали принца, че жена му избягала. Години принцът търсил жена си, но никъде не я открил. Но Бог решил отново да го ощастливи – изпратил на пътя му и сложил в ръцете му собствената му дъщеричка. Ето я пред вас! Това е моята дъщеря. Десет години я крих от родители си, за да не ми отнемат и това щастие.

При тези думи царицата не издържала, сърцето ѝ се пръснало и тя умряла на място. Не се минало много време и царят я последвал. Тогав на трона се възкачил техният син – принцът, който бил и прочут лекар. Той царувал дълго и справедливо. На дъщеря си, принцесата, казал:

– Когато поискаш и за когото поискаш, можеш да се омъжиш! Когато обичаш, него вземи, защото по-важното от богатството е любовта.

Дълги години живяли щастливи и доволни.

Choripe thay barvalipe¹⁰

Sas ta sas, ekh birvakuti thagar. Dolkhe thagaras isine ekh mrush, aver chhave nanayas les. I akana o raklo baryola i reshinela veche te prandinel. Shukar, ama o raklo dehandzhas but chore, romane chhaya i dimi ov barvalo ka lel la peske, nanay sostar te daral. Lela la i ingalela la peske khere. I i day, o dad phuchena les:

– So keresa, chedo? So reshindzhan te keres?

A o chhavo lengoro vakerla:

– Dehandzhom kalke chore chhaya i mangava te lav la mange romnyake, mangava lasa te zhivinav mange.

– Emi, tuke romni, amenge – bori, mochho! Shtom mangesa la, lilyan la veche, andzhan la, shukar. Na phuchlyan nikas, ama na phuchlyan. Da ovel tuke romni, mange ka ovel bori.

Akana khidinde pes o hasumya sare te dikhen e borya, so andzhas o raklo – o tetes, o haes, o phenya, o phrala.

– Lele! – phende, – kayka li si i bori? Kayka amare chhaveske na prepela! Save romane chhaya lilas peske amaro chhavo! Kas phuchlan tu be, chhavoreya, ta prandisalilan?

A o raklo phenela:

– Tumenge kay nanay shukar, mange si but shukar. Ka zhav ko sokatsya ka sovav lasa, ama nanay te mukav la, choka te zhanen!

– Emi, shukar, – phendzhas o dad. – Shtom mangesa la, pale lela tuke romyake.

I lela la peske o raklo. Nakhela ekh masek li, duy li, i o padishahi phenela, ama ola pishim pe romnyasa ahavde pes:

– Shun mande, be mo chhavo, tu sinan but ukumushi manush! Soske na zhasa te uchines da ekh bresh, te ikales to metepi sar trebela kato zomkha vakwti, chedo, ukudindzhan. Ako prandisalilyan. Mukh te romnya pash amende. Zha chuzhbinate da, ekh bresh ikal, nay birandzhyas doktori te oves.

– Emi, me – phenela – baba, tiro lafi duy nanay te kerav. Ka zhav, ka bashladinav, ka lav davka zanayati. Shtom tu chuka mangesa, chuka neka ovel.

---

¹⁰ **Koshtana Yuseinova Gogova** (Krasimira Yulyanova Metodieva). Byandili andar Blagoevgrad ando 1955 b. Athe prandili, athe zhivinela. Ki shkola geli zhi ko 7 klas, kana chorgyas la lakoro rom. Kergyas buti ko “Monopoli”, ama akana si ko sotsialna. Zhanel pes sar romni – erlika. Pakyal ko Devel.

I o raklo phenela pe romnyake:

– Mo dad bichhalela man te bitinyarav mo metepi, zanayati te lav. Me me dadeskoro lafi duy nashti kerava. Me kato prandisalilyom ov miro lafi na chhindzhas, me da akana trebe te shunav les. Ka beshes pash lende, ola ka arakhen tut. Nanay te daras. Bitinyardzhom li mo metepi, birden ka avav mange pash tute.

I oy da, dimi, but dehala les, phenela:

– Zha! Me ka beshav pash lende zhi kana ka avel o vakuti! Samo te oves sasto-vesto, mangava!

Tsidindzhas o raklo akana. Sare leskere manusha bichhalena les, a ov si peske rahati – zhanela kay pash pe dayate, pe dadeste pe romnya mukela. A ola hohavena les. Nashalkerena e rakles dur atar o kher, te ipalen e chore chhaya. Ov zhala, ola ipalena la atar o kher. Chhivte la sar melali tsitsayori avri, a oy uli khamni. So te kerel i chhayori? Katka phirela, kutka phirela, nanay kon te pribirinel la. Kate te zhal?

Pale, kato barilo o per da lakoro, geli pale pash pe sasate, thay pash pe sastreste i molinela pes veche:

– Molinava man tumenge! Khamni sinyom. Pribirinen man ko kher te byanav me chhavoresh barem, sora so mangena keren! Ako mangena pale ipalen man! Ama, ake me chhaves nanay kate te byanav, ko droma phirava.

– Dikhen la! – phendzhas i sasuy. – Kayka so si biakhalyardi! Pale ali mange, te tukhtinel pes me khereste. Te phages to shoro akatar birden! Ma avay mange po-but athe! Alyan li da ekhvar, ka mudaras tut!

Marena la i ipalena e chhaya. I oy nanay kate te zhal, zhala ekhe krwchmate garavela pes. Darala o mate te na han pes lasa. Iklyola avryal i chuka palal ki krwchma garavela pes, khay othe te sovel. Kobor pashlili chhe, phenorye, astarena la o dukha. I, ama dimi, shunela o sesya e matengere i darala mi chhayori, ka nashel, po-dureste ka zhal. Kalyona lakere yakha i phenela:

– Me kate ka zhav te byanav? Ake mate manusha! Nanay kate te byanav. Me rezili ka ovav ko droma te byanav. Mange – phendzhas – zhivotos nanay. Mo chhavo da, choro ka achhol. Ach te zhav te chhivav man telal ki mashina, te mudarav man. Soske me da, mo chhavo da, te phiras ko droma?

I zhala karik ki mashina, te mudarel pes. Dukhentsa, roymasa, zhala zhi othe. Taman geli i pashlili ki liniya, i mashina garek upral avela.

Ekh phuro pale, othe kerela buti, o mashines deyatnela, prastal, vazdel la, tsidel la othar:

– Soske chhe, mi chhay, mangesa te mudares tut?

– Eh, papu! Muk man – phendzhas. – Mange dunya garek nanay! Ashamakos ich thay ich nanay. Man isi man but lachho rom, ama nanay athe. Gelo po mertepi te bitinyarel. Akana me na zhanava kate si, kole dizate si. Mi sasuy, mo sastro marde man, ipalde man khamni na avri. Gelom te molinav len te pribirinen man, ama na mangena man pe khereste. Akhe ka byanav garek, a nanay kathe te byanav da. Pale te byanav da, kathe ka zhav kalke chhavesa me kokkori? Cori sinom i nanay kate te zhav. Kalilo mange anglal me yakhende, mangava te merav! Mukh man te gazinel man i mashina.

– Aman, sakwn chedo! – vakerela o phuro. – Man chhave nanay, kher da nanay man. Ake athe kathe kerava buti, dine man ekh odaya te beshav. Ka aves pash mande ka beshes. Sar ka del o devel, chuka ka nakhyovas.

– Emi papu, tu ka oves mange day da, dad da! Ka beshav pash tute. Kobor sinom kadwri, tut nanay te mukav, buti da ka kerav, ka thovav da, habore kana da ka kerav, ka arakhav tut.

– Shukar, mi chhay, me davka mangava. Me sinom phuro gareka.

A choka achhioli i chhayori pash ko phuro te beshel. Byanela chhaya. O phuro loshanela:

– Ake, o Devel bichhaldzhas mange ne ekhe chhaya, a duyen! Dad da ulyom, papus da ulyom, ekhe diveseste!

Sar te ovel veche, git-gite, git-gite, i tsikni chhay baryola. Achhola ehta bershengiri. O raklo irisalilo. I day, o dad, phende leske, kay leski romni nashli i khay muli. Ov na prandisalilo veche. Pe romnyatar, averya na dehandzhas. Na vakerde leske kay uli khamni da, na zhanela kay si zhivdi, kate si, so si. Rodindzhas la ekh bresh, duy bresh, panch bresh. Nashti arakhlyas la i na rodindzhas la po-but.

Nakhle o bresha i o phuro merela. I day naboronela nafela. Ahavela garek, kay ka merel i vakerela pe chhayake:

– Shun akana, mi chhay! Shun so ka vakerav tuke i te na bistres davka. Man garek, nanay divesa. Naboreme sinyom i ka merav. Ka achhos athe korkori. Tu sinyan ake kalkeskiri, kalke manusheskiri chhay. Ma te achhos ko droma, te zhas te rodes te dades. Ake kavka lil, te na nashales les. Athe ko lil si yezdime o adrezi da. To dad nanay te mukel tut, ov ka dehal tut. Ake predi te merav, vasieti mukava tuke, te rodes te dades.

I romni yazdindzhas ko lil sichko – sar ipalde la khamni, sar ko droma phirdzhas korkori, sar geli te molinel pes te irinen la khere, a ola marde la, pala ipalde la, kate uli sora ... sichko yazdindzhas pe romeske. I i day merela. I tsikni chhay rovela, pishtinela:

– Dale, dale!

Avena o manusha i parunena e daya. I chhay tsidela te rodel pe dades, rovela i phirela ko droma. Kas sar dikhela, phuchela:

– Pendzharena li dalke romes?

Phuchela, ama nikon na vakerela lake, nikon na pendzharela e dades. Bilem o lil na lena lakere vastendar. Oy veche, bokhali, ekh, duy, trin dives sar maima phirela. Pharo si lake, bi dayakoro achhili, pe dades nashti arakhela, rovela, kale asva chhorela. E, ama e Devleskoro plani nikon na zhanela, e Devleskere droma nikon na pendzharela. O dadoro, uklela pe vurdete, ka zhal dekhate. A i chhayori atar bokh garek, sar maima ko droma, kalyola anglal lake yakhende.

Lachhes, ama upral avela o dad, uryala o vurdo. I chhay garek, te nashel atar o vurdo, ta napravo ko vurdo chhivela pes. Chalavela la o dad e vurdesa, thay chhay perela ko drom. O dad pi godi ikaldzhas – hulela, lela la, uklyavela la ko vurdo i pravo ki bolnitsa ingalela la. Rovela upral late, e Devleske molinela pes zhivdi te achhol.

– Me sinom – phenela – kabahati, me butindzhom la, me chalavdzhom la, me ka mudaravas la!

Dela e doktoren pares, phagavela, te sascharen la. I chhay, po-nafela ovela lake i trebe te phutren la po sigo, soske ka merel. A nay-baro savka doktori si lakoro dad. Trebe ov te phutrel la. I ov da, so ka kerel mo choro, astarel, phutrel e chhaya, lachharel la, sascharel la. Katar i bolnitsa napravo khere ingalel la peske. Kerel lake bari, shukar odaya, uryavel la, astarel manushen te arakhen la shukarestar, po-shukar. Lilyas te arakhel la peske. I chhay baryola, achhola shuk – shukarengiri, gaytilen shukar. O dad garavela e chhaya pe dayatar, pe dadestar, pe manushendar.

Nakhena desh bresh. I chhay achhola deshuefta breshengiri. Ake, efta arakhlyas la, deshuefta achhola. O dad phenela lake:

– Tu chedo, akana deshuefta bresh ulyan! Mangava te kerav tuke akana ekh baro dzhumbishi kay pherdzhan kalka bresha. Ka khidav bute manushen, habe-piibe ka dav, sar perela pes thagarnyake.

– A-a-a, me darava manushendar! Ma ker mange nishto. Berekyat kay arakhlyan man, baryardzhan man, soske me sinomas korkori, tsikori, achhilyom bi dayakoro. Mi day muli, ama vasiyeti muklyas mange, me

dades te rodav, te arakhav les. Sigo vaker kate si me shehya, kay lentsa arakhlyan man kato gazindzhas man o vurdo. Ko shehya, othe, ekhe zhebate isi man ekh lil. Mi day dinyas les mange. Leste yazdindzhas me dadeskoro adrezi thay leskere alava.

– Ma dara, athe si, ko tavanos si te shehya. Ka vakerav te anen len tuke birden, ama ma sigyar borka, ka rodas te dades kupate, ako mangesa, ama hem pishim te keras o dzhumbishi.

E dadeske pharo ulo. Ov siklilo lasa, dehandzhas la but, po-but pe dayatar, pe dadestar, po-but pestar, sar piri chhay dehandzhas la, bez te zhanel, kay dayka si leskiri chhay.

– Aman mi chhay, ma zha nikhade! Besh tuke athe! Me arakhlyom tut, me baryardzhom tut! Tu sinyan garek, miri chhay!

– Tu sinyan miro dad i me dehava tut sar miro dad, ama akana si lyazumi te tsidav, te rodav me dades, soske lafi me daya dinyom predi te merel.

Vakerela o dad te anen lakere shehya, ama nashti uzharzhas te anen len, gelo ov korkori te dikhel savo si davka lil, kay muklyas i day i kova si davka manush, kay si e chhayakoro dad! I taman lela o lil te ukudinel, op... i chhay dikhela les.

– So keresa? Mo lil li lilyan? Ma garav les! Ukudine, so yazdinela othe?

– Ma, mi chhay, siklilyom tusa! Man isine zlatno romni, ama mi day, mo dad ipalde me romnya, kerde man zhi kate sinyom zhivdo te rovav asal lake. Ake mo dehaibe karig late, upral tute chhivdzhom. Akana, tu muklyan li man, me ka merav.

– Nanay te meres! Me ka avav pale!

Phutrena i ukudinela o dad pe romyakoro lil – andre yazdinela sichko, sar so ulo lasa – atar i suv, zhi ko thav. Ukudindzhas o dad o alava da thay i chhay da, o dad da, ahavde kay si ov lakoro dad, koles mangelas te zhal te rodel, a oy si chaches leski chhay. Lilyas o dad te rovel. Dela les i chhay angali, rovena o duy da zhene.

– Ma rov – phenela i chhayori. – Me tut po-but nanay te mukav, pash tute ka ovav!

Lilyas la pe angalyate o dad i phenela:

– Aryat mangava baro zhumbishi te keras. Ka khidav sarilen me manushen. Mangava te dikhen me chhaya, kay mi chhay si nay-shukar andi dunya!

I ov veche kerela lakoro zhumbushi but po-shukar, po-barvalo. Kine-la lake o nay-shukar, nay-barvale shehya te uryavel la, habe-piibe phe-

rela o mases. Leskere manusha zhana te kaninen leskere haswmen. Vakerela pe dayake, pe dadeske:

– Aryat, but baro misafiri ka ovel man. Kalke misafires – phenela – o Devel chhivchas les mange, me da te ovav zhivdo, soske mange ki dunya gareka, na sine than, nanayas mange gudlo mo zhivotos.

– E, savo misafiri ka ovel tut? – phuchena o dad thay i day.

– Aven zheraty i ka dikhen.

Uryavela pe chhaya o nay-bari shehya, thablyona upral late, sar ko kham, shukar chenya, angrustika, sichko, altunlya upral late. Vakerela pe chhayake:

– Ka beshes te odayate. Kato ka marel o sahati deshduy, ka avel ekh amare manushendar te lel tut, te anel tut pash ko misafirya. Tu te oves hazuri.

Khidinde pes garek, o misafirya sare. E chhayorya lachharde, uryavde, ama i chhayori darala, chhipota lakoro ogi si phanlo. O sahati marela deshduy i avela akana ekh lakere dadeskere manushendar te ingalel la pash ko misafirya. Ola da garek, uzharena e nay-bare misafires, sar vakerdzhas lengoro chhavo. Zhi kate marela o baro sahati – bam-bam-bam – i chhay hulela atar o stulbes natele. Nikon na pendzharela la. I day, o dad e rakleskore, o thagar thay i thagarni, zhankerena prandinel kalke zhuvlyate i uhtindile sare, loshanena.

– Dikh – phendzhas i thagarni – save shukare raklya arakhlyas peske amaro chhavo romnyake!

Hulistili pash ko manusha i o dadoro birden astardzhas la atar o vast. I garek, sikavela la so te kerel.

– Akana – phenela – me mangava te vakerav tumenge, sarilenge, me amalenge, me haswmenge, me dayke, me dadeske ekh but shukar paramisi. Man isine ekh but shukar, but lachhi, but gozhaver romni. Latar po-shukarya na arakhlyom, na dikhlyom. Man mo dad, mi day hohavde, bichhalde man uzh te ukudinav, te achhovav baro manush, te ipalen me romnya, khamni. Te maren, te ipalen me khamne romnya ekhe barvalipnaske. Ama o barvalipe nashti kinela o dehaibe. Amare dehaibmnastar, me romnyasa, byandili kayka chhay. O Devel arakhlyas la nafela manushendar i mange chhivchas la te na merav korkoro ki dunya.

I ikalela o lil.

– Ukudinen – phenela – akana, ukudinen te dikhen, kaskiri si dayka chhay i so kerde me romnyasa o thagar, thay i thagarni amare? Desh bresh garavdzhom me chhaya lendar, te na ipalen li la da.

O dad pe chhayake vakerela:

– Kana ka manges i kas ka manges, les ka les! Koles ka dehas tu, les ka les, soske o nay-baro barvalipe si manush te dehal sa ogestar i te zhivinel dalke manushesa.

garek – вече

misafiri – празник

yazdindzhas – написал

ukudinel – чете

Гюлизар¹¹

Имало едно време в едно царство, в едно далечно мюсюлманско господарство едно бедно ромско семейство. В това семейство се родили пет деца – четири момчета и само едно момиче. То било най-красивото, най-нежното създание на света. Казвало се Гюлизар. Семейството ѝ били чергари. Нямали дом, имали само една каручка с едно конче и така обикаляли от град на град, от село на село и зароботвали за хляба си.

Един ден чергарите стигнали до столицата на падишахството. Падишахът живеел в огромен палат, но бил много строг и зъл човек. Той имал един единствен син – много красив и добър принц.

Веднъж принцът излязъл да се поразходи и отишъл до реката. Там била и Гюлизар, перяла дрехите на семейството си. Когато принцът я съзрял, веднага бил заплепен от красотата на това момиче, което за първи път виждал там. Явно била непозната и не била от града. Имала дълга руса коса до краката, очите ѝ блестели като синьото небе, а тялото ѝ било стройно като на елха. Започнал

принцът да ходи всеки ден при реката, да търси момичето и да се любува отдалече на неземната му красота.

Един ден Гюлизар пак била на реката да пере. Той застанал зад нея и когато тя видяла отражението му във водата, се уплашила и изпищяла.

– Не се страхувай! Нищо лошо няма да ти сторя! – успокоил я царският наследник.

Гюлизар продължила да пере, свършила си работата, направила си бохчата, стегнала я и си тръгнала. Падишахският син тръгнал след девойката, за да види къде живее, коя е тя, какво е семейството

---

¹¹ Коцана Юсеинова Гогова

й. Когато видял, много се изненадал. Та тя живеела в една каруца. Поразпитал този-онзи кои са, що са. Казали му, че е от много бедно ромско семейство, но било много добро момиче, трудолюбиво и весело.

Така принцът започнал да се среща всеки ден с ромкичето. Говорели си, разхождали се и от ден на ден все повече се влюбвали един в друг. Скоро принцът поискал да се ожени за нея. Девојката му казала:

– Трябва първо да поговоря с родителите си. Не мога нищо да предприема без тяхното съгласие.

– Добре – казал принцът. – Говори с тях. Ако искаш и аз да отида, да поговорим заедно.

– Не, не! Нека аз първо поговоря с тях, да чуя какво ще кажат, пък тогава!

Отишло момичето при майка си, баща си и братята си и им казало как се запознало с едно хубаво момче, колко било то добро, от колко време се срещали и че той ѝ предложил да се оженят. Искала да чуе какво ще ѝ кажат за това.

– Хубави неща казваш за него и разбирам, че го обичаш – казал бащата, – но ние искаме да го видим, да се срещнем с родителите му, да разберем що за хора са и дали може да се сватосаме с тях. Преди това не можем да дадем съгласието си.

На другия ден, когато отново се срещнали, момичето му разказало всичко, както си било. Принцът се притеснил. Много добре знаел, че падишахът не би позволил да вземе това бедно момиче, пък и ромкиче от чергарско семейство. Затова той ѝ казал:

– Добре, съгласен съм! Аз ще дойда да ме видят, но с родителите ми не искам да имат нищо общо!

– Как така да нямат нищо общо с родителите ти? Моите хора искат да говорят с тях!

– Ами как да ти кажа? – притеснило се момчето. – Майка ми е омъжена втори път за мъж, който не ме уважава. В къщата имам една стая и ще живеем там, но не мога да им кажа да се срещнат с родителите ти.

Момичето му повярвало и отговорило:

– Добре, ще предам всичко на родителите си и ще видим какво ще кажат.

Прибрала се Гюлизар в катуна и казала всичко на родителите си – от игла до конец. Но те възразили:

– Не може! Втори баща или не, ние искаме да видим и да знаем кои са неговите родители! Ние искаме да знаем в каква къща ще попаднеш! Питай за имената на родителите му, а ние ще питаме за тях и тогава ще видим.

Красивата девойка предала всичко на принца. Тогава той казал имената на своите родители. Те поразпитали насам-натам из града и...

– Гюлизар! – уплашили се те. – Та това е синът на падишаха, дъще! Ти не можеш да се омъжиш за това момче! Падишахът ще ти отреже главата, пък и всички нас ще убие! Това е невъзможно!

Гюлизар веднага потърсила принца и го попитала:

– Моите родители разбрали, че баща ти е падишахът на тази страна! Вярно ли е това?

– Точно така! Баща ми е падишахът, а аз съм принцът на държавата ни, бъдещият падишах. Затова не исках родителите ми да идват у вас и да видят къде живеете. Те дори не биха дошли тука, а аз искам да се оженим. Но знам, че ако разберат коя си и кои са твоите родители, те никога няма да се съгласят и никога няма да благословят нашия брак.

Натъжило се момичето и си отишло разплакано. Разказало всичко на родителите си, на братята си и ромите се уплашили. Събрали набързо малкото покъщнина, която имали, стегнали каручката за път, взели си децата и набързо напуснали града. Знаели, че падишахът бил зъл човек и можело да им се случи нещо страшно.

На другия ден принцът отново отишъл на реката, но не намерил Гюлизар. Чакал я цял ден и като видял, че я няма, отишъл да я търси. И какво да види? Каруцата на семейството я нямало, а на мястото спяла една стара ромкиня. Принцът я събудил и попитал:

– Знаеш ли, бабо, къде е Гюлизар и семейството ѝ? Не виждам тук тяхната каручка!

– О, чедо, те още вчера заминаха. Падишахският син я бил поискал за жена и те, горките, се уплашиха да не ги посече, да не ги избие старият цар. Събраха си набързо багажа и напуснаха града, ама къде са отишли, чедо, никой не знае.

Сърцето на принца се разкъсвало от болка. Не знаел какво да прави – къде да отиде да я търси, кого да пита за нея. Толкова много я обичал, че не можел и ден да живее без нея.

Тръгнал веднага на път. Обикалял от град на град и от село на село. Навсякъде питал за нея – като вдън земя да била потънала. Накрая, като не я намерил, принцът тръгнал да се прибира у дома. Вървял и плачел. Седнал на една скала и започнал да се моли на Бога:

– Ех, Господи! Не ми се живее вече! Моля те, направи така, че да се срещна с нея, пък тогава, ако щеш, ми вземи душата! Няма да мога да умра, преди да съм я видял, но и без нея не ми се живее! Искам да я попитам защо избяга от мен, защо ме остави сам на света?

Така плачел и нареждал момъкът с глас. А Бог знаел мъката му и веднага му пратил нишан. Точно по неговия път минала каруцата на Гюлизар. Видяла го тя и тихо се промъкнала до него. Затворила очите му с ръце и го попитала:

– Защо плачеш, принце мой?

Той веднага познал любимата си и попитал развълнуван:

– Как ме намери тук? Цял месец те търся и не мога да те открия! Слава на Бога! Него молах със сълзи на очи да те срещна и ето, че те изпрати при мен! Защо ме напусна, без да ми кажеш дори дума? Толкова ли беше само любовта ти?

– Аз те обичам много – отговорила му тя, – но моите родители, семейството ми се страхува от баща ти! Вместо падишахът да избие всички ни, по-добре е ние с теб да се разделим!

– Чуй добре какво ще ти кажа, любима! Сега, ако ме обичаш, тръгни с мен! Където аз, там и ти!

– Не говори така, любими! Аз много те обичам, но не мога да се омъжа за теб! Където и да съм, ти ще бъдеш в мислите ми, но твоите родители няма да позволят да се вземем!

– Аз ще те заведа при родителите си! Ще те облека богато, в царски дрехи, и ще кажа, че си царска дъщеря!

– Ти можеш да ме облечеш в най-красивите и скъпи дрехи, но аз бедна се родих и бедна ще умра! С теб мога да стана много богата, но няма да забравя волността, а роднините си пък никога! Не искам вечно да се крия! Без родителите си и моите братя не мога!

– За това не бери какър, любима! Аз ще те водя при тях редовно и те няма да ти липсват! Не се страхувай!

И като чула това, тя нали много го обичала, тръгнала с него. Заживяли в един град, далече от столицата и от неговите родители. Принцът построил за любимата си голям и красив палат. Когато всичко в него било готово, той разгласил за сватбата си с Гюлизар. Изпратил покани на всички свои приятели. И ето че дошъл денят на сватбата.

Събрали си много гости и всички били много очаровани от пицното тържество и богатството на младия принц. Добре, ама някой от гостите съобщил и на падишаха. Още на другия ден той пристигнал в палата на сина си. Като видял всичко с очите си, попитал:

– Е сине, какво правиш тук? Ние с майка ти се тревожим, търсим те навсякъде и не знаем къде си, а ти сватба вдигаш?! Дори не знаехме жив ли си или си мъртъв!

– Не се тревожете за мене, татко! – отговорил младият принц. – Ето, ожених се за царска дъщеря. Нейните родители поискаха първо да се оженим, да направим сватбата и тогава да си я заведа у дома, при вас.

– Как така ти решаваеш какво да правиш, без дори да ме попиташ мен? – ядосал се падишахът и добавил. – Това не може да бъде така! Ти престъпи думата ми и се ожени на своя глава! Сега аз ще поставям условията. Ще играем табла. Ако ме победиш, ти ще ми извадиш окото. Ако аз те победя, аз ще ти извадя окото.

– Татко, ако си решил да ми извадиш очите, извади ги още сега! Аз твоите очи не мога да извадя!

– Това е облог, момчето ми! Няма връщане назад. С твоята женитба ти вече ми извади очите! Ще играем и това е! Но няма да играем тук, в твой дом. Ще играем извън града, там, близо до реката.

Излезли извън града. Но Гюлизар нямала никакво доверие на падишаха. Тръгнала след тях, без да я забележи никой. Седнали падишахът и синът му край реката и започнали играта, а тя се скрила зад дърветата и ги наблюдавала. Още при първата игра принцът победил баща си и му казал:

– Татко, ето, аз те победих!

– Извади ми окото! – извикал баща му.

– Не мога да извадя окото на собствения си баща! Ти ми извади окото, аз твоето не мога! Ти си ме отгледал, как ще извадя око на баща си!

– Добре тогава – казал падишахът. – Но става ли да изиграем още една игра?

– Какво пък? Нека да играем! – съгласил се принцът.

– Но този път, ако аз те победа – казал бащата, – ще ти извадя окото!

– Добре, извади го! – съгласил се принцът.

Започнали да играят. Принцът решил да провери дали наистина баща му ще има сърце да му извади окото. Нарочно му позволил да вземе играта. Но падишахът не се спрял, не трепнало сърцето му. Извадил окото на сина си и го сложил пред него. Гюлизар, скрита зад дърветата, видяла всичко. Видяла как бащата извадил окото на сина си и чула виковете на своя мъж. Плачела, но се страхувала да се намеси и не знаела как да помогне на любимия си.

А падишахът казал на сина си:

– Не може, синко, да бъдеш сляп само с едното око! Ще изиграем още една игра, за да ти извадя и другото. Пък можеш да получиш възможност ти да ми извадиш окото. Аз бих искал да бъдеш сляп и с двете очи, че да не можеш да виждаш повече хубавата си жена.

Започнали нова игра. Принцът не знаел до къде ще достигне бащината му злоба и ревност. Отново решил да позволи на баща си да го победи, за да разбере дали ще отиде до край. Но щом падишахът взел победата, веднага, без ни най-малко колебание, извадил и другото око на сина си. Оставил и двете му очи пред него и нали принцът вече нищо не виждал, не знаел какво става. А Гюлизар ревнола да плаче за своя съпруг с цял глас. Тогава падишахът я видял и се втурнал след нея. Тя била съвсем отчаяна и много уплашена. Мислела си, че принцът ще умре. Бягала с все сила, без да знае къде, но успяла да избяга от падишаха. Той не спрял дотук. Пуснал след нея своите войници и наредил да я хванат веднага. Искал да направи Гюлизар своя жена. Войниците я търсели под дърво и камък. Тя не знаела вече къде да се скрие, а принцът през това време останал на мястото си цяла седмица като замръзнал. Не можел да повярва, че това се случвало с него. Гладен, сляп и нещастен, самотен, без да знае къде е неговата любима, той се чудел какво да прави.

Товага едно врабче кацнало на рамото му и му казало:

– Чуй ме добре, принце, какво ще ти кажа. Очите ти са оставени точно пред теб. Ако ги потърсиш внимателно, ще ги намериш. Вземи ги, иди до реката, изплакни ги във водата и ги постави на местата им. Начаса ще прогледнеш!

Момъкът направил всичко точно така, както врабчето му казало. Внимателно опипал мястото пред себе си и намерил очите. Взел ги, допълзлял до реката, изплакнал ги, поставил ги на празните ями и прогледнал.

Като дошъл на мястото си, първата му мисъл била да намери Гюлизар и веднага тръгнал да я търси. Отишъл при нейните роднини и ги запитал:

– Знаете ли къде е Гюлизар?

– О, принце, тя се крие и бяга от баща ти! Падишахът е пуснал след нея войниците си да я заловят! Исква своя жена да я направи!

Като чул и това, сега вече принцът се разгневил. Преоблякъл се като беден, дрипав ром и тръгнал към палата на баща си. А Гюлизар се криела и нищо не знаела за любимия си. И за да не я познаят, подстригала дългата си коса и се престорила на мъж. Непрекъснатото бягане и криене скоро ѝ омръзнало. Животът ѝ вече губел смисъл.

Падишахът, разгневен, че не можел да намери момичето, наредил на своите войници да избият всичките ѝ роднини. Където срещнат ромските каруци, да ги посекаат на място.

И се започнало клане – мъже, жени и деца – никой не бил пощаден. С главите на закланите роми падишахът направил цяла кула от тридесет и девет глави и се заканил, че последната ще е на сина му.

Стигнала заканата на падишаха до ушите на принца и това още повече го натъжило. Така той напълно загубил синовната си обич. Влязъл в палата на баща си и поискал да го види.

– Позволи ми – казал той, – да се бия с най-добрия ти войник. Ако той ме победи, отсеци ми главата и нека бъде четиридесетата, последна в кулата, но ако аз го победя, тогава искам ти да се биеш с мен!

Падишахът не познал своя син и рекъл:

– Аз не искам твоята глава, бедняко! Това място на кулата го пазя за главата на своя син и главата на младата му жена. С тях ще довърша кулата и тогава вече мога да отсека и твоята глава!

След като войниците избили всички роднини на Гюлизар, тя искала да отмъсти за стореното зло. Започнала да вари асфалт. Нама-

зала се с него цялата – от главата до петите, и се направила като черен негър. Сложила си и две големи устни – една отгоре, една отдолу и станала толкова страшна, същински негър. Отишла в палата и се скрила да чака всички да заспят, за да убие падишаха. Но не щеш ли, чула разговора между падишаха и бедняка, без да знае, че това е нейният възлюбен. Помислила, че този ром е дошъл да отмъсти за убитите си събрата. Добре, ама тя толкова искала да отмъсти на падишаха, че изскочила от скривалището си и започнала да се бие с бедняка. Но когато се приближила до него, тя познала мъжа си. Изведнъж в главата ѝ възникнали много въпроси – как е прогледнал, какво правел тук при баща си, защо не я е потърсил, и в яда си започнала да се бие с него. Повалила го на земята, настъпила го и сложила сабята си на врата му. Принцът се изненадал и рекъл:

– Никой досега не е успявал да ме повали! Ти си първият човек, който го прави!

Той не познал съпругата си, тъй като тя била маскирана. Гюлизар отвърнала:

– Няма да те убия, бедняко! Но искам сега ти да убиеш баща си, да му отрежеш главата и да довършиш с нея неговата кула!

– Остави ме, аз знам какво да правя с него! – отвърнал ѝ той.

И бащата и синът започнали да се бият. Принцът бил много изтощен. Били се цяла нощ, но нито единият, нито другият успял да надвие. Изведнъж, аха, падишахът да убие сина си, но Гюлизар скочила между тях и казала:

– Остави него, бий се с мен! Ако ме победиш, ще отсечеш главите и на двама ни, но ако аз те победея, тази кула най-после ще бъде довършена с твоята глава!

И се започнала люта битка. Били се, колкото се били, а любовта, заради която тя се биела, ѝ давала сили. И накрая тя го победила. Повалила го на земята, но преди да отсече главата му, падишахът успял да ѝ смъкне маската и видял, че умира от ръката на Гюлизар.

Най-после кулата била довършена с главата на самия падишах. Той си получил заслуженото. На неговото място се възкачил принцът, но той бил справедлив и добър падишах. И до днес си живеят щастливо падишахът и неговата красива ромкиня.

чергари – скитащи хора, бездомници

нишан – знак, белег

кахър – грижа

начаса – веднага, на момента

*Gyulizar*¹²

Sas kay sas bir vacut yekh chore roma. Kalke romen ulo panch chhave – samo ekh chhayori, akala sa mursha ule. I chhay uli nay-tsikni mashkar lende, nay-shukar. Lakoro alav ulo Gyulizar. Kalke chore romen kher na ulo, samo ekh vurdo ekhe grastesa i ola phirenas diz-dizatar, gav-gavestar, te keren butori, te ikalen po maroro. I chhayori avdives-tasya, git-gite, barili.

Dolke dizate, kate deyandisalile te keren buti, beshelas o padishahi. E padishahes ulo ekh but shukar chhavo. Ekh dives kavka raklo lela pes chuka te phiravel pes. E, ama nakhela turyal ki len pe grastesa i dikhela e Gyulizara. I chhayori thovelas pe shehya. O raklo sar dikhlas la, birden bendindzhas la – ekh bal, telal ko phire marela pes lake. Pala ekh parnipe, shukar machkane yakhengiri. O raklo lilas te denedinel la seko dives, te aravel pes i te phirel palal late, te dikhel la, dehandzhardzhas la but.

Nakhlo ekh masek li, duy li, i o raklo pale dikhela e chhayorya zhi ki len i veche mangela te deyatinel la, lafi te kerel lasa. Tsidindzhas karig late, ama oy kay dikhlas leskiri uchhalin ko pani, darandili. I ov phenela:

– Ma dara, phene! Me alyom athe me grastes pani te dav. Nanay te kerav tuke bilachhipe.

Kerde peske hari mohabeti, a i chhay thovdzhas pe shehya, khidel pi bohchichka i zhal peske. Shukar, ama o raklo palal late, palal late, te dikhel kate beshela. Gelo palal late i so te dikhel, tsarate beshela. Phuchela e komshien, othe ki mahala, kaskiri chhay si. Vakerena leske kay si but chori chhay, kola si lakere manusha, kay si but lachhi, but bucharni. O raklo veche sa palal ki chhay phirela, sa dikhela te resavel pes lasa, te kerel lasa lafi. I chuka avdives, tasya – dehandzharde pes o duyda zhene. Lile te resen pes dives pal dives.

O raklo veche lilas te mangel la peske romnyake, mangela te lel la. Shukar, ama i chhay chori, ama gozhaver. Phenela leske:

– Shun akana, so ka vakerav tuke. Tu mangesa man i li me da mangava tut, ama hem pishim trebe te vakerav me manushenge. Me na phendzharava tut, na zhanava kola si te manusha, tu na zhanesa kola si mire manusha. Po-shukar si te vakerav me manushenge, kay ka aven te manusha te manglyaren man, kay amen mangasa te prandinas. Me trebe te vakerav me dayake, me dadeske thay me phralenge, ola te zhanen.

---

¹² **Koshtana Yuseinova Gogova**

Shukar, ama o raklo dimi si thagareskoro raklo, na mangela i chhay te ahavel davka, pale lakere manusha da. I phenela:

– Nashti li me te avav te kerav lafi te manushentsa?

– Ma, – phendzhas i Gyulizar – pishim me ka marminav amarentsa i sora ka vakerav tuke so vakerde ola.

Shukar, ahavde pes chuka te ovel. Vakerela i chhay veche pe manushenge i ola da phenena:

– Shun akana, mi chhay, shtom mangesa les, te avel amende te ahavas les save soestar si. Tu vakeresa shukar lafya asal leske – kay si lachho, ahavesa tut lesa, isi tut trin masetse sar stavisalilen, akana amen mangasa te dikhas les. Te si gyorek tuke, ka kandinas, te nanay, ka dikhas.

I oy da, zhala zhi ki len i pale resena pes e raklesa othe. I vakerela leske so phende lakere manusha.

– Amare ka kandinen te prandinav tute, ama pishim mangena te dikhen tut, te ahaven kola si te manusha, ta togava te las amen.

– Me ka zhav man te dikhen, te pendzharen man, ama me manushentsa – phenela o raklo – na mangava te ovel len ozh-besh.

E, ama sar – phenela i chhay – te manushentsa chuka?

– Emi, mange mo dad si babalukos, mi day si leske prandime zomka bresh, ama ov man na mangela man. Man isi man pash leste odayes, pash lende ka beshas, ama nashti te avel mo babalukos tumende te anlashtinel tumarentsa.

– Shukar – phendzhas i chhay, – me ka vakerav amarenge sar si ti buti, ta ka dikhas.

Zhala i chhay, vakerela pe dayake, pe dadeske, ama ola na kandsalile:

– A-a-a, nashti! Babalukos li ka ovel, so ka ovel, trebe te aven te dikhas, te zhanas kola si, save si manusha shtom pe khereste ingalela tut. Phuch les te vakerel tuke pe dayako, pe dadesko alav, amen ka phuchas kate si, so si, ka ahavas save manusha si.

I a chhuka, o raklo da vakerdzhas e chhayake pe dadeskoro da, pe dayakoro da alav i e chhayakoro dad veche phuchhela te ahavel kola si leskere manusha. Kalkes phuchhela, kolkes puchhela:

– A-a-a – phendzhas, – tu mi chhay, gelyan li othe, to shoro ka len! Ov si padishaheskoro raklo, sar ka zhas othe? Leskre manusha nanay te den te lel tut! Ame sinyam chore roma!

I chhay na inandisalili, geli pale stavisalili raklesa i phenela leske:

– Amare ahavde kay to dad si o thagar, tu so ka vakeres?

– Mo dad si o thagar, mi day si i thagarni, a me sinyom thagarengoro raklo. Ola nashti avena tumare khereste te dikhen kate beshesa. Tumare, po na othe, mozhe te aven ko byav, ama akana, ma te zhan te ahaven pes so si, soske amare nanay te oven kaili te ovas kupate.

– Me – phendzhas i chhay – pale ka vakerav me dayake.

Vakerdzhas i chhayori, ama o roma kato ahavde, kato shunde pe chhayakere mostar da, kay chaches si thagareskoro chhavo, darandile o roma, len po bagashi, vazden pi tsara i sigo, sigo nashen avere dizate, soske ka chhinel o thagar lengere menya. Ama oy da tsidela, soske so vakerela o dad, davka ovela. Nanay ni lil te yazdinel e rakleske, ni nishto nanay. Lel, mukel pi papucha, othe kate sine i tsara lengiri, mukel upral ki papucha po mindili da, uklistili ki tsara i nashle. O raklo kana gelo te rodel la, so te dikhel... I tsara nanay othe.

– A, kate vazdinde pi tsara kalka manusha, kate geli i Gyulizara? So baro dives na dikhlyom la.

I phuchela e komshien:

– A be, manushale, athe isine ekh tsara, i Gyulizara beshelas athe, kate gele, kate si?

Ek romni phendzhas e rakleske:

– A, chedo, shun so ka vakerav tuke. E thagareskoro chhavo la mangela. Ola nashle kalke dizatar te na chhinel o thagar lengere shere. Nahle atar dur, kon zhanel kate si?

I ov da akana, but dehala la, o iloro dukhandilo les. Ama li i chhayori da but dehala les. Li oy vlyubisalili leste, sefte lyubov kerela. Lilyas te rodel la. Akariga rodela la, okoriga rodela la, nashti arakhela la. Tsidindzhas te zhal peske khere, ama beshlo ekhe bareste – rovela hem molinela pes:

– E bre, Devla, mo ogi rovela palal me phiramnyate! De man Devla te resav man lasa, pale sora ako mangesa mo ogi da le! Ama zhi kate na dikhava la, mi yakh nashti phandava. Mangava te dikhav man lasa te vakerel mange soske nashli bez te vakerel mantsa.

I meniya da lakiri, kay arakhlas, akharela palal peste. Beshela ko bar, dikhela i menya i rovela. Bashladindzhas te gilyabel peske – hem rovela, hem gilyabela, pe gilyasa phruchela la soske nashli lestar. O vakwti i chhayori iklyola palal leste. Phandela leskere yakha vastentsa. O raklo birden pendzhardzhas la, a oy phruchela les:

– Soske rovesa? Sar arakhlyan man tu athe?

– Sar arakhlyom tut athe? Tu te zhanes, me kobor rodava tut! Ekh masak sar rodava tut! Gav-gavendar, diz-dizendar phirdzhom te rodav

tut, te arakhav tut. Hamdusum me Devleske, ake asal tuke molindzhom les i ov bichhaldzhas tut pash mande. Tu ala pash man. Amaro Devel na mukela tut mandar te hulavdzhovos. Soske nashlan mandar? Soske muklan man? Zomka li si to dehaibe karik mande?

– Me but dehava tut – phhendzhas i chhay, – ama amare ka chhinen, ka mudaren man! Ola na puchle man dali mangava. Mangav, na mangav, trebeshe te tsidav lentsa. Mesto to dad sarilengoro shoro te lel, man da te mudarel, po-shukar – phenela – te nashas, te na mudarel amen!

– Shukar! – phhendzhas o raklo – Shun akana, so ka vakerav tuke. Akana te dehasa man, tside palal mande, te na dehasa man, vaker mange.

– Me – phenela i chhay – but dehava tut! Kate te zhav, asal tuke mislinava, ama me tut romeske nashti lava! Me sinom but chori, romanori chhay! Tumare nanay te mangel man!

– Ma dara! Me ka uryavav tut, ka lachharav tut, seedno barvalengiri chhay sinan.

– Me – phenela i romani chhayori – chori byandilom, chori ka merav mange! Tute mozhe te achhovav barvali but, ama mo choripe nanay te bistrav les, me manushen – ich thay ich nanay te bistrav. Me nanay sa te garavav man. Me manusha ka mangel te aven te dikhen man, sar ka ovel davka?!

– Me – irinela lake o raklo – sa ka anav tut te dikhes te manushen. Nanay te daras.

I oy da, dimi but dehala les, phenela:

– Me nashti ulavdzhovava me manushendar! Te manusha ya len man ko kher, ya na len man, me sora nashti irinava pashal amarende.

– Tside mantsa – phenela o raklo, – nanay te ingalav tut pash me dayate thay pash me dadeste, ka zhas aferte.

I tsidena o duy zhene. Nakhena but diza – ekhe dizate achhona. Dimi si barvalo, kerela baro kher, sar palati i ka kerel veche byav lasa. Muklas haberi sarilenge pe amalenge, kay ka kerel peske byav, kay prandisalilo te aven ko byav. Kato khidena pes sare o barvale, phendzharena les o po-phure:

– A kavka si e thagareskoro chhavo. Dikh so si barvalo! Othe da palati isi les, athe da.

Shukar, ama o haberi zhala ko dadeskere kana, kay lesko chhavo prandisalilo, kay si kolke-kolke dizate i o dad lapara-tupara, lela pes i zhala othe:

– So be tu, mo chhavo, athe rodesa? Amen zomka vakwti na zhanasa kate arakhlovesa, zhivdo li sinan, mulo li sinan?

– E – phenela, – ake thagareskere chhaya lava! Taman mislinavas te avav lasa khere, te sikavav la tumenge. Lakere manusha pishim mangle te keras o byav, ta hem pishim te ingalav la me khereste.

– Nashti – phendzhas o thagar – chuka te ovel, sar tu vakeresa! Tu na phuchlan man, ni pale te daya, kana te prandines! Tu na shundzhan amen, mo lafi chhinyardzhan! Dalkheske akana, ka khelas tusa tabla. Me te mardzhom tut ki table, ka ikalav ti yakh, tu te mardzhan man – tu ka ikales mi yakh. Ovela li?

O raklo dikhlyas pe dades i phendzhas:

– Te mangesa te ikales mi yakh, ikal la! Me tiri yakh nashti ikalava!

O thagar vakerdzhas leske:

– Kavka si basi. Manges, na manges, ka ikalas amare yakha.

I o chhavo irinela pe dadeske:

– Sar ka vakeres baba, chuka ka ovel!

– Ttside – phendzhas o dad – anglal mande. E-e-e, okoriga, mashkar ko drom ka khelas, dur atar diz.

Ikalela les atar palate, ama i Gyulizara, dimi but dehala les, akatar-okotar, pakyarela pes, garavela pes te dikhel, kate ka ingalel les o dad, te dikhel so ka ovel lakere romesa. Zhana o thagar thay leskoro chhavo turyal ekhe lenyate – bari len, avri, dur atar diz i beshle othe te khelen tabla. O raklo marela les i phenela:

– Baba, ake me mardzhom tut ki tabla!

– Ikal – phenela o dad – mi yakh!

– Mo baba, tiri yakh nashti ikalava, me sinom to chhavo, me nashti kerava davka!

– Tu veche kalke prandimasa, bi puchimaskoro, ikaldzhan mi yakh. Ikal akana chaches mi yakh, soske me ka ikalav tiri!

– Ikal, baba! Tu baryardzhan man! Sar ka ikalav me dadeskiri yakh?!

– Shukar! Ovela te khelas da ekvar?

– Ovela!

– Akana, me te mardzhom tut – phenela o thagar pe chhaveske – me ka ikalav ti yakh.

– Shukar! Ikal!

Khelena pale. O raklo maksus mukela pe dades te marel les ki tabla, te dikhel dali chaches leskoro dad ka ikalel leskiri yakh. I o dad birden shtom bitinela o khelibe i marela e rakles, ikalela i yakh leskiri, chhivela la. A i Gyulizara garavela pes ko kare, ko kashta, rovela, dikhela o thagar sar ikalela pe chhaveskiri yakh, sar pishtinela o raklo dukhendar. Rovel a i chhayori, ama nishto nashti kerela. O thagar phenela:

– Nashti ekhe yakhasa te achhos koro! Akana ka khelas azhay ekh table. Ili ka ikalav akaya da yakh tiri, ta ka ikales pale tu miri yakh. Ama, me mangava te ikalav te duy yakha, sar tu ikalzhan mire, kalke romnyasa, kay lilyan tuke! Ka ikalav akaya da yakh tiri, ta te nashti dikhes po-but te romya. I o chhavo leskoro phenela:

– Shukar! Te ovel sar tu mangesa! Tu sinyan o thagar!

Pale mukela pes te marel les o dad ki tabla. Ov da nashti inandinela, kay leskoro dad ka mukhel les koro te phirel. O thagar ikalela akaya da yakh e rakleskiri, lela o duy yakha i thovela len anglal leste, ama o raklo nishto na dikhela i na zhanela kay o dad leskoro mukhela othe o yakha. I romni leskiri, kato dikhlas, kay o dad ikalela i duyto yakh da garek, nashti deyandisalili, lilas te pishtinel, te rovel sa sesesa. Shukar, ama o thagar kato shundzhas lakoro sesi, dikhlas la i prastavela, te hal pes lasa. I oy, so ka kerel, nashela te garavel pes lestar. O thagar mukhela palal late pe askeren te roden la, te arakhen la, ta sar romni te ovel leske. I oy da veche akariga, okoriga, garavela pes. Rovela ashal e rakleske. Na zhanela so ulo lesa. A o raklo tselo kurko bokhalo, koro, nashti te arakhel o drom, te irinel pes khere. Alo ekh chiriklo, achhilo leskere phikeste i phenela leske:

– Shun mande, te yakha si anglal tute! Pipine da hari po-shukar i ka arakhes len. Le te yakha i lazimasa ka zhas zhi ki len, ka helares len, ka thoves len tuke lengere thaneste i ka dikhes pale.

I ov da chuka kerela. Arakhela pe yakha, lela len, zhala zhi ki len, helarela pe yakhen, thovela len lengere thanende i lela pale te dikhel. Shtom phuterzhas pe yakha te dikhel pale, birden tsidindzhas te rodel e Gyulizara. Katkar phirela, kotkar phirela, nashti arakhela la. Dimi pale, leskoro dad rodela la pe askerentsa i oy garavela pes. O raklo arakhela lakere manushen i phuchela len:

– Kate si tumari chhay?

– A-a-a – phenena, – oy garavela pes! Amen da garavasa amen, soske to dad mangela romnyake te lel la, a amen te mudarel. Muklas pe askeren te roden la, te arakhen la, romni te lel la peske.

I ov da garek, ozverinla pes – bisim me yakha ikaldzhas, akana me romnya da li ka lel?! Te arakhav les, ka mudarav les!

Uryela pes sar choro i rodela pe dades da, pe romnya da, te dikhel dali si i zhuvli pash leste. Nashti arakhela la. A i Gyulizara kerela pes vechek sar mrush – moravela pe bala, doyka bari bal, moravela la. Uryela pes sar mrush, sar arapi kerela pes. Phenela:

– Me sa chuka li ka garavav man? Sa ka nashav li? Davka thagar halas mo ternipe. Me ka arakhav les i ka mudarav les! Me romes koryardzhas, man nashalkerdzhas, pe askeren bichhalela palal mande, me me romes na zhanava kate, nashti rodava les da. Me ka mudarav e thagaras, pale sora mo shoro da len.

Lakere manusha phenena:

– Ma thov to shoro ko gono! Ka chhinen, ka mudaren tut da, amen da! Ekhes nanay te muken zhivdo amender! Ov pe chhaves na dikhlas, ta tut li ka dikhel!?

– Sar ka del o Devel, chuka te ovel!

O thagar vecek irinela o diza, o gava pe askerentsa i kas sar arakhela romen salka tserentsa, chhinela, mudarela. E chhayoryakere manushen sa mudarela i khidela len pe avlinyate, ko palati, kula kerela atar shere lengere – tryanduenya shere thovdzhas ekh upral avereste i phenela:

– Do ekh shoro i ka achhon saranda shere ki kula, taman te bitinyarel pes zhi upre. Me chhaveskoro shoro trebe te ovel davka!

O raklo kato dikhela, kay leskoro dad chhindzhas, mudardzhas sare leskere romnyakere manushen, nashti arakhela pe romnya da, i zhala pe dadeskre palateste, ama o dad nashti pendzharela pe chhaves – o raklo shukilo, phurilo, uryavdo melale shehyentsa, sar rom ulo i vakerela pe dadeske:

– Mukh man te marav man ekhesa tire askerendar! Te marela man ov, le mo shoro i bitinyar i kula, ama ako marava les me, tu sora ka mares tut mantsa!

– Me tiro shoro na mangava! Me rodava me chhaves, leskoro shoro te lav, thay leskere romyakoro. Lengere sherentsa mangava te bitinyarav mi kula. Tiro shoro ka lav hem papale, isi vakuti tire shereske da.

I Gyulizara pale dimi kerdzhas pes sar mrush. Lel, tharel zifti, makhel pes te ovel kali sar arapi. Thovel peske duy voshta bare – ekh tele, ekh upre. Kato dikhela la manush, dar baro astarela les. Oy da kato ahavdzhas, kay o thagar chhingerdzhas lakere manushen, sar dilini uli. Bash kana gelo o raklo te anlashtinel pe dadesa i chhayori da uli othe. Garavela pes i uzharela te daldinel o thagar, ta lel i men leskiri, nay upral ki kula te thovel. I kato dikhela les othe kay anlashtinela e thagaresa, zankerela kay si leskoro manush, ya kay ka mudarel les anglal late. I oy nashtine te ikalel sora pi holi i akladinela anglal ko raklo, astarela te marel pes lesa. Ni ov zhanela kay si leskiri romni, ni pale oy pendzhardzhas pe romes. Marena pes but, duy-trin sahatcha i i chhayori pelarela e rakles

ki phuv, gazinela leskiri men i thovela leske i chhuri leske menyate. O raklo phenela:

– Shun akana, amala! Man zhi akana nikhon nashti mardzhas, ake tu sefte pelaresa man!

Shukar, ama o raklo kato lilas te marminel lasa, oy pendzhardzhas les i chudisalili so rodela ov pash pe dadeste i i chhay phenela leske:

– Ma dara! Nanay te mudarav tut! Mangava akana tu te les te dadeskoro shoro, tu te chhines les, ta te thovas les okoriga.

I o raklo phenela:

– Me zhanava so te kerav lesa, mukh les mande!

Lena te maren pes o dad thay o chavo. Tselo rat marena pes, ama ni kavka, ni okova ashti te marel. I taman veche, a-ha-a o dad te chhinel pe rakles i Arap-zengi (i chhay), hulela mashkar lende i vakerela e thagaraske:

– Mar tut akana hari mantsha. Ov si khino. Te chhindzhan miro shoro, leskoro da ka chhines sora. Akana pale me tiro shoro te chhindzhan, lesa ka bitinyarav i kula, so kerdzhan tu.

Lena te maren pes i Arap-zengi, kay kerdzhas pes thay o thagar, ama ov na zhanela kay si i Gyulizar. Marde pes so marde pes i oy chhinelesko shoro i unglavela nay-upral ki kula, bitinyarela la. Ama predi te pelyarel les, o thagar tsidel lako surati i kato perela veche, so dikhela i Gyulizar, mudarzhhas les.

O raklo achhola thagar pe dadeskere thaneste i o askerya garek si leskere, o thagaripe si leskoro – nikon garek na prastavela e Gyulizara. Oy uli lengiri thagarni. Hale-pile saranda dives, saranda ratcha. Ulo len chhaye dadeskere yakhentsa, e dayakere balentsa. Zhi avdives zhivinena peske.

uchhalin – сянка

marminav – говоря, разказвам

sora – тогава

asal – за

yazdinel – да напише

papucha – обувки

meniya – обувка

denedinel – оглежда, разглежда

phiramni – избраница

maksus – нарочно

sesi – глас

akariga – насам

okoriga – натам

helar/halyar – изплакни

ashti – може

nashti – не може

tsara – палатка

moravel – подстригва

Добрината взема кюпа с жълтиците¹³

Имало едно време един възрастен ром. Той имал десет женени сина. Снахите знаели, че свекърът им има много пари и всички преперели над него. Гледали го, хранели го, уважавали го, обличали го добре. Правели всичко – само и само на тях да са парите.

А той бил щедър човек. Днес давал на тази снаха, утре на друга – на всички давал пари. Добре, ама днес така, утре така, научил ги старецът на пари и те никога не отказвали да взимат.

Минало време, парите на стареца се свършили. Той повече нямал какво да им даде. Тогава щедрият ром извикал при себе най-големия син и му казал:

– Сине, имах пари, но всичките ви ги раздадох. Вече нямам нито лев. Не казвай на другите си братя, защото жените им няма и да ме погледнат.

– Не се страхувай, татко, няма да им кажа, я! Само аз ще си зная. – уверил го синът му.

– Добре, чедо, добре! Знаем, че няма да ме издадеш.

Речено-сторено, не казал на никого най-големият му син. Но един ден той споделил с жена си. Тя пък побързала да се похвали на най-близката си етърва:

– Недей ма, недей да гледаш стария! Париците му свършиха отдавна! Остави го, нека другите да го гледат! Ако дава пари, на всички ни ще даде по равно. Не се ядосвай. Нека другите се грижат за него.

И тя престанала да се грижи за свекъра си. Другите снахи продължавали да се грижат за стареца. Но и те една по една научили, че свекърът свършил парите.

Така този стар човек вече нито ядял, нито пиел. Изоставили го напълно децата му. Когато имал пари, всичките го гледали, но като разбрали, че парите свършили, никой не се сещал даже за него. Никой не му отварял вратата да го види жив ли е, не е ли.

---

¹³ **Десислава Рангелова (Тешика)**. Родена през 1953 г. в Сандански, където продължава да живее. Пенсионерка. Ромкиня, определя се като джумалика – арлика. Има мюсюлманско вероизповедание.

Едно съседско момче разбрало за стареца и много му дожаляло за него. Един ден отишло при него и попитало:

– Какво правиш, старче?

– Добре съм, чедо! – отговорил старецът с половин уста.

– Гледат ли те снахите ти, дядо? – продължило то да пита.

– Никой не ми отваря вратата, момче! Ни снахи, ни синове! Изоставиха ме всички!

Младежът имал добро сърце и какво да стори... Взел хляб, донесъл му, сложил го пред него. Нахранил го, дал му и вода. И започнал да се грижи за него всеки ден. Хранел го, поял го, гледал го като роден баща. Старецът се видял на грижи и не можел да се отплати на момчето.

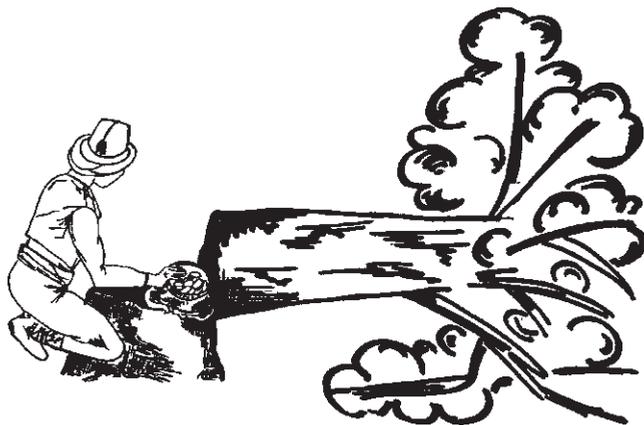
Един ден дошъл да го види най-добрият му приятел. Той бил много богат и изоставеният старец му се заоплаквал:

– А бе, приятелю! Аз сега като нямам пари, какво да правя с моите деца? Излъгах ги, за да продължат да ме гледат, ама на – научиха, че нямам и пукнат лев и ми обърнаха гръб. Добре че това момче ме съжали, та сега съм изцяло под неговите грижи.

Приятелят му го изслушал внимателно, помислил малко, а после се обърнал към него. Подал му една кесия и му казал:

– Ето ти тези пари, приятелю! Пълна кесия са. Скрий ги някъде, но само ти да знаеш къде. А като усетиш, че идва краят, на това момче, което сега те гледа, на него дай парите и няма да сгресиш.

Така го посъветвал човекът, а после станал и си отишъл. Болният старец взел парите, сложил ги в една делва, занесъл я в гората и там я заровил при едно дърво. И ето че започнал да се оправя – хранел се добре, а сънят му стигал. Оздравял напълно.

Минали години. Един ден старият човек разбрал, че сетният му час идва. Извикал младото момче, което хвърлило много сили, за да го изправи на крака и му рекъл:

– Е, чедо, събери всичките ми синове. Нека да дойдат тук. Те да ме видят, а пък аз да взема прошка от тях, защото са се грижили за мен. А също така и аз прошка да им дам. Какво станало, станало. Време е да си тръгна от този свят. Но преди това, чедо, заведи ме в гората и с нея да се простя, че ми опази парите – помолил той младият мъж.

Отишли в гората с момчето, намерили дървото и изровили делвата с парите. Върнали се обратно и ето че дошли и синовете му. Тогава старецът им рекъл:

– Синове, мои! Дойде сетният ми час, та ви извиках да чуете последната ми дума. Вие може да сте ме гледали, но всички ме изоставихте мръсен, гладен и жаден, като разбрахте, че нямам пари. Виждате ли го това момче? До днес то се грижеше за мен така, както би се грижил за собствения си баща. Обличаше ме, хранеше ме, къпеше ме и сега всичките пари ще дам на него. Който ме е гледал, за него ще е делвата с парите. Като умра, не искам да ме погребете вие. Това момче ще ме погребее. Добре ли, зле ли – в неговите ръце ще съм. Няма да бъда във вашите ръце, защото вие ме изоставихте. Нито благословия взехте, нито прошка ми дадохте. Останете си живи и здрави.

Синовете му си тръгнали с подвити опашки и повече не видяли баща си. Момчето си свършило работата и заслужено прибрало парите, завещани му приживе от стареца.

O lachhipe lela i piri¹⁴

Isine ekh phuro rom, kay deshane chhave murcha isine les, deshane borya. Ama kalka borya zhanena, soske kalke phure manushes isi les pares.

Sare upral leste ule – dikhena les, parvarena les, uryavena les, shukar habe kerena leske. Samo i samo o phuro mahush te del lenge o pares.

---

¹⁴ **Desislava Rangelova (Teshika)**. Byandili ando 1953 b. ko Sandanski thay zhivinela athe. Romni – dzhumalika, arliyka. Isi la myusyulmansko religiya. Pensionirime.

Avdives dela kalke boaryate, tasya kole boryate, sarenghe dela pares. Dobre, ama lilyas te siklyovel len sa parende, parende... O phuro bitedindzhas pe pares. Ola zhanena soske but pares isi e phures – ka ikalel, ta ka del lenge, kana ka merel sarilenge ka del pares. Avdiyes chuka, tasya chuka – e pares gele.

Ekh dives o phuro vakerzhas e nay-bare phraleske:

– Mo chho! Isine man pares, ama sare harchedinzhom len, pares nanay man akana!

– Ma dara, baba! Me nanay te vakerav nikaske. Samo me zhanava.

– Shukar, chedo! Me nadinav man tuke, kay nanay te vakeres nikaske!

Na vakerzhas nikaske, ama vakerzhas pe romnyake. Leskiri romni pale uhchela, vakerela akale etwrvake:

– Ma chhe, ma chhe dikh les! Akala neka te dikhen les! Ako del, ka del sarilende. Samo ekhenge nanay te del. Ma de tut holi, neka te dikhen ola.

I oy na lilyas te dikhel garek. Akala borya sare dikhena, opravinena. Dobre, ama ekh po ekh, ekh po ekh, sare siklile kalke phure mamushes, kay nanay les pares.

I akana kavka phuro manush ni hala garek, ni piyela, ni dikhela. Mukle les.

Kana isine les pares, sare dikhenas les. Akana, kay na ulo les veki pares, nikon na mangel te dikhel les.

Lachhes, ama ekh komshiysko chhavoro dikhelas kay nadena e phures ni maro, ni haboro, ni panori, nikon na dikhelas les, nikon na phiravel leskoro udar, ta te dikhel sar si. Kovka da chhavoro vakerela, kay mukle e phuro mahush mukle les garek, nakamena te dikhen les, i ov zhala te dikhel les, vakerela:

– So keresa phureya?

– Chukar sinyom, chedo!

– Dikhena li tut, te chhave? Anena li tuke habore? Mikle tut chuka, a?

I so te kekel o chavoro, lel maroro, anela leske, thovela, beshena, hala o phuroro. So te kekel, supa dela leske, kate samo maroro dela leske, kate samo panori dela leske – kana sar ulo. Parvarela les. Kavka phuro manush nashti te otplatinel pes leske.

Ekh dives akana, avela leskoro bashi amal, shunzhas kay si na-boryame. Ama zhanela les, kay si but barvalo i vakerela leske:

– A be, amala, me akana kay nanay man pares, so ka dav kalke chhaves? Napravo hohavzhom len imish. Akana kana ka merav, nanay so te dav kalke chhvenge. So te kerav lentsa? Vaker mange tu?

Pale irisalilo leskoro amal, dimi si but barvalo li ov:

– Shun akana, amala! Hale tuke kalka pares – tselo kisiya si, garav la. Ma de nikaske. A kavka chhavo kay arakhela tut, de len leske kay avena te divesa.

I ov da garavzhas o pares.

I avela kavka chhavoro, o choro i vakerela leske:

– Dikh man chedo, ake o pares, garavava len me. Kana avel o meribe me ka vakerav tuke kate si.

O phuro manush lel kolka pares. Thovel len andi ekh piri, ingaldzhas la pash ki ekh kashteste, parundzhas lee othe. I kana lilyas veche te uhchel, astardzhas te parvarel pes shukar.

Nakhile brecha. Ahavdyas akana o phuro, kay ka merel i vakerela:

– E, chedo! Khidine sare me chhaven, akana. Neka aven sare katka te dikhen man. Te lav mange lendar halaylakos, kay dikhle man. Te len ola mandar halaylakos – so kerde, so na kerde. Me te lav mange lendar. Zha akana chedo, ikal kolka pares okotar e kyupesa kolke kashtestar.

Jala kovka akana chhavoro, ikalela o pares, anela len. O phuro vake-
rela lenge:

– Chedo, tume mozhe te dikhle man, ama sare mukhle man khulalo, melalo, bokhalo. Ama ya, kavka chhavoro thovdyas man. Akana sare o pares ka dav len kalke chhaveske, soske dikhlyas man. Dikhlen li akana o pares, dikhen li kobor pares isi ko sasto kyupi. Kana ka merav da me, tumen nakamava te aven. Ya, kavka chhavoro parunel man. Shukar li ka parunel man, nafela li ka parunel man – leskere vastende sinyom, tumare vastende na sinyom, soske tume mukhle man. Ni halaylakos mandar lile, ni pale te vakeren mange halaylakos. Achhoven chedo, sastipnasa garek.

Nashle peske ola. Kay alo o phureskoro dives, o chhavoro kergyas pi buti. Ov parundyas e phures, ov ingaldyas les.

Пет пръста, пет риби¹⁵

Имало едно време двама старци – баба и дядо роми. Те живеели сами, нямали си деца и много тъгували старите хора.

Един ден те станали рано и отишли в гората за дърва. Добре, ама както секли дървата, отсекли и една по-голяма делка. Натоварили старците дървата. Взели и делкичката с тях. Вечерта разтоварили дървата, преспали уморени през нощта, а на сутринта отново тръгнали към гората за дърва.

Добре, ама на вечерта, когато се прибрали у дома, що да видят – къщата била разтребена, яденето готово, даже разточена била и баница. Старите роми се чудели и маели – кой може да е свършил тази работа. На другият ден старците отново отишли в гората и вечерта като се върнали, отново заварили къщата пременена, яденето готово и отново ги очаквала прясно изпечена баница.

На третия ден старите роми отново се приготвили да отидат за дърва. Дядото обаче искал сам да разбере кой идвал в дома им и вършел тази работа.

Речено-сторено. Бабата уж тръгнала към гората, а дядото се скрил зад вратата. По едно време той видял делката да се превръща в прекрасно момиче, което започнало да домакинства. Старецът бил изумен от хубостта ѝ – всичко в нея било прекрасно. Косата, снагата, дрехите – невиджана хубост.

По едно време дядото излезнал от прикритието си, приближил към девойката, сграбчил я и не искал да я пусне вече. Девойката с плач взела да го моли:

– Дядо, пусни ме! Моля те, дядо! Иначе много ядове ще имаш с мен!

В това време в колибата се върнала и бабата. Тя също много се зарадвала на красивата девойка. Започнала да я прегръща, да я целува и заживели щастливо.

Минало време. Случило се така, че един ден младият принц на това царство минавал покрай колибата на старите хора. На този ден

---

¹⁵ Десислава Рангелова (Тешика)

той бил на лов по тези места. Вечерта обаче закъснял да се прибере с хората си и решил да пренощува наблизко. Като паднала нощта, царският син видял светлинката от газеничето на старите роми и почукал на вратата им. Старецът му отворил и го поканил да влезе. Но какво видял принцът – чудно хубаво момиче и той не могъл да свали очите си от него.

Старите хора много се притеснили, че нямали какво да сложат пред госта, но момичето ги успокоило и начаса започнало да готви. Взело тигана, изсипало олиото, а след това положило дланите си върху него и казало:

– Пет пръста, пет риби!

И тутакси вечерята била готова. Така царският син бил нагостен. Той се влюбил в хубавицата и решил да я поиска от старите хора за своя жена.

Добре, ама съседите научили новината и се чудели какъв номер да спретнат на ромите. Една нощ те сменили момичето с тяхната дъщеря, а старците и момата затворили в тъмница. Вдигнала се голяма сватба. Царският син прибрал булката в двореца, но нещо като да се усъмнил в нея. Един ден решил да я изпита и казал:

– Я да видя на какво е способна моята невяста. Искам да сложиш тигана с олиото.

Невестата сложила тигана с олиото и когато сложила пръстите си в него, тя се изгорила от нагрятото олио. Царският син много се разгневил. Започнал да разпитва родителите и лъжливата булка за истинското момиче. Едва когато ги заплашил, че ще им бъдат отсечени главите, лошите съседи довели старците и тяхната дъщеря. Принцът познал хубавото момиче, което харесал за своя съпруга. То било намазано с катран по лицето, та принцът решил и него да изпита. Когато приготвило тигана с олиото и казало “Пет пръста, пет риби!”, принцът наистина се уверил, че това е неговата булка.

Съседите били сурово наказани за лошотията, а царят вдигнал чудна сватба – три дни и три нощи яли, пили и се веселили. Всичките хора поканили там, даже и нас ни поканиха. И мене ме поканиха, я. Ама аз не пожелах да отида, останах си у дома, за да ви разкажа приказката.

Panch parmatsya, panch machhe¹⁶

Ulo akana duy phure manusha – phuri thay phuro roma. Ola sako dives rovenas, soske nanay len chhavore. But rovenas.

Ekh dives akana, lile pes i gele ko balkanlakos kashtenge. Dobre, ama sar chhinenas kashta isine ekh delka po-dureste.

O phuro vakerela:

– Ay, ka lav kayka delka, te thovas la pash kalka kashtende.

Tovarindyas i delka. Sar ali peske khere, rastovarindyas o kashta, muklyas len kiri – gori.

Dobre, ama pashlile, sovena peske. Tasyarutno dives pale zhana ko balkanlakos o duy phure manusha, te chhinen peske kashtorya, inache nanay len kashta. Kana avena othar, so te dikhen – andre shulavno, pakladime, habe kerde lenge, ekh shukaripe kerde lenge, o mariklya khidinde, but shukaripe kerolzhas andre. Ola chudinena pes, kon azheba kayka buti kerela lenge, kon shulavzhas lenge?

O duy da phure chudinena pes. Tasyarutno dives o phuro manush tsidinzhas te zhal pale ko balkanlakos. Dobre, ama irisalilo, garavzhas pes i dikhela. Kolke delkatar iklyola ekh chhay andre ko kher. Ov dikhela la – ama ekh shukaripe, ekh parnipe, dolka shukar bala, dolka shukar change, dovka shukar fustani lakoro. Andre oy shulavela, pakladinela, gilyabela. O phuro, bez te zhanel i chhay, zhala, grabninela i chhaya, lilyas la ko angali, loshanela, chumidela la, angali dela la, kayameti i li phuri avri loshanela. Prastala, pishtinela i chhay, vakerela thay molinela pes e phureske:

– Papu! Mukh man, soske but holya ka des tut mantsa!

Molinela pes but leske.

Lachhes, ama nakhilo vryamo. Ekh dives akana, tsidindzhas e tsareskoro raklo pe kalyaskasa, isine les kavka faytoni, lilyas pe rokonen shukar, pi pushka, dolka shukar grasta. Tsidinzhas ko balkanlakos te strelinel, te anel chhipota pe kheres, pe tayfake.

Dobre, ama zakasninzhas but i karalnakos ulo. Nashtine zhal peske. Diklyas ekh tsikno slameno kheroro i vakerela:

– A, me ka zhav kalke khereste. Belkim ka podsloninen man.

I ov zhala kotka. Akana, o raklo e tsareskoro, dikhela andre ekh chukar chhay. Ama ekh shukaripe, but lachhipe. I vakerela peske “A,

---

¹⁶ Desislava Rangelova (Teshika)

savo si kavka shukaripe? Kaka chhaya me zhi akana na dikhlyom la!
Me mangav la romnyake, ka prandinav late.”

I phuri vakerela:

– Akana, so te nagostinas kalke chavores?

I chhay pale:

– Ma pritesnine tut, mi day! Baba, papu! Me akana ka kerav, ka dav
les te hal i ka nashel peske.

Oy lela i tava, thovela shirlani, thovela po vast upral ki tava i vake-
rela:

– Panch angushte, panch machhe!

Chukka phenlyas i chhayori i ake – o machhe achhile habnaske.
Thovzhas anglal leste i o chavo lilyas te hal.

E komshiyes sare ahavde, kay o terno tsari mangela e chhaya rom-
nyake. Lena ekh rat, hulena andre ko kher, lena e phures, lena e phurya
ta e chhaya, phandena len. Phande len, daravde len. Lena lengiri
chhayendar ekha, thovena la ko kher, ama o tsari na zhanela kayka buti.

Prieminzhas la o tsarsko chhavo pash lende khere ko dvoretsi. Dobre,
ama sammanela pes, vakerela peske korkori “Dali si oy, dali nanay oy!”

Lilyas la, phuterzhas lakoro muy i vakerela:

– Ya, thov i tava! Thov shirlani, thov to vast te dikav dali mozhe te
keres habe.

Dobre, ama i chhay lilyas te kerel habe, tharzhas po vast. Ov ahavzhas
soske nanay oy.

Ov nerverinzhas pes, lilyas te peninel pes:

– Akana, tu ka vakeres mange kate si i chhay, kate si o phuro, kate si
i phuri! Ako na vakerzhan mange, me tumen ka mudarav!

Astarela lakere daya, astarela lakere dades:

– Ya, na vakerzhan mange kate si i day, ola i chhay, ola o dad...
Tumare sheren ka lav akana!

I ola da nanay kate te zhan, mangena-na mangena, ola vakerde.

Dobre, ama i chhaya makhle la katrani, ama ov phenzharela e chaya,
soske ekh rat sine othe. Lela e chhaya, thovela, shuzharela la, kerela la.
Kerzhas baro biyav, sare e manushen pokaninzhas, li amen dazhe
kaninzhas. Li man kaninde, ya. Ama, me nakamlyom te zhav, beshlyom
mange khere.

Съветът на приятеля¹⁷

Имало едно време един стар и беден човек. Той живеел със синовете си и с двете си снахи, но се чувствал много самотен и нещастен. Чакал от децата си да го хранят. Но те не се сещали. И старият човек отслабнал, разболял се от немош.

Един ден той се показал на улицата. Срещнал се със стария си приятел – обущаря, който като го видял, му казал:

– Какво става с теб, приятелю? Нещо не ми харесваш – отчаян и изтощен ми се виждаш. Кажу какво те мъчи? Може с нещо да ти помогна, а?

И възрастният мъж му разказал всичко – от игла до конец. Тогава обущарят отишъл у тях и донесъл една кесия пари. Подал я на своя приятел и му рекъл:

– Вземи тази кесия, побратиме! Па като видиш, че снахите ти минават, започвай да броиш парите и само гледай какво ще се случи.

Снахата излезнала и видяла, че свекърът ѝ брои жълтици. Тя се почудила, почудила и побързала да се похвали на мъжа си:

– Мъжо, излез да видиш! Баща ти брои жълтици! Откъде може да ги има?

Синът побързал да види истина ли говори жена му. После се прибрал у дома и казал:

– Жено, от сега нататък ще приготвяш на баща ми най-хубавото ядене.

Същото се случило и с другата снаха. Започнали да се надпреварват двете снахи коя да носи по-вкусна гозба, коя да го обгрижва по-добре. Един ден по-големият му син отишъл при него и направо го запитал:

– Татко, досега не си ни казал, че имаш пари! На кого смяташ да ги оставиш?

¹⁷ Десислава Рангелова (Тешика)

Бащата очаквал този разговор и бързо отговорил:

– Тези пари ще са за вас, сине! Няма да ги нося в гроба, я! Но има време. Сега няма да ги дам.

Кара-вара, ето че един ден неговият приятел – обуцарят, дошъл да го види отново. Старецът му благодарил сърдечно и му разказал всичко. Накрая рекъл:

– Благодаря ти за помощта, приятелю! Ето ти жълтиците непо-кътнати. Ти наистина си истински приятел. Много ми помогна. Сега децата ме гледат и си мислят, че имам много пари. Разбрах, че парите за тях са най-важното. А къде ли остана синовният дълг, приятелю? Дългът на децата към родителите?

Така този стар ром върнал парите на приятеля си, но и досега домашните му го гледат. Дори му играели. И той играел. И аз играех с тях, ама сега вече остарях и не мога.

Amalestar godi¹⁸

Isine ekh vakwti ekh phuro manuch. Isine les duy borya hem duy chhave murcha. Dobre, ama nikon na irinel leske vnimanie. E borya nakhena, kerena, ama dimi nanay les pares. I ov oslabnusalilo, naborisalilo. Iklistilo andi diz chuka.

Dobre, ama ekh barvalo obushtari phendas leske:

– Tu naboreme li si nyan, so si tuke?

Pale ov vakerzhas:

– Na si nyom naboreme! O chhave na dikhen man, na den man habe. Ni o borya, ni o chhave, amala.

– Azhar, ekh godi ka dav tuke akana. Te na vakeres mange, soske si nyom me? Le akana mandar duy kesiyes pares, ka zhas tuke khere. I kana nakhena te borya, tu kalka pares ka broines len, sa ka broines. Ola sar ka nakhen, ka dikhen o pares i ka vakeren pe romenge.

Nakhena leskere borya zhi leste i dikhena akana sar broinela o pares o phuro rom. I i bari bori, vakerela pe romeske:

– Roma, dikh be, te dades! Vakerela, soske nanay les pares! Dikh, tselo kisiya pares isi les!

---

¹⁸ **Desislava Rangelova (Teshika)**

Op, akana li i tsikni da bori nakhela, ov kerela kalke boryasa da chuka. Lilyas te broinel pe pares. Kalka da bori lilyas te vakerel pe romeske, kay pares isi leskere dades.

A chukka lile o borya, koya po koya po-shukar habe te ingalel e phureske, te parvaren les. Shukar, po-shukar dena leske habe da.

Ekh dives khidinde pes duy borya hem duy phrala. Vakerena leske:

– Baba, tut but pares isi tut! Kaske ka des len? Kole phraleske ka des len?

– Kalka pares si tumenge, mantsa ko limorya na gelava len, ya. Akana nanay te dav len tumenge. Kon ka dikhel man, leske ka dav! Kon nanay te dikhel man, leske nanay te dav!

I ola sa dikhena e phures, sa dikhena les. Ov da akana lela pes, zhala ko obushtari, dela leskere pares.

– Shukar vakerdyan mange, amala! Me shungyom tut i e chhave akana but shukar dikhena man, ama mislinena kay isi man but pares. Akana alo me godyate, kay lenge o pares si nay-anglal. Ami, kay si lengiri chhavikani dukh! Soske bistrena pe phuren?

Kavka phuro manush dinyas pe pares i zhi akana dikhena les. Khelena leske, khelela i li ov. Me da khelavas, ama akana veche phurilyom, nashti khelava.

Богатият ром¹⁹

В едно царство живеело ромско семейство – мъж, жена и тяхното дете. Живеели си ромите спокойно и хубаво, но се случила беда. Жената се разболяла тежко. Викнала малкия си син и му казала:

– Чуй ме, синко! Аз имах много големи мечти, но си отивам млада! Искам ти да изпълниш мечтите ми. Като пораснеш и се ожениш, да отгледате с жена си четири деца. Едното да стане учител, второто – доктор, третото – строител, а четвъртото – музикант.

Не минало много време и майката умряла. Минали години и момчето пораснало. Започнало да се заглежда по момите. Харесало си една мома от съседното село. Взели се. Оженили се. Народили им се четири деца. Тогава бедното момче се досетило за думите на майка си, но как да изучи децата си, като нямало никакви пари!

Добре, ама в тяхното село живеел един богат ром. Носела му се славата на богат и добър човек. Щяло-не щяло, видяло-не видяло, отишло момчето при него и му разказало мъката си:

– Майка ми умря млада, но ми остави заръка да отгледам четири деца и да ги изуча. Но как да го направя, като нямам пари за ядене, а е нужно да ги изпратя далече.

Богатият ром много се зарадвал и без много да му мисли, отворил кесията си и му дал нужните пари. Така младият ром изпратил синовете си да учат.

Учили децата далече от дома, трудили се неуморно години наред. И станало така, както заръчала майката. Единият ѝ внук станал учител, вторият – доктор, третият – строител, а четвъртият – музикант. Върнали се момчетата, събрали се в бащината си къща. Решили да отидат и да благодарят на богатия ром, че им е дал пари да се изучат. Отишли при него, а добрият ром като ги видял, им казал:

– Живи и здрави да сте, момчета! Добре сте ми дошли! Сега вече си имаме учител, доктор, строител и музикант. Ще е нужно строите-

---

¹⁹ **Наталия Аргирова Димчева.** Родена е през 1965 г. в гр. Сандански, където е омъжена и продължава да живее и сега. Самоопределя се като ерлийка. Има VIII клас. Работи като шивачка. Вярва в Исус.

лят да построи болница и училище, за да имат работа доктора и учителя, а всички хора да са доволни.

Напрегнал се строителят, събрал материалите, проектирал сградите и накрая училището и болницата били готови. Всички били много доволни и помогнали с каквото могат. Но радостта на бащата била най-голяма, защото изпълнил заръката на майка си.

Музикантчето останало при богатия ром и затова и до ден днешен ромите много обичат да веселят богатите хора.

*O barvalo rom – doktori, daskali, stroiteli, bashalno*²⁰

Ekhe tsarstvoneste beshelas ekh semeystvo. Rom hem romni pe chhavoresa. Yashadinenas peske shukar. Ama ekh dives naborisalili i romni. Vikinzhas pe tsikne chhaves i phenela leske:

– Mochho, man isine but bare mechtws, ama dikh – zhav mange terni! Mangava tu te lachhares mire mechtws. Mangava te byanen tumenge te romnyasa shtar chhaven. Ekhes te keres les daskali, akales doktori, o trinto stroiteli, a o nay-tsikno – bashalno.

Muli i day e chhaveskeri. Nakhle bresha, o chavo barilo. Lilyas te dikhel palal ko chhaya. Bendinzhas peske ekhe chhaya katar komshiysko gavestar. Lilyas la. Prandisalilo. Byande shtar chhaven, ama chorore sine. Del pes godi pe dayakoro lafi, ama sar te uchinel pe chhaven, kay nanay len pares.

Lachhes, ama lengere gavestar beshelas ekh barvalo rom. Gelo pash leste, pomolinzhas les, vakerela:

– Shun akana, kako, so mangava te vakerav tuke! Mi day muli terni. Halyas mange sovlya te oven man shhtar chhave, te uchinav len. Sar te kerav? Nanay man pares habeske, a liazami te bichhalav len naupre.

O barvalo rom pomislinzhas peske, pala phuterzhas pi kisiya, dinyas leske, dinyas ko chhave, bichalde len te ukudinen.

Achhile o ekh daskali, akava doktori, o trinto stroiteli, thay o nay-tsikno – bashalno. Ale peske o chhave, khidisalile pe dadeskoro khereste.

---

²⁰ **Nataliya Argirova Dimcheva.** Byandili ando 1965 b., prandeme si thay zhivinela ko Sandanski. Oy si katar ko yerlie. Shivachka. Isi la VIII klasos. Pakyol ko Devel – ko Isuses.

I reshinde te zhan, te chumudinen vast e barvale romeske, soske ov dinyas lenge pares te ukudinen.

Gele pash leste. O barvalo rom sar diklyas len, vakerzhas:

– Saste-veste te oven mange! Akana isi amen daskali, doktori, stroiteli thai bashalno. Postroinen akana ekh bolnitsa o stroiteli thay ekh uchilishte – te keren butu o doktori thay o daskali, sare manusha ka oven dovolna.

Sare sine dovolna o manusha da, o barvalo ola, a nay-dovolno sine o dad, kay kerdyas pe dayakiri zarwka.

O bashalno achhilo pash ko barvalo rom i a dalkeske o roma but dehana te khelen thay te gilyaben.

Късмет²¹

Имало двама братя, живеели заедно. По-големият от тях бил глава на семейството. Малкият пък се занимавал със земеделие. Но един ден жена му станала и казала:

– Още ли ще работиш на брат си, а той само да се разхожда насам-натам? Искам да работим само за нас двамата, така да знаеш!

Днес така, утре така. Днес така, утре така. Омръзнало му на момчето и един ден рекло на по-големия си брат:

– Братко, жена ми орева целия орталък заради общата ни работа! Хайде да се разделим и всеки да работи за себе си, пък каквото е речено да стане – ще стане.

Големият брат, без да се притеснява, казал:

– Знаеш имота, иди и си вземи половината от нивите. Имаме и два чифта волове и рала. Вземи си, които искаш и почвай да работиш сам, щом така искаш.

Малкият брат избрал най-хубавите ниви, по-добрия чифт волове, по-здравото рало – взел най-доброто за себе си. И така двамата братя започнали да се трудят разделено – всеки за себе си. Изорали нивите, засяли житото.

Минало се малко време и посевът поникнал. Добре, ама на малкия брат житото било две педи, а на големия до пояса. Почудил се малкият брат защо му е по-слабо житото.

Настъпила жетвата. Грабнал малкият брат сърпа и отишъл на своята нива. Добре, ама като погледнал към нивата на брат си, какво да види – един арапин жънел, та чак се късал от работа. Хванал го малкият брат за косата и му рекъл:

– Арапе, защо не жънеш на мен?

Арапинът го поогледал, па му отговорил спокойно:

– Аз съм късметът на брат ти и идвам да му помагам. А ти, млади момко, ако искаш да ти се помогне, тръгни на изток. Ще вървиш дни и нощи, докато стигнеш до една колиба. Пред нея ще видиш да седи

---

²¹ **Кирилка**. Родена през 1945 г. в Сандански. Завършила е институт за акушерки. Пенсионерка. Християнка, ерлийка.

един старец с бяла брада. Като отидеш при него, няма да го заговаряш по никакъв начин, докато той самият не те попита нещо.

Послушал го малкият брат, нарамил торбата с ядене и тръгнал. Вървял дни и нощи, докато накрая намерил колибата. Седял първия ден и нищо не правил. Било по обяд, та старецът го нахранил с леща, а за вечеря сложил боб на трапезата. На втория ден обаче на трапезата се явили отбрани ястия. Ял младият мъж до насита и едва след вечеря старецът го попитал:

– Защо си дошъл при мен, синко?

– Дошъл съм за късмет, дядо! – отговорил младият мъж и разказал положението си.

Старецът го изслушал внимателно и го запитал:

– Колко дни вече ми гостуваш, млади момко?

– Два дни! – отговорил му гостенинът.

– Добре, така да е. Първият ден те нагостих с леща и фасул, нали? Но на втория ден се появиха по-отбрани ястия, така ли беше, дядовото?

– Така беше, дядо! – потвърдил момъкът.

– Чуй ме сега, сине! Когато си се родил, аз съм ял леща и фасул. Такъв ти е късметът. А твоят роден брат когато се е родил, аз съм ял от хубави, по-хубави ястия. Затова късметът му е добър, а твоят е такъв. Като си идеш вкъщи, момко, моят съвет към теб е да се върнеш при брат си, пък около него и ти ще живееш добре, повярвай ми.

Така и станало. Върнал се по-малкият брат у дома и разказал на жена си за съвета на стареца.

Събрали се пак двамата братя и започнали отново да живеят заедно. Така по-големият брат помагал на по-малкия.

*Nafaka*²²

Isine ekn vakwti napale but bresha duy phrala, ola beshenas ekhe kheres thay kerenas buti kupate. O po-baro pral ulo o shoro lengoro, a o tsikno pale kerelas buti, hrandelas i phuv.

Ekh dives i romni ko hurdo phral vakerzhas pe romeske:

---

²² **Kirilka.** Byandili andar ko 1945 g. ko Sandanski. Uli akusherka, isi la meditsinsko instituti. Akana si pensionerka. Hristiyanka, erliyka.

– Zhi kana ka keras buti te phraleske, roma?

Avdives chuka, tasya chuka – lel pes o tsikno phral ekh drom, ta pash pe po-bare phrales. Phel leske:

– Shun akana, so mangava tutar? Mangava te mukas amen, phrala. Sekon te kerel peske buti.

O baro phral nashti te holyanel pe praleske, vakerzhas leske:

– Lacheya prala, kay chuka tumen mangan, chukka keren. Zhanesa kate, so isi amen. Le so mangesa, le o po-shukar bukya tuke, po-shukar phuv, alindzha. Isi amen duy kata guruva, le kola mangesa tuke i ker so mangesa thay so zhanesa. O Del tusa te ovel.

O tsikno phral lilyas e nay-shukar bukya i pe romnyasa lile te keren buti peske. Thovde giv ki phuv i hrandena la. Nakle vakwti – ko tsikno phal, kana lile te khiden o giv, ov sine duy palamarya upral ko phuv, a ko baro – chak zhi ko mashkaripe.

Chudindepes o tsikno pral, soske ulo zomka tsikno leskoro giv, ama gele pe romnyasa te khiden les. Sar gele ko alindzh dikhle kay ko praleskoro alindzh ulo ekh arapis – manush, kate khidela, kerela yardami ko baro phral.

Lela o hurdo, tsidela les katar bala i vakerela leske:

– Soske khidesa me phraleskoro giv, pala mange na keres yardami?

O arapi pale vakerela leske:

– Me si nyom o kasmeti te praleskoro, chuka te zhanes! Avav te kerav leske yardami. A tu pale, ako mangesa te kerel pes li tuke yardami, zha upre. Ka phires rat thay dives, ka dikhes ekh tsikno kheroro, othe beshela ekh phuro manush parne balentsa thay parne chhorasa. Kana ka ereses othe, nanay te marmines leske, zhi kate ov na phuchel tut.

Tsidindzhas o hurdo pral, ereslas othe, araklas so rodelas i dikhlas e phures.

O chhavo akana gelo pash ko phuro, ama nishto na akerdzhas lesa. Ulo obed, ta o phuro gostindzhas les leshtasa. Aryatyake chhordyas anglal leste bobos. Pele peske, sute. Ko duyto dives o phuro thovzhas ki masa sa shukar habe. Kay hale chak akana phuchlyas les, soske alo pash leste.

– Alom te des mange kasteti.

Lachhes, ama o phuro phendzhas leske:

– Kobor dives si nyan pash mande, mochho?

– Duy dives, baba.

O phuro pale phenel akana.

– O ekhto dives dinyam tut te has leshta ko obed i bobos aratyake.
Chuka li sine, mochho?

– Chuka, baba!

– Ko duyto dives alo o lachho habe, sa shukar habe, chuka li si?

– Chuka si, baba!

– Chedo, shun man akana! Kana tu byandilyan, me halom bobos thay leshta – kavka si to kasmeti, chuka te zhanes. To phral pale kana byandiloas, me halom nay-shukar habe. Ake soske leskoro kasmeti si lachho thay but baro. Ushti, mochho akana, zha tuke pash te romnyate. Ama kana ka ereses tiro khereste, te zhas tuke pala pash te phraleste. Te ovesa sa lesa, ka oves shukar. Mandar te zhanes.

Gelo o hurdo phral ko kher, vakerzhas pe romnyake so ulo, vakerzhas lake so phezhas o phuro leske.

I chuka ola zazhivinde pale sar sine i pala lile te keren peske yardami. O baro phral sine dovolno te pomaginel pe tsikne phraleske.

marmines – ГОВОРИШ

ereses – СТИГНЕШ

yardami – УВАЖЕНИЕ

alindzha – НИВИ

Тримата братя²³

Имало едно време трима братя. Първите двама все били заедно и често хайманували по цял ден, а малкият бил много работлив и честен младеж.

Един ден баща им ги изпратил да си търсят късмета и, щат не щат, братята тръгнали на гурбет. Вървели, вървели и стигнали до един кръстопът. Тогава братята решили да се разделят и най-големият се обърнал към най-малкия:

– Сега ти тръгни по този път, братко, а ние двамата ще продължим по онзи път. Ще се намерим отново тук на същия ден, точно след една година.

Разбрали се. Най-малкият брат поел по своя път и пристигнал в един голям град. Започнал да си търси работа. Намирало си работа момчето – къде за два лева, къде за пет лева, за десет лева, но надница не изпускал.

Другите му двама братя, нали били свикнали на по-широко, търсели голяма работа с голяма надница. Кога работили, кога не работили, скитали насам, скитали натам – цяла година. И като дошло времето, те си тръгнали и стигнали до същия кръстопът, на който се разделили точно преди година.

Най-малкият брат бил напълнил един чувал с пари. Онези двамата обаче нищо не припечелили. Били голи като пушки.

– Какво направи ти бе, братко?
– попитал го най-големият брат.

²³ **Живко Кирилов Димитров**. Известен е с прякора “Старият Джемал”. Роден е на 26.03.1926 г. в с. Кавракирово, Петричка община. В с. Кавракирово живее отпреди 36 години. Самоопределя се като ерлия, изповядва мюсюлманска религия. Сега е пенсионер, преди това е работил в “Тютюнева промишленост”, гр. Петрич. Неграмотен.

– Ами ето какво съм направил. Изкарах някой лев и се прибирам у дома.

Добре, ама двамата братя се погледнали в очите. Решили да му скроят капан, че да го убият и да му вземат парите. Тръгнали си заедно към родното място. Вървяли, вървяли и стигнали до един геран. Огледали го и рекли:

– Ех, какъв хубав геран и каква бистра вода има в него! Елате да се огледаме в герана.

Малкият брат се досетил какво го чака и рекъл:

– Не мога, братя мои, аз съм много уморен човек. Ще седна да си отпочина, а вие се гледайте, колкото ви душа иска.

А техният план бил да го хванат и да го хвърлят в герана. Но момчето не отишло, защото се досетило какво му мислят родните му братя. Тогавя той им предложил:

– Чуйте ме какво ще ви предложи, братя! Вашата цел е да ме убие и да ми вземете парите. Но елате сега тук. Колкото пари имам, ще ги разделя на тримата. Не ме погубвайте, само не ме убивайте!

Онези двамата се съгласили, станали и си тръгнали. Абре-убре, пристигнали в родната си къща. Баща им много се зарадвал и като си поотпочинали, извикал ги и ги запитал:

– Хайде сега, синове мои, да разкажете патилата си. Как прекарахте, какво направихте? Разкажете ми всичко.

– А бе, татко, как прекарахме ли? – започнал най-малкият брат.
– Ами, тръгнахме и стигнахме до един кръстопът. Големият брат ми посочи единия път и аз тръгнах по него. Те пък заедно хванаха по друг. Къде отидоха, какво правиха – не знам, но пари не можах да спечелят. На датата се прибрахме по същия път. Добре, ама като поехме насам, стигнахме до един геран. Двамата ми братя отидоха да видят герана. Извикаха и мен да се огледам уж в него, но тяхната цел беше да ме хвърлят вътре и да ми вземат парите. Аз не отидох на герана. Казах им: щом имате желание да ме убие, тези пари, които спечелих с честен труд, ще ги разделим на тримата. Само и само да не ме убият. Те се съгласиха, дадох им от парите си, а на мен оставих само някой лев. Така ме оставиха жив и сега говоря пред теб.

Като чул разказа на най-малкият си син, бащата казал:

– А, такава ли била работата!

– Такава е.

– Ами защо така, бе момчета?

– Ами ние искахме много пари от хората. Кога един ден работехме, кога два дена не работехме, така нищо не спечелихме. И като наближи датата, спазихме уговорката и си тръгнахме обратно.

– А ти бе, как направи така, че спечели толкова пари само за една година? – обърнал се бащата отново към най-малкия син.

– Е, как направих? Работих за малко пари, не се пазарих за много. Кой колко ми даваше, толкова вземах. Два лева, три лева, пет лева, работех. Не съм оставал нито ден свободен.

– А, така ли! А как ви дойде такава мисъл в главата на вас двамата – да убиете собствения си брат и да дойдете отново при мен? С какъв акъл го направихте?

– Е, така бяхме решили!

– Аха, решихте значи? Добре. Щом така бяхте решили, сега аз решавам да ви прогоня далече от тук и само да посмеете отново да стъпите в нашия град – ще наредя да ви погубят. Хайде сега, вземете си пътя и дано някой ден чуя за вас добра приказка.

Така справедливият баща прогонил по-големите си синове надалече, а най-малкият му син останал при него да го гледа.

*O trin phrala*²⁴

Ekh vreme isineas trin phrala. O duy po-bare ule bare haylazya, sade ko belya, ama lengoro tsikno phral achhilo but lachho thay butyarno chhavo. Kay barile ekh dives lengoro dat bichhaldyas len te roden po kasmeti. Choka kalka trin phrala tsidine po gurbet. Gele, gele i resle zhi duye dromende. O nay-baro phral vakergyas o tsikneske:

– Akana tu zha akatar, pala amen o duy zhene ka astaras akutar. Ka dikhas amen pal ekh bersh pala kava diveseste.

Ahaylile. O tikno phral liya pes dakhe dromestar, gelo ekhe gaveste, ekhe dizyate te rodol butori. Dobre, ama kavka, o tikno phral, kon so del leske duy leva, panch leva, desh leva, na mukhol nadnitsa. Okola, o duy phrala, sa mangen bari buti, bari nadnitsa. A chuka on kana keren

---

²⁴ **Zhivko Kirilov Dimitrov**. Zhanen les sar o “Phuro Jemali”. Byando si ko 26.03.1926 b. ando Kavrakirovo, Petrichko. Ko Kavrakirovo beshela 36 bersha. Vakerela kay si katar erlie thay si myuslyumani. Akana si pensioneri. Kerdyas buti ko “Tyutyu-neva promishlenost” – Petrich. Bililavno.

buti, kana na keren buti, ichka skitinen peske naathe-naothe, zhi ko bresh. I avol vreme te zhan peske. Tsidiye te zhan peske i pala gele swshtone dromeste, arakhyoven othe o tsiknesa.

Lachhes, ama kovka, o tikno phral, pheryas o chuvali love, a koka – o duy zhene. nanaylen nisave pares sosa te zhan peske. Phuchle o tsiknes, akana:

– So keryan tu, be phrala?

– Emi, so keryom. Ikalyom da ekh gono love, ka zhav mange.

Kaka o duy zhene da dikhen pes ando yakha ekh aver. Thoven akana kapani sar pe phrales te mudaren, sar te len leske love. Gele, gele, do nekade gele, dikhen ekh bunari. Vakerna leske:

– E, savo lachho bunari, savo lachho pani isi athe! Aven kate akana, te dikhas amen ko bunari.

Ya, ma o hurdo phral na ulo budala i vakarol:

– Me nashti te avav ko bunari, te dikhas amen! Me sioym but khino manush, phralale. Me ka beshav kate hari, pala tume dikhen tume ko bunari.

A len ulo plani, te astaren e chhaves, ando bunari te chhiven les. Lachhes, ama o chhavro na gelo. Tsidinde te zhan peske i o tsiknoro phenlyas lenge:

– Shunen mande, akana. Me zhanava kay tumari tsel si man te mudaren, te len o love. Ama, aven akana athe. So si man love, ka delinav ko trin zhene, ma nashalen man, ma mudaren man, phralale!

Sar phenlyas o tsikno phral, choka achhilo. Hulavde o pares, ushtile, tsidinde peske. Abre-ubre, gele pe dizate. Reste pe kheres. Lengoro dat loshanilo lenge but. Kay posute hari ov rukindyas len pash pes, phuchlyas len:

– A chhavale, tumen sar nakhaven, so kerden, so lachharen?

– A be, baba, sar nakhavyam li? Ami – astardyas anglal o nay-tsikno phral, – mo baro phral vakeryas te zhav me akhe dromesa, ola astarde kupate aver dromesa. Kate gele, so kerde, so lachharde, me na diklyom, ama love nashtine pechelinen. Alo lengo bresh, lengi data, avas amenge. Prebirisaylilyam swshtone chatwmesa, dromesa alyam pala. Dobre, ama kay tsidiyam te avas, arakhlyam ko drom ekh bunari. O duy zhene gele te dikhen les. Man da vikinen te dikhama hay savo siom gizdavo. Ama lengiri tsel si man ola te chhiven andre, te len me love. Me, baba, ko bunari na gelyom. I vakeryom lenge chuka: shtom si tumen merakos man te mudaren, kaka love, so ikalyom len, so pecheliom, ka

hulavas ko trin zhene. Samo i samo ma te mudaren man. Akha swgla-visayle, diyom lenge epkash o love i mange achhile de ekh levi. A chuka akana ushtilyam, alyam amenge.

Kay shundzhas, o dat vakarol:

– A, ichka li si tumari buti, be?

– Ichka si!

– Ami oti ichka be, chhavale?

– Ami, amen manglyam love but te den amenge o manusha. Na dinde amenge nadnitsa. Kate ekh dives den, kate duy dives na den, ichka achhilo, alo bresh, alyam amenge.

– A tu, be, sar keryan dozomka love? – irisaylo o phuro dat karig ko tsikno.

– E, me sar keryom? Kon so dol mange, borka lav. Duy levya, trin levya, panch levya, zhav. Na dikhlyom aylyakos!

– Ichka, ichka, ichka! E, sar mislien tumen avka tumaro phral te ugodinen, ta tumen aven nakarig pash mande? Save gogyasa?

– E, ichka reshiyam be, baba!

– A, reshiyen? Lachhes! Ay akana kay reshien, me akana te resiyam katar te phagen tumare menya! Ti chang kate te na ushtel pala! Ale kate ka phenav te mudaren tumen me manusha, choka te zhanen! Zhan katar, manusha te achhon! Dano te shunav tumenge lachhipe.

Aki sar achhol peske o hurdo phral pash pe dadeste, othe te dikhol leskoro phuripe. Kavka masali si zhi athe.

ichka – ТАКА

Приказка за най-малкия брат²⁵

Имало едно време един беден човек. Той имал трима сина, които едвам успял да отгледа. Като пораснали и станали големи мъже, той ги извикал при себе и им казал:

– Чеда мои, не мога вече да се грижа за вас! Не мога вече да преборвам беднотията, затова оттук нататък кой накъде види, натам да ходи – да си намери работа и да прекара живота, както намери за добре. Господ да е с вас!

Една ранна утрин тримата братя нарамили торбите с къшей хляб и тръгнали на път. Вървяли, вървяли и стигнали до един кръстопът. За всеки брат имало по един път и тук те се разделили.

Най-големият брат останал там и казал:

– Е, Господи, дай ми една кръчма и ти обещавам, че който мине и замине, тук ще намери подслон и храна! Хората с добро ще ме споменават.

И ето че Господ му дал кръчма.

Вторият брат също тръгнал по своя път и като стигнал до една тучна ливада, обърнал се към Господ и му се примилил и той:

– Е, Господи, искам на мен да ми дадеш овце, кози и крави. Който и да мине от тук, да хапне от сиренето ми, да пийне от млякото ми и чак когато събере силите си, отново да продължи по своя път!

Речено-сторено. Господ дал и на него.

Най-малкият брат също поел по пътя си. Вървял, що вървял и накрая стигнал чак до морето. И той се обърнал към Господ и му заръчал:

– Е, Господи, аз пък искам на тъгла на морето една сламена колибичка. Ще прекарвам хората с лодката и ще ми дават по едно парченце хляб за ядене! Така и аз ще съм им нужен, пък и те ще са ми благодарни.

---

²⁵ **Радка Димитрова Янева.** Родена е на 10.03.1932 г. с. Кавракирово, Петричка община. Живее в с. Кавракирово. Самоопределя се като ерлийка. Изповядва мюсюлманска религия. Пенсионер, преди това е работила в селското стопанство. Неграмотна.

Господ дал и на него. Минали години. Един ден Всевишният слезнал отново на земята и отишъл да провери тримата братя как постъпват, как живеят, какво правят. И както си му е редът, отишъл първо при най-големия брат. Било на свечеряване и го помолил:

– Чедо, може ли да ме приютиш тази нощ! Беден съм, нямам пари да си платя! – приплакал старият човек.

– Вън! – развикал се ханджията. – Илизай навън бе, магаре! Приемам само големци, старче, та тебе ли ще пусна тук!

И Господ му казал:

– Добре бе, чедо! Тръгвам си и няма да ти преча!

Излезнал навън старецът, ударил си една плесница и на кръстопътя останал само ханджията – нямало го нито хана, нямали ги и гостите. А него самия Господ превърнал на магаре, та гаргите да му кълват главата за акъл.

После старецът се вдигнал и абре-убре, отишъл при другия брат, който гледал хайвани.

– Чедо! – примолвил му се и на него. – Приюти ме тази нощ да пренощувам при теб, а утре сутринта по живо, по здраво ще си отида от тук!

– Абе, дядо! Само ти си ми на главата! Хайде, да те няма тук! Взимай си пътя, че чакам гости – големци ще дойдат да хапнат и да пийнат! Теб ли да настаня тук, да ми грозиш къщата!

– Добре, де! Така да е, чедо! – съгласил се Господ.

После излезнал навън, ударил си още една плесница, превърнал и по-малкия брат на магаре. От животните му направил гарги и него за акъл да го кълват по главата. И продължил по своя път.

Вървял, вървял и отишъл при най-малкия брат, до морето, при колибата му. Заварил го да си почива след дългия ден.

– Добър вечер, млади момко! – поздравил старецът учтиво. – Какво правиш бе, чедо!

– Добър вечер, дядо! Добре си ми дошъл! – зарадвал му се той.

– Искам да пренощувам тук. Ще се намери ли едно местенце и за мен, бедния старец?

– Ще се намери, дядо! Как няма да се намери – ти ще спиш на този тъгъл, а аз на другия. Добре си дошъл, да влезем и да се настаняваме, че утре работа ни чака.

Прибрал го най-малкият брат. Предложил му от скромната си софра, каквото Господ дал. Хапнал старият човек и легнали да спят.

Сутринта станали от сън и чули сватбен шум. Старецът казал:

– Хайде, момко! Тръгвай с мен, ще отидем на сватбата!

– Не ме карай, дядо! Тук всички ме знаят – беден съм, дрипав, мръсен! Как на сватба да отида?

Старецът продължил да настоява:

– Не бери грижа за това! Остави всичко на мен!

После старецът отишъл зад колибката и донесъл на момчето един прекрасен костюм. Измил се младият момък, обръснал се, па се стегнал. Облъкъл чудния костюм и отишли на сватбата.

А там музиката свири, хората се веселят. Тогава старецът се провикнал:

– Хора, спрете музиката за малко! Искам да се обзаложа с вас, да направим един облог!

– Какво има, старче? – попитали го хората.

– Сега сме посред зимата, нали! – запитал той и без да чака отговор, продължил. – Обзалагам се, че ще ви донеса най-хубавото грозде, което сте яли някога. Яденето също ще е от мен. Ако загубя облога, вземете ми главата. Но, ако спечеля, булката ще взема за моето момче!

– Е, добре! Какво пък толкова, стига да можеш да ни нахраниш! – решили да се пошегуват сватбарите.

Добре, ама старецът нали бил самият Господ, отишъл и донесъл един кош. Той бил пълен с грозде. После донесъл и дини, ягоди, пъпешки. Напълнил софрата с плодове. Докато сватбарите не могли да се начудят, старецът напълнил софрата и с отбрани ястия. Като доставил и тях, той изпълнил облога си.

Така хората били принудени да му дадат булката. Оженил момчето за нея, а за младоженците направил къща като хотел. После доволно си тръгнал.

Казват, че младите са там и сега, на брега на морето, и живеят доволно и щастливо.

*Masali e nay-hurde phraleske*²⁶

Sas akana ekh rom, but choro rom. Isi le trindane mrusha chhave u vakyarol lenge kay pherde bresha:

– Chedo, nashti dikhav tumen, me sem veki but phuro thay choro manush. Koy nakate dikhyol, te zhal te arakhyol peske buki i te zhivinel po zhivoto.

I ushtine akana e trin da phrala ekh yavin, lile pe gone maresa i astarde o drom. Phirde kozom phirde, resle ekh chetarwki. Kate hulavdile – ekh phral astardyas kava drom, akava phral lilyas okova drom, a o trinto phral o trinto drom. E trin phrala huladile ko trin droma.

Lachhes, ama o baro phral irisaylo karig ko devel thay phenlyas leske:

– E, devla, de mange athe ekh krwchma, kova nakhyol, kova zhal, te hal, te piol athe.

I o dovol dol le krwchma. Othar o vtoro phral:

– E, devla, mange pale te des bakre, guruva, te kerav kirala, thuda. Kola nakhyol, te han te pien.

O dovol dol li leske da. O hurdo phral gelo angle. Reste chak ko denizi. Kate li ov irisilo karig dovol:

– E devla, me mangav tuter ekh slameno koliba athe. Ka tradav e manushen lodkasa, pale on ka den man ekh tsipa manoro.

Chuka o dovol del leske da. Nakhile bresha. Ya, ama akana o somnal dovol ka zhal te opitul len so keren. Te dikhyol sar zhivin, so keren. I zhal akana ka baro phral, ama rakyol da veche.

– De be, chedo, leman te sovav, te nakhyav kaya rat pash tute? Thara ka nashav katar.

– Avri be, phureya! Ikli avri be, hwra! Me ashugyarav athe bare manushen, tut ka thovav athe!

I vol da:

– Ako be, chedo! Zhava mange katar!

Iklyol avral, dol pe ekh palma, e chhaveskeri krwchma pribirisarol. Ninay khanchika, kerol les hwr, e garge chopkin le katar godyalo shero.

---

²⁶ **Radka Dimitrova Yaneva.** Byandi si 10.03.1932 bresh ko gav Kavrakirovo, Petrichko obshtina. Zhivinel ko Kavrakirovo. Vakerel kay si erlyka. Myusulmanka si. Akana si pensionirime. Anglal kerdyas buti ko selsko stopanstvo. Bililavni.

Astardyas pala po drom i gelo pash ko duyto phral – e hayvanengero. Li leske phenyas:

– De be, chedo, brushum dol, kaya rat te nakhyav, thara ka zhav mange!

– Ayde, ayde, phak ti kor ahtar, phuroreya! Me ashugyarav athe bare manusha te aven, te han-te pien, tut ka thovav athe, te grozil mange!

– Ako, ako! – saglasilo li lesa o phuro.

Iklyol naavri, chalavol pe da ekh palma, kerol li les hwr. I kola hayvanyan kerdon garge. E duen da phralen chopkin. Athar lyol pe, zhal ka hurdo phral, ka denizi. Zhal othe ka koliba, beshol kova.

– So kere be, chedo? Lachhi ki rat?

– Lachhi, kako! Mishto alyan pash mande! – loshanilo leske o terno phraloro.

– Akh mangav kaya rat athe te nakhyav! Si li thanoro? – phuchlyas li les o phuroro.

– Si, si, kako! – irindyas leske o chororo – A katora tu kate ka soves, kote me!

Pribirisarda le. Pashlilo kova phuro rom. Harichka manoro, so diya o dovol, hale othe so sas. I sabalen ushtol o phuro rom, shunol so? Abav. I phenol e chhaveske akana:

– Ayde phir tu mansar, ka zhas tusa ka kava abav!

– Ma ingyar man, kako! Save manusha katar zhanen kay sem choro, pharado, melalo, ma ingyar man!

Ya, ma vol mangel te kerel e chhaveske lachhipe i pala phenel.:

– Ma ha holi, mo chho! Dikh tu ti buti, akava mukh mange!

Zhal zhi palal, phiravol pe, anol leske ekh kostumo. Vravol le, phandol le, rando, opraime.

– Ay, akana, mo chho! Phir mantsar!

I zhan ka kava abav. Gele ka abav, ama uthe bashalen e manusha i vol:

– Achhen, be, manushale! Si man ekh basi tumentsar, te keras ekh basi.

– So si be, phureya? Savo basi mangesa amentsa te keres?

– Akana si mashkar o ivend, nali? Me mangava te anav tumenge drakha mashkar ko ivend. Li o habe si mandar, ama sa lachho habe. Te pelem katar basi, len chhinen mo shoro! Ama te peradem tumen ka basi, e bora lav me kale chhavreske, te zhanen!

– E, dadeno! An kay mangesa te anes amenge! – ni pakile les e manusha.

I zhal akana o somnal dovol, anol ekh kosho pherdo drakh, anol lenge sa lachho habe – savorenge. Pechelisarda o basi. I astaren, akana e manusha – so te keren, den leske e bora. Prandenel o dovol kole chhavre. Lyol len, iril peske khere, ka neve khera kate kerda len, kay kerdile neve khera, bare sar hoteli. Kerda leske o dovol. I rat pashlyol o phuro, sar e roma soven, ushtol, zhal peske. E terne achhen zhi akana, zhivin peske ko shukaripe.

brushum – дъжд

thara – утре

abav – сватба

pharado – дрипав

ivend – зима

Изгубеният син²⁷

Имало едно време един ром. Той си имал двама сина – единият по-голям, а другият по-малък. Минало време и по-малкият син казал на баща си:

– Татко, каквото ми се пада като наследство, дай си ми го предварително!

Бащата помислил и отговорил:

– Добре, сине! Ще ти дам каквото ти се пада. Ето ти твоят дял и в имоти, и в пари – каквото искаш, това прави с тях. А другото ще бъде за брат ти.

Минало време. Малкият брат взел своя дял и заминал за чужбина. Там живял охолно – ял, пил, харчил до насита. Но всичко, което имал, го разпилял. Останал без един грош.

Добре, ама един ден нямало как, отишъл младежът при един богат човек и станал негов слуга – наел се да му храни свинете. И като нямало с какво да се храни, каквото падало от свинете, той го изяждал, за да не умре от глад.

Днес така, утре така – минало доста време. Един ден си казал:

– Не мога да я карам повече така. Срам не срам, ще се върна при баща ми. При него поне няма да гладувам. Ще се извиня, та дано ми прости обидата, която му направих, па дано ме приеме обратно.

Един ден станал, пригответил се и тръгнал към бащиния си дом. По пътя го видели хора, че се връща и побързали да се похвалят на бащата:

– Ти да видиш какво видях с очите си – твоят син се връща при теб!

Бащата, като разбрал, че синът му се завръща, много се зарадвал и казал на слугите си:

– Чуйте ме сега! – разпоредил се той. – Заколете най-хубавите животни и стответе най-вкусните ястия! Да го облечете с най-хубавите дрехи. Този мой син го изгубих безвъзвратно, а сега Бог ми помага да го намеря. Чул е молбите ми.

---

²⁷ **Фетка Шаимова Лиманова.** Родена е в Петрич през 1958 г. В Сандански е омъжена. Самоопределя се като ерлика-орманлика. В миналото е вярвала в корана, но сега вярва в Исус Христос. Шивачка. Завършила е СПТУ – професионално средно образование.

Слугите направили всичко, което заповядал техният господар. Започнали да готвят, после облекли момчето с най-хубавите дрехи, поставили пръстени по ръцете му и започнали да се веселят.

В това време по-големият брат бил на работа. Върнал се вечерта вкъщи и що да види: дворът пълен с хора, викове, радост и веселие. Попитал:

– А бе, хора, какво се е случило, та сте се събрали на седянка?

– Твоят по-малък брат се е завърнал и баща ти от радост се разпореда да се отпразнува завръщането му! – отговорили хората и продължили да се веселят.

Добре, ама големият брат се ядосал. Бащата забелязал това настроение на сина си и го попитал:

– Абе, сине, защо така мълчиш? Натъжил си се, не разговаряш, като да са ти потънали гемииите?

– Как няма да се сърдя, татко, защо така правиш? Аз толкова те слушам, толкова работя, а за мен ти нищо не правиш! Една овца не си заклал досега, но за малкия ми брат виж какво си направил!

– Това ли било, сине! Не се ядосвай, всичко това е твое. Ти трябва да се радваш най-много, че брат ти се е завърнал у дома. Той е единственият ти кръвен роднина заедно с мен и тежко му, който си няма никого на този свят Той беше загубен за нас, беше тръгнал по лоши пътища, синко, но Бог помогна да го намерим. Сега пак сме заедно и сме щастливи.

*O nashaldo chhavo*²⁸

Isine ekh vakwti ekh rom. Isine les duy chhave. O ekh sine po-baro, okova sine po-hurdo. Alo vakwti o po-hurdo te vakerol pe daleske:

– Baba, so perol pes mange, de les mange.

Leskoro dat vakerela:

– Shukar, mo chavo! So perol pes ture dava les tuke. Ya tire doli, ya ti love, so manges ker lentsa. A pale so achol si tire phraleste, ko baro.

– Naklas vakwti, kavka hurdo pral lilas pire love so perol pes leske – gelo ko stranstvo. Halas, pilas, zhivias, khelelas komari, halas o love. Achilo bi parengo, achilo bi lovengoro.

---

²⁸ **Fetka Shainova Limanova.** Byandili ko Phetrich ando 1958 b. Ko Sandanski si prandime. Romni – erlika-ormanlika. Vervinelas ko korani. Akana vervinela ko Isus Hristos. Sivavni. Isi la sredno profesionalno shkola.

Otar gelo te ovel sluga ekhe manusheske, te parvarol balichen. Nanay, akana, so te hal i so dena e balichhen te han, ov da kavka hal.

Bre avdies – bre yavine, bre avdies – bre iavine; haya vakwti naklas. I ekh dives vakerel:

– Ka uhchav, ka zhav pash me dadeste! Lende isi but habe, pash les isi but piibe, ka zhav othe ka izvininav man leske, ta belkim ka prostinel mange, ta te ovav pash leste.

I ov da uhtinzhaz ekh dives, lilas pes I reslas zhi ko gav kate beshel. O manusha sare dikhle, kay lesko chhavo irinel pes. Zhan, vakeren ko dat:

– Te zhanes, kay to hurdo chhavo avol.

Ov da san shudzhaz, soske leskoro hurdo chhavo avol, lilas te loshanel i te vakerol pe slugenge:

– Shunen akana, mangav te chhinen nay-shukare guruves, nay-bare guruves, te keren shukar habe, te uraven les nay-shukar dimata, te thoven leske nay-shukar angrustik, soske kavka miro chhavo si ne nashaldo, akano o Dovol araklyas les mange, irinel les mange. Shundzhaz me molitves o shukar Dovol.

Chhinde guruves leskire sluges, opravinde sichko, kerde, uravde les, thovde leske angrustik, dimata lache i pochninde te han, te pien.

Ya, ama leskoro baro pral sine buchate. Avol peske katar butu, so te dikhol – avri pherdi, pherdi manusha. Phuchhol e manushen:

– Abe, so achhilo pash me dadeste, ta borka manusha isi?

– Tu na zhanes li kay to hurdo phral irisalilo? – vakerena ola. – To dad chindzhaz nay-bare guruvya, kerde nay-lache dimata, dinde leske nay-lachhe angrustik.

I ichka lile te han, te pien. Ama o baro chhavo sar irisalilo kere, leskoro dad diklas soske si otchaime, naskwrbime. Hulistilo pire odayate, lilas te tainel. Hulol leskoro dat pash leste, vakerol:

– A be, chedo tu soske ichka taines, na marmines? Soske tu ichka keres, sinan otchaime?

– Sar nanay te ovav otchaime, sar tu chuka keres! Me borka shunav tut, borka buti kerav, a mange nishto na keryan! Ekh bakre na chinan mange. A kavka, amaro chhavo, to hurdo, dikh so keras – lilas o love, halas, pilas i akana avol i chhindan leske nay-bare guruves. Sar nanay te skwrbina?

Pala leskoro dat vakerol leske:

– Ma holyane, chedo, kavka so dikhes, saro si tiro. Tu te loshanes, soske to phral sine nashaldo i o Dovol arakhlaz les, andyas les pala pash amende.

I chuka ola zhivinde lachhipnasa.

Ромско предание за майстор Манол²⁹

Имало едно време дванадесет братя майстори. Мостове вдигали по белия свят. Водел ги най-големият брат – майстор Манол. Той изготвял плановете.

Спазарили се мост и над Струма да вдигнат. Добре, ама през деня братята градели градежа неуморно, а през нощта той рухвал до основи. Отчаяли се братята, не знаели що да сторят. Тогава най-големият брат легнал и сънувал, че мостът искал курбан от човек. Един от братята попитал Манол:

– Братко, защо мостът ни пада?

– Защото, братя, той иска курбан да му направим! – отговорил тъжно Манол и им разказал съня си. – Нека да видим коя снаха утре първа ще дойде да донесе обяд на мъжа си. Нея ще вградим в темелите на моста.

Тогава всички решили тайната за себе си да пазят.

Добре, ама вечерта, като се прибрали при жените си, братята издали тайната – предупредили съпругите си да не донасят обеди им при моста. Само най-малкият брат опазил тайната, удържал на думата си и не предупредил жена си Меглена.

Събудила се Меглена рано сутрин, измела дворовете, напълнила стомните със студена вода, сготвила вкусно ядене, изкъпала малкото дете, изкъпала се и тя самата и молитвата си казала. После тръгнала с тепсията обяда на мъжа си да занесе. Видял я мъжът ѝ отдалеч, хем плакал, хем се молил на Господ:

---

²⁹ **Камелия Стоянова Джевизова.** Родена е на 13.06.1945 г. в гр. Петрич, където живее от раждането си досега. Самоопределя се като ерлика. Изповядва мюсюлманска религия. Пенсионер по болест. Работила е в “Тютюнева промишленост”, Петрич. Има начално образование. Известна е с прякора Буба.

– Духни, Боже, един тънък вятър, да събори тепсията на Меглена, за да не дойде, на темелите курбан да не е!

Дошла най-малката снахица при моста. Хванали я братята и я положили на основите. Хем плакали, хем зидали. Помислила си Меглена, че е лъжа, което ѝ се случвало, но то се оказало истина. Тогава казала:

– Писано ми било днес да свърша земния си път! Сложете ме жертва да стана за моста. Само ще се помоля на Господ! – и взела да се моли. – Мъжо, остави ми гърдата да стърчи навън. Когато мъжкото ни чедо плаче, да си засуче млекце и пак да заспи. Господи, моля те, нека когато завали дъжд, да го изкъпе! Когато духа вятър, да го изсуши. И се грижи за него!

Взели те, зазидали я в основата на моста. И го построили. От първия път мостът станал стабилен.

Но мъжът все плачел, плачело и детето. То било мъничко, нямало кой да се грижи за него. Насукало се от гърдата на майка си и се нахранило. Завалял дъжд и го изкъпал. Минал вятър и го изсушил.

*Romani legenda e phirne Manoleske*³⁰

Isine ekh vakwti deshoduy phrala maystorya – e phrutya kay kerenas. O nay-baro phral sine usta Manoli, kay dolas o planya e phrutengoro.

Astardile akana, upral ki Struma prut te keren. Lachhes, ama o dives o phrutya kerena, i rat perela. Ekh rat ko nay-baro phral o Manoli, ko suno alo leske, kay mangela i phrut kurbanu manushestar. E prhala phuchen les, sar nay-baro:

– Phrala, soske amari phrut perol?

– Kay phrut i mangyol kurbanu manushestar! Garaven tumare romnendar! – vakerdas lenge ov. – Anen te dikhas koya bori tasya anglal ka avel pe romeske koshlukos te anel. La ka thovas ande temelya.

I rat sa o phrala phende pe romnenge te na anen koshlukos ki buti. O hurdo phral garavyas saro o garaybe. Na phenlyas pe romnyake, e Meglenake.

Ushtindili i Meglena rano sabalen, avrya shulavyas, shudre panya pheryas o khore, koshlukos keryas, hurde chhaves nanyaryas, oy da nanili, oy abdezi lilyas. Tsidiyas e tepsiyasa pe romeske koshlukos te dol. Dikhlyas la lako rom o dural. Em rovel, em molinol pes ko Dovol:

– Phude Devla ekh sani balval, te peravol e Meglenakiri tepsiya, ta na avol, ta na achhol kurbanu ko temelya!

Ali i Meglena ki prut. Astardela e phrala i thovde e Meglena ko temelya. Em rovena, em zidinena. Phenyas peske i Meglena, kay si hohaipe, ama iklistilo chaches. Vakerzhas pe romeske:

– Mange ulo hramome avdiyes te zha mange katar! Thoven man ando ptutyakere temelya! Isi man ekh dova karig Devleste! – I astargyas te molinel pes: – Mukh roma mi chuchi avral. Kana ka rovol mo mrush chhavo, te piyol thudoro thay te sovol! Devla, molinav man tuke, kana brishim del – te nanyarel me chhaves! Kana balval phudel – te shukyarel les. Dikh me chhaves, Devla!

Lile e phrala, zidinde e Meglena ando prutyakoro temeli. I kerde les. I prut achhili lachhi.

---

³⁰ **Kameliya Stoyanova Dzhevizova.** Byandili 13.06.1945 bersh ko Petrich. Ko Petrich voy zhivinela otsar byandidli. Vakerel kay si erlika, myusyulmanka. Akana si pensionirime nasvalipnastar. Kerdyas buti ko “Tyutyuneva promishlenost” – Petrich. Isi la IV klas. Ko mahala zhanena la sar Buba.

Lachhes, ama o nay-hurdo phral sa rovel, rovel li o chhavoro. Ov ulo tsiknoro, na ulo kon te dikhel les. Pilyas pe dayakere chuchatar i chalilo. Lilyas te del brishim, nanyardes e chhaves. Balval phudindyas – shukyardyas les.

koshlukos – готвена храна

abdezi – обредно миене, ритуално пречистване

Ромско предание за Бела Мара³¹

Имало едно време едно красиво момиче на име Бела Мара. Залюбила се с момче – работливо и скромно, но майка ѝ и баща ѝ не го искали за зет – разделили ги. Бела Мара нямало какво да прави, не могла да живее без своя обичан. Тръгнала из Петричкото поле по пътя за Златарево. Огледала се, избрала една страна – дясната. Видяла едно голямо дърво, стар чинар. Бела Мара си казала:

– На това дърво ще се обеса и всички да знаят, че това съм аз. Ще умра за своя обичан, а този път ще се знае като пътят на Бела Мара. На стария чинар ще оставя душата си във вековете. Каква майка си ми била ти, да ме разделиш от любимия! Хаир да не видиш, проклетга майко!

Рекла и го сторила.

Хора, родители, не разделяйте младите, за да не правят като Бела Мара. Оставете ги да се взимат по любов, не поемайте грехове над себе си. Не ги разделяйте, отворете им пътищата. Нека сами да избират как да живеят.

*Romani legenda e Parne Marake*³²

Isine ekh vakwti ekh chhay, Parni Mara. But mangolas pes ekhe chhavesa. I day, o dad – na denas te len pes. I chhay, Parni Mara, nashine so te kerol. Nashtila bi pe mangleskoro. Tsidiyas e Parni Mara ando ko poli, ko Petrichko poli, o drom za Zlatarevo. Dikhlyas pi rik, po tarafi, v desno. Dikhlyas ekh baro kasht bute breshengoro chinari. Parni Mara phenol:

– Kake kashteste ka umlavav man e shelesa sare te zhanen, kay siyom me, kay merav mire mangleske. Athar o drom ka ovol pe alavesa – Parni Mara. Kake kashteste ka achhol miro ogi, zhi ko vekove ko dunyakoro. Savi day siyan, tu chhe, daye! Man te ulaves me manglestar. Airi te na dikhes, armanduni daye!

Romalen, chhavalen! Ma ulaven o phure e ternen, te na keren sar ki Parni Mara. Mukhen te len pes, bare bezeya keren. O phure, ma ulaven e ternen, putren lengere droma e ternengere, sar mangel, te nakhyon e terne.

umlavav – обеса

³¹ Камелия Стоянова Джевицова

³² Kameliya Stoyanova Jevizova

Свети Георги спасителят³³

Едно време, незнайно от къде, се появил един страшен змей – човекоядец. Хорското племе непрекъснато намалявало и сигурно щяло да се затрие напълно, ако не се бил появил юнак на име Георги.

Георги бил безстрашен младеж, който не си знаел силата. Направил си юнакът лък от желязо и тръгнал да търси змея. Когато го срещнал, звярът веднага се нахвърлил върху него. Но безстрашният младеж не трепнал, опънал железния си лък и пуснал стрелата в зейналата му пасть. Змеят се строполил мъртъв на земята.

Това станало на шести май и признателните люде нарекли деня Гергьовден – на името на младия юнак, а него самия започнали да почитат като светия – техен спасител и покровител.

На този ден всички роми почитат своето спасение и правят курбани за здраве. Шести май е празник и за всички българи. За Господ всички сме едно.

пасть – огромна уста

*O Sveti Georgi spasiteli*³⁴

Isine ekh vakwti ekh defi, kay halas ando dizya sa o manushen.

Lachhes, ama iklistilo ekh bidarano chhavo. Ov ulo but iti, zoralo chhavo. Keryas peske ekh sastruno lwkos i sar phuteryas o defi te hal o manushen, o chhavo muklyas leske ekh strela ando ko muy.

E chhaveskoro alav sine Georgi. Othar achhola ko Gergyovden, Hederlezi. Sare o manusha phende, kay kavka chhavo si amaro spasiteli, sa e manushenge. Sare e manusha zhana ko khangerya e lulugentsa, kurbanentsa. Kate, ame e roma, sari bari rat hasa, piyasa e davulentsa, bare sofre keras e sastipnaske. Kava dives othar achhilo amaro praznikos, o Hederlezi, sa e dasenge thay e romenge. Sare sinyam e devleske ekh. O manusha kake diveseste na keren buti. Hana, piyena, bakren chhinena, kay achhilyam spasime atar o defi.

Amaro spasiteli si o sveti Georgi.

defi – змей

iti – смел, безстрашен

³³ Камелия Стоянова Джевизова

³⁴ Kameliya Stoyanova Jevizova

Как се появил курбанът за здраве³⁵

Курбанът е останал от пророка Аврам. По това време той бил много стар, но нямал деца. Аврам много обичал Господ и го помолил за дете. Казал му:

– Господи, твоята дума на две не става! Каквото кажеш, това ще бъде! Ако имах наследник, не бих се подвоумил да ти го дам за курбан! Кълна ти се, Господи, изслушай ме! Когато стане на седем години, ще ти го дам.

И станало чудото – Господ дарил Аврам с единствен син. Когато момчето станало на седем години обаче, пророкът се престорил, че забравил за своето обещание и ето, че една нощ Господ му дошъл на сън:

– Авраме, кога ще си изпълниш обещаното? – запитал го той строго.

Тогава вече нямало накъде – Аврам взел детето от майката, от слугинята Сара, и го завел високо в планината, в Ерусалим. Искал да го жертва, за да изпълни обещанието си. Но Господ не се съгласил и му казал:

– Авраме, аз изпробвах твоята обич към мен. Ти ми даваш най-обичното си, едничкото си дете. На, вземи този овен и го заколи за курбан, момчето ще стане божие. То ще ме уважава много и ще стане пророк.

От Аврам насетне, когато някое дете се разболе, родителите казват:

– Господи, оздравее ли детето ми, ще заколя курбан! Хора, тази обич към Господ пази децата ни да бъдат здрави! Курбанът е за Господ. Предайте това на своите деца и внуци, за да се знае от всички.

курбан – жертвоприношение за здраве

---

³⁵ Камелия Стоянова Джевизова

Katar alo o kurbani sastipnaske³⁶

Romalen, chhavalen, but roma isi kay na zhanen katar achhilo o kurbani sastipnaske. Ekh zhanena, avera na zhanen.

O kurbani achhilo katar o Avrami, o prorokos. But mangolas ov e devles, pala sine but phuro o Avrami. Rodyas katar o dovol ekh chhavo. Phenol leske:

– Devla, tuke Devla, nashti ta na ovol! Tu so phenes – ov ovol! Te avol man ekh chhavo, me ka dav les tuke kurbani! Shun man Devla! Kana ka ovol ehta breshengoro, me ka dav les tuke!

I byandilo leske chhavoro – murshoro. Lachhes, ama o Avrami kerel pes kay bisteryas i o Dovol avol ka suno:

– Avrame, kana ka des to adakos?

O Avrami lyol e chhaves atar i day – i Sara, i slugina, thay gelol les e chhaves ko nay-uchho bairi, ko Erusalim – te chhinol e chhaves e Devleske. O Dovol na manglyas. Phenol e Avrameske:

– Avrame, me tut probiyom dali manges man! Tu desa to nay-manglo chhavo mange, kay tuke si ekhoro! Le, chhin kavka kochos kurbani, o chhavo ka ovol devleskoro. Mange ka kerol but ibadeti. Ov da ka ovel prorokos!

Chhavalen, romalen, kavka mangipe karik o Dovol, pazinela amare chhavage sastipnaske. Kana si but naboreme, phenasa:

– Devla, te saskyol mo chhavo, ka chhinav kurbani!

Romalen, chhavalen, o kurbani si e devleskoro. Phenen tumare chhavage thay e vnutsenge te zhanen.

adakos – обещание

---

³⁶ Kameliya Stoyanova Dzhevizova

Притча за маслината³⁷

Някога, когато Господ Бог ходел още по земята, тук е имало войници, които искали да убият Божия син. Често се налагало той да се крие, за да не бъде заловен.

Един ден те отново били по петите му. Вече го настигали, когато той се приближил до едно дърво и го помолил:

– Моля ти се, скрий ме! Пусни си клоните и ме скрий!

Това дърво била върбата.

– Как да пусна клоните си? Ако те намерят войниците тук, няма да ме пожалят – ще ме отсекаат начаса! Не мога да те скрия!

Тогава Бог казал:

– Щом ти не искаш да ме укриеш, нека завинаги клоните ти да висят надолу! – и отминал.

Добре, ама случило се така, че наблизко минавал един ром – черен, загорял от слънцето човек. Той казал на Господ Бог:

– Е, старче, разбирам молбата ти. Иди при онова дърво. То не ражда. Има бодли, но ще те скрие.

Господ Бог отишъл при посоченото му дърво и то наистина го подслонило. А дървото било оттук-оттам поотсечено, поокастрено – вече изсъхвало. Сега обаче то било благословено.

Войската минала, без да забележи Божия син. Когато си тръгнал по пътя, той казал на дървото, което го е скрило:

– Отсега нататък бъди благословено! Да раждаш черни плодове като рома, да ги наричаш маслини!

Затова и до ден-днешен клоните на старите върби висят надолу. А най-голямата върба и досега оплаква пропуснатата възможност да помогне на Господ. Хората ѝ казват „Плачеца върба”.

А маслината? Маслината и досега е най-търсеният плод на земята, защото е благословена от самия Бог. А когато ходим на черква, намираме маслинено олио, което също е благословено.

---

³⁷ Десислава Рангелова (Тешика). Родена през 1941 г. в Сандански, където живее и досега. Пенсионерка. Ромка, джумалика-арлика. Мюсюлманка.

*Maslinakiri legenda*³⁸

Ekh vakwti, kana o Devel phirelas ki phuv athe, o zaman isine zhandarmeriya, kate manglyas te mundarel les. Kana phirelas, sar phirelas te na mudaren les, zhala ko ekh kasht. I vakerela leske:

– Molinava man tuke te garaves man! Mukh te satse te garaven man!
Kavka kasht sine i vwrba. Oy vakerela:

– Sar ka mukav me satse, te arakhel tut i zhandarmeriya i te chhinen man!

Lachhes, ama o Devel phenzhas:

– Shtom tu na manglyan man te garaves, neka tire satse te oven sa natele.

I akana isi vwrba, kay lakere satse si but natele – sar rovela. Vakerena lake „rovavdi vwrba”.

E Devleskoro kasmeteske, otar nakhelas ekh rom, kalo. O rom vakerela ko Devel:

– Ey phureya, ka zhas othe kay isi ekh kasht. Kavka kasht nishto na byanel, ov si sa phusavne karentsa. Zha othe, garav tut te na arakhen tut.

Zhala o Devel pash ko kolka kashtes. O kasht garavzhas o phures. A pale o kasht sine ekh shuko, ich na sine shukar. Sa chhinena les kalka kashtes. Ama akana si blagosloveno. Naklyas i voyska, na arakhlyas o Devles.

Kana o Devel tsidinzhas te zhal peske, katar kayka phuv naupre, vakerzhas kalke kashtenge, so garavzhas pes:

– Akatar naothe tu ka oves blagosloveno! Te byanes ekh kale emishya i on ka vakeren pes maslina. Kale ka oven, soske o rom kay vakerzhas mange te garavav man pash tute, sine but kalo.

I akana kana zhasa ki khangiri othe arakhasa shirlani, kova si blagoslovime. Ov si kerdo maslinatar.

emishya – ПЛОДОВЕ

³⁸ Desislava Rangelova (Teshika). Byandili ando 1941 b. ko Sandanski thay zhivinela uthe. Romni – dzhumalika, arliyka. Isi la musyulmansko religiya. Pensionirime.

Как Господ създа ромите³⁹

Тръгнал Господ да се разхожда, да види какво има и какво няма по света. Ходил тук, ходил там, минал през цялата земя. Било е напролет и навсякъде го посрещали разцъфнали цветя. Едва им се нарадвал старецът, но като се поразмислил, натъжил се и рекъл:

– Направих толкова много цветя, а няма кой да им се радва, кой да се грижи за тях. Ще направя и хора – те ще споделят радостта ми от цветния рай и ще се грижат за него. От белите цветя, ще направя бели хора, от жълтите цветя – жълти хора, а от червените цветя – червени хора.

Речено-сторено. Направил Господ от белите цветя бели хора, от жълтите цветя – жълти хора, а от червените цветя – червени хора. Добре, ама като се загледал над творението си, видял, че нещо не подходило съвсем, нещо липсвало сред човешките творения. Хванал бялата си брада Господ и дълбоко се замислил. Но там имало само един черен косъм и той паднал в ръката му, увил се около пръстите му. Тогава Господ решил и от този косъм направил ромите. Погледнал той отново човешката си направия и този път се усмихнал доволно – с ромите всичко си дошло на мястото.

Затова и досега Господ Бог се грижи за ромите, прощава им, радва им се като на свои деца – та нали са от самия него, от черния му косъм.

³⁹ Десислава Рангелова (Тешика)

Sar o Devel kergyas e romen⁴⁰

Gelo o Devel te phirel, te dikhel so isi, so nanay. Phirela, phirela, dikhela samo luluzha ko dunya. I vakerela:

– Sa luluzha dikhava, aver nanay. Ka kerav manucha da. E parne luluzhandar – parne manucha. E zhelta luluzhandar – zhelta manucha. E lole luluzhandar – lole manucha.

Ya, ama dikhela-dikhela, na bendinela le chhipota. Astarzhas pe parne chhora. Lachhes, ama isine ekh kali bal late i oy perela ko vasta, ko parmatsya. I ov kerela e romen katar leskiri kali bal. Akana o Dev-leskoro surati loshanilo – e romentsa leskiri sasti buti ali pe thanes.

Ake soske akana o roma si kale, a o Devel prostinela lenge, soske si lengoro manush. O Devel but dehala len, loshanela e romenge sar pe chhvenge – nali kerdyas len pestar, katar piri kali bal.

---

⁴⁰ Desislava Rangelova (Teshika)

Гледай мен, пиши магарицата⁴¹

На един селянин му притрябвало магаре. Отишъл на пазара да си купи. Разходил се насам-натам, но нямало много магарета. Видял един джамбазин с магарица и отишъл при него. Попитал го:

– Абе, рома! Тази магарица продаваш ли я?

Ромът отговорил:

– Продавам я!

– Тя има ли кусури? – попитал селянинът.

– Няма! – отговорил ромът. – Гледай мен, пиши магарицата!

Но като почнали да се пазарят, ромът си признал чистосърдечно:

– Слушай, сега! Има един недостатък!

– Какъв е той? – попитал купувачът и наострил уши.

– На дърво магаричката ми не се качва, да знаеш! Честно ти казвам! – отговорил ромът.

Човекът си помислил малко, па рекъл:

– Добре, де! На дървета няма да я качвам!

Направили пазарлъка и ромът получил парите си. Купувачът взел магарицата и си тръгнал. Добре, ама той живеел в близкото село и за да си отиде, трябвало да мине през дървен мост. Тъкмо стигнали до моста и ето ти проблем – магарицата се заинатила и не тръгвала. Бре, човекът я удрял, бре, бутал я насам-натам, но магарицата не тръгвала. През това време забелязал, че животното имало още един кусур – било сляпо с едното око. И какво да направи сиромашът, под-

---

⁴¹ **Асен Емилов Янев.** Роден е на 11.08.1934 г. в с. Яворница, община Петрич. В гр. Петрич живее от раждането си досега. Самоопределя се като калайджия. Изповядва мюсюлманска религия. Пенсионер, преди това е работил в “Стройинвест” като строител. Има завършено четвърто отделение.

карал магарицата обратно към пазара. Решил да я върне на джамбазина. Сигнал отново на пазара. Походил насам-натам, попитал този-онзи, накрая открил рома. Казал му:

– Абе, човек, ти ме излъга!

– Защо да съм те излъгал? Не съм те излъгал! – отговорил спокойно ромът.

– Аз живея на село и там има река с дървен мост. Тъкмо стигнахме до моста и вече да минем, животинката спря и не тръгва. Удрям, бутам, не ще и не ще. Забелязах, че има още един кусур – сляпа е с едното око. Ти ме излъга!

Учудил се ромът искрено от разказа на селянина и го запитал:

– Не ме ли чу добре бе, човече!? Аз нали ти казах: гледай мен, пиши магарицата? Ти не виждаш ли, че съм сляп с едното око?

– Ами, не видях! – признал си човекът.

– Казах ли ти, че магарицата не се качва на дърво?

– Каза ми!

– Какво искаш тогава?

Купувачът нямало какво да стори повече. Станал и сакато несакато, с кусури без кусури, подкарал хайванчето към дома си.

джамбазин – търговец на добитък

кусур – недостатък

хайванче – животинче

Dikh man pishisar e hwre⁴²

Khay ekh manush trebuyale hwr te kinol peske. Lachho, ama gelo ka foro te kinol peske hwr. Phirda ando foro, phirda, phirda, phirda ando pazari, ninay but hwra. I dikhlya ekhe rome hwresa othe. Gelo pasha rom i phuchol le:

– A be, kale hwre bikines li?

I o rom vakyarol:

– Bikinav.

---

⁴² **Asen Emilov Yanev**. Byando si ko gavoro Yavoritsa, obshtina Petrich ando 11.08.1934 b. Ka Petrich alo sar but tikno chhavo thay zhivinela ji akana. Vakerel kay si kalayjis, myuslyumanis. Akana si pensionirime. Kerdyas buti ko “Stroinvest” sar stroiteli. Isi les IV-to otdelenie.

I phuchol le:

– Kale hwre sili le kusuri?

– Ninay le kusuri, imish! Dikh man, pishisar e hwre!

I sar keren arli, o rom vakyarol:

– Shun, akana. Si le ekh kusuri.

– So si kava kusuri?

– Ka kasht ni iklyol.

Ya, ama o manush vakyarol:

– A, pa kashtende nay te iklyarav le!

I keren i arli. Kerde i arli, pukinol leske o das. Lyol o das e hwre, zhal peske. Ya, ama o das ulo gavutno. Ulo len, a ka koya len si phrut. I phrut si kashtuni. I taman reslo zhi ka phrut veche i te nakhyol o hwr, chhin shoro o hwr ni nakhyol. Bre marol le, bre butil le, nakarig, nao-korig, kerol – o hwr ni nakhyol. Prez kale vremeste dikhyol o das ko hwr, kay si koro ekhe yakhasa. I lyol e hwre te iril le. I lyol pes kate-kote, phuchol kalestar-kolestar, kate beshol kava rom. Arakhlya le i vakyarol leske:

– A be, roma, tu man hohadan man!?

– Soske hohadem tu? Ni hohadem tut!

– Me beshav gaveste i othe si len, ka len si phrut. Taman te nakhavav e hwre katar phrut, ni nakhyol o hwri! Marav le, kerav le, lachharav le e hwrya..., kay dikhav o hwri kori!

I vakyarol pala:

– Tu man hohadan be, roma! – irisarda e hwre demek.

– E, sar, be?

I astarol e manushes akana i phuchol:

– A be, me tuke vakyardem li – dikh man, pishisar e hwre? Tu ni li dikhes kay me sem koro?

– Emi ni dikhlem!

– Vakyardem li tuke, kay o hwr ni iklyol kashteste?

– Vakyardan mange!

– E, so manges po-but mandar?

Lyol pe o gavutno manush, lyol pe hwre, iril pe.

arli – разговор, пазарлък

pukinol – платил

phrut – мост

foro – град

На колко години е дяволът⁴³

Едно време един ром отишъл да търси пари назаем от дявола. Рогатият му дал пари, но казал, че след два месеца, при две месечини, ще дойде да си ги вземе обратно.

Времето се изгърколило и ето го дяволът при сиромаша. Но ромът, като го видял, се престорил на много учуден и му казал:

– Бе, побратиме! Че две месечини още не съм видял горе на небето.

Хванал дяволът рома, отвел го на бунара и му показал една месечина във водата, а друга на небето. Нямало как, трябвало да си вземе парите.

Тогава на дявола му хрумнала още една дяволия – решил да се подиграе с рома. Казал му, че ако той разбере на колко години е, ще му опрости дълга и се разотишли по домовете си.

---

⁴³ **Кайма Димитрова (Каймета)**. Родена е в с. Склаве през 1952 г., но е омъжена и живее в Сандански. Трудно говори ромски език, турскоезична е. Самоопределя се като ерлийка. Шивачка. Има IV клас. Вярва в Исус Христос.

Ромът цяла нощ не могъл да заспи. Въртял се насам, въртял се натам. По едно време жена му го попитала:

– Защо не можеш да заспиш, бе, мъжо?

Нямало накъде и той си признал, че е взел пари назаем от дявола и на другия ден трябвало да ги върне. Но рогатият му рекъл, че ако ромът разбере годините му, нямало да ги връща.

Като чула това, ромкинята успокоила мъжа си:

– Спи си спокойно сега, не се страхувай. Аз съм по-голям дявол от него. Ще му дам да разбере с кого си има работа той.

На сутринта жената станала рано, отишла в кокошкарника, намазала си задника с мед и седнала в перушината. Излезнала и тръгнала към дяволската дупка. Намерила го при едни скали. Той си седял спокойно пред пещерата и наблюдавал жената на неговия длъжник. Тя вървяла към него заднишком и учуденият дявол рекъл:

– Леле, аз досега такова животно не съм виждал, нищо че съм на цели сто и една години.

Като чула това, ромкинята хукнала при мъжа си:

– Дяволът е на сто и една години! – казала му тя.

Така ромкинята надхитрила дявола и той не получил парите от заема.

Kobor bresha si o beng⁴⁴

Ekh vakwti ekh rom gelo te rodel pares katar o beng. Dinyas les o beng, ama penguyas pal duy chhonya, palal duy mesechines, ka avel te lel pe pares.

Avel o beng te rodel pares, ama o rom phenguyas, soske duy chhonya na dikhlyas upre ko devel.

Lela o beng o romes, ingalela les ko bunari i mothovel o ekh chhon ko pani, o ekh chhon upre.

Lachhes, ama akana phenela o romeske aver da. Te ahavel kobor bresha si ov, na irinela leskere pares. Ako ne, o rom ka del o pares vednaga.

O rom gelo pashi pe romnyate. Savi i rat o rom nashtine te sovel. I romni leskiri phuchela les:

---

⁴⁴ **Kayma Dimitrova (Kaymeta)**. Byandi si ko Sklave ando 1952 b., ama si prandeme thay zhivinela ko Sandanski. Zhanela romanese, ama si lake trudno te vakerele. Zhanela korahani chhib. Yerlyka. Shivachka. Isi la IV klas. Pakyala ko Devel o Isises.

– Soske nashti sovesa, bre?

O rom vakerela lake, soske lilyas pares katar o beng i tasya trebe liazami te irinel les. Ama, ako ahavela kobor bresha si, nanay te irinel len.

I romni phenela leske:

– Sov tu akana, ma dara! Me sinom po-baro beng katar shel benga.

I romni tasya uhchela, zhala ko kahnya, tovzhas pe bulyate avgin, beshlyas upral ko kahnynde i tsidinzhas te zhal te arakhel o beng othe, kate beshlas ko bare bara.

O beng beshlyas avri ko bare bara i dikhel kolke romnya palal. I vakerela:

– Lele, me zhi akana na dikhlom savo hayvani, ako sinyom shel thay ekh breshengoro.

Irinela pes i romni pe romeste i vakerela leske:

– O beng si shel thay ekh bresha! Ov akana spokoyno.

A chuka oy iklistili chachos po-baro beng shel bengendar. Lakoro rom na irinde o pare.

liazami – непременно

Брат с брата е добре⁴⁵

Хората говорят, че приятелят е по-близък от брат, но не е така. Затова чуйте.

Един човек имал за приятел друг човек от много години, но пък не се разбирал с брат си. Той бил по-големият и не знаел какво да направи, как да постъпи, за да се съберат.

И ето че един ден решил какво да стори. Взел той, заклал едно агне, намазал си ръцете с кръв и първо отишъл при своя приятел. Излъгал го, че е убил човек и поискал да му помогне. Да, но неговият приятел се уплашил и веднага го прогонил, не искал да му помогне. Тогава човекът отишъл и при по-малкия си брат. Рекъл му:

– Ставай бързо, братко! Затрих човек, ела да го скрием! Помогни ми! Ако не ми помогнеш, ако го намерят, ще ме убият!

Брат му, въпреки че не можели да мелят заедно, станал веднага. Викнал и по-големите си деца и отишли да помогнат. Стигнали до къщата и какво да видят – върху масата ги чакало печено агне, а до него избрани вина и ястия. Седнали.

Братята се разговорили и по-големият брат разказал какво станало с приятеля му. После похапнали, пийнали и поиграли като роми и никога повече не се разделяли.

От брата по-близък няма.

*Phral phralesa si lachhe*⁴⁶

O manusha phenena soske o amala si po-pash katar phrala. Ama nanay chuka.

Ekh manush sine amal aver manushesa but vakwti, ama na dehala pes pe phralesa. Ya, ama o phral pale but dehala les. I na zhanelas so te kerel, mangelas te ahaven pes.

⁴⁵ Кайма Димитрова (Каймета)

⁴⁶ Каума Dimitrova (Kaumeta)

Lilyas, chhindyas ekh brako, makhela pe vasta i zhala ko amal. Hohavela soske mudardyas manush, te kerel leske yardami. Ya, ama o amal ipaldyas les, na mangela te kerel leske yardami.

Zhala pe phraleste i vakerela li leske:

– Uhti phrala sigo, mudardiyom ekh manush! Avay te parunas les, ker mange yardami. Te arakhena les, ka mudaren man!

O phral leskoro, ako kay na dehala les, uhchela, vikinela pe bare chave i zhana ko phral te parunen e manushes.

Savka vakwti, kana gele othe ko kher, o pral phutrela i dikhena sofra pherdi haybnasa, piibnasa. Beshle o phral, vakergyas so ulo pe amalesa u ola beshle, hale, pile, khelde sar roma.

Katar pral po pash nanay.

yardami – помощ, добрина

Не го убили⁴⁷

Майка ми ни разказваше много истории за комити, истински случаи. Комитите били различни – имало и българи, и роми, и мюсюлмани. Ето, сега да си кажем – ромът, който убиваше хората, той си беше от махалата. И даже помня, че майка ми ни показваше къде е гробът на най-големия от комитите. Като влезнеш в християнските гробища, щом се подадеш от вратата, пред тебе е гробът му. Направили са му много голям паметник, а на снимката е с брада.

Та тези комити са идвали в нашата къща, понеже дядо ми бил богат занаятчия-ковач. Майка ми е била около десет-дванадесетгодишна, когато тези комити са идвали у тях и баща ѝ ги е посрещал, хранил ги, поил ги. Всеки месец са идвали у дядо ми поне веднъж на гости.

Така един ден пак били у тях на ядене и пиене. Един от комитите започнал явно да ухажва снахата на майка ми (братовата ѝ жена), а тя била красива, млада и току-що се били оженили с вуйчо. Комитата се отнесъл грубо с жената и тя се уплашила и развикала, та всички разбрали какво станало. Снахата много се засрамила. Тогава се намесил главатарят на комитите и казал на вуйчо ми:

– Вземи тази сабя и искам да убиеш с нея този мъж! Той засегна честта на твоето семейство! Искам да му вземеш главата и да я донесеш тук, за да се уверя, че си го убил!

И братът на майка ми взел този комита и го извел навън. Добре, ама той никога не е убивал човек и никога не е могъл да посегне да

---

⁴⁷ **Тахир Мустафов Юсеинов (ТАХИРИ)**. Роден е през 1956 г. в Благоевград, където живее и до сега. Има завършен VIII клас. Мюсюлмански ром. Музикант.

убие. Как сега да убие този човек, пък и главата му да отреже?! Извел го на двора.

А там имали някакъв хамбар и скрил човека там. А когато комитите идвали у тях на гости, те винаги са клали я овца, я кокошка, я нещо друго, за да ги посрещнат както подобава. Вуйчо ми взел дребните на този мъж, насякъл ги със сабята, нацапал ги с кръв от закланите животни и ги занесъл у дома. Хвърлил ги пред главатаря и така онзи се успокоил. После продължили да ядят и пият, сякаш нищо не се е случило и забравили за комитата. На другата сутрин комитите си заминали, а този мъж, който трябвало да бъде убит, останал да живее при дядо ми.

Този българин бил много благодарен на вуйчо ми, че е пожалил живота му и го оставил да живее у тях. Помагал на дядо в ковачницата и вършел домашна работа.

Добре, ама минали три-четири години. Веднъж тези комити пак дошли. И преди това идвали, както обикновено, но дядо ми криел комитата. Тогава той се претрашил и казал на главатаря:

– А бе, комита! Помниш ли онзи човек, който задяваше нашата снаха, а ти накара сина ми да го убие?

Войводата рекъл:

– Е, много съжалявам за този човек, но вече е късно! Съжалявам, че наредих да бъде убит, можеше да го посмърря малко. Избухнах и взех погрешно решение. Той ми беше като брат и сега ми липсва много.

След това откровение на войводата дядо ми съвсем се окуражил и рекъл:

– Ами ако сега този човек дойде и застане пред теб, какво ще направиш?

Главатарят рекъл, без да се замисля:

– Ще ви дам много пари! Ще ви покроя с пари! Този човек ми е много нужен сега!

Тогава дядо ми казал на сина си да доведе комитата. Като го видял жив и здрав, войводата много се изненадал, но и много се зарадвал. После наистина дал много пари на ковача и от този ден нататък с него станали най-добри приятели.

Na mudarde les⁴⁸

Mi day but razpravinelas asal e komitchenge. Ahmime sine. Isine dasa da, roma da, horahaya da. Akhe akana te vakeras mashkar amende, o rom, kay mudarelas e manushen – ov sine peske rom atar mahala. I dazhe pomnina va kay mi day vakerelas kate si e voyvodaskoro mimoro, e nay-bareskoro atar komitcha. Kato hulesa ko purane dasikane mimorya da, so hulesa atar udar, napravo si leskoro mimoro – but baro pametnikos kerde leske i leski snimka – chhorentsa.

Dalkha komitcha avenas lengere khereste te han, te pien. Me dayakoro dad sine phirno manush, kovachi. Ulo barvalo rom. Mi day lichno pendzharelas e komitchen. Oy togava uli tsikni, desh–deshuduy breshengiri. Seko masek po ekhvar zhanas lende. Chuka zhanas li avere manushende da, hamaste–piimaste.

Akana ekh dives pale o komitcha gele lende. I ekh zheni lendar, halyas pes me dayakere boryasa. Oy sine shukar romni. Enos so prandisalile me dayakere phralesa. I o komita kay hala pes e boryasa, oy vednaga pishtindzhas i chuka sare ahavde. Lazhandili. Togava o nay-baro, o voyvodas, vakerela lakere romeske:

– Hale tuke sablya i mangava te chhines leskiri men, akana! Mangava te anes leskoro shoro athe te dikhav, kay chaches mudardzhan les!

I me dayakoro phral lela dolkhe manushes i ikalela les naavri. Shukar, ama ov zhi akana na mudardzhas manushes, akana sar ka mudarel! Nashti mudarela les.

Avri ki avlin ulo len nesavo hambari i mo dayos garavela e komitas othe. Lela leskere shehya i melyarela len ratesa – dimi kato zhanas lende dolkha komitya, mo papus chhinelas ya bakres, ya kahnyen, ya chhi aver. I dolkhe rateste melyarela o shehya, chhingerela len e sablyasa i ingalela len khere te sikavel len, se edno mudardzhas les. Hulela andre i phenela:

– Me nashti chhinava leskoro shoro, ama ake!

I chhivela anglal ko baro o shehya. Akava kato dikhlas, uspokoyalilo i pale lile te han te pien, seedno nishto na ulo, bisterde les veche. I dovka manush, davka das. kova trebeshe te merel, achhilo blagodarno. I achhilo

---

⁴⁸ **Tahir Mustafov Yuseinov – TAHIRI.** Byando si ando Blagoevgrad. Kate beshela pe byan i pnastar – 1956 b. Isi les VIII klas. Horahano rom. Bashalno.

te beshel pash lende. Achhilo me papuske chirakos – pomaginelas leske ki kovachnitsa, kerelas kherutni buti. Cuka nakhle trin–shtar bresh. Kalke breshende o komitcha pale avenas, ama amare roma garavenas e dases, kay sine ov da komitas.

Lachhes, ama ekh rat kalka komitcha pale ale. Beshle te han, te pien. I mo papus phuchela e voyvodas:

– A be, bareya! Dalkhe manushes, pomninesa li, kana chuka–chuka kerdzhas amare boryasa? I tu vakerdzhhan me chhaveske te mudarel les!.

I togava o voyvodas phenela:

– Pishmani sinom, phrala, soske togava vakerdzhom te mudaren les. Me togava kuzdisalilyom i kedzhom baro nafelipe. Davka manush but dehalas man i amen sinamas but bare amala. Ov but trebela mange akana.

I togava me dayakoro dad pnenela:

– Ami, ako akana anasa les tuke athe, so ka keres?

– Ka dav tut but pares, ka uchharav tumen parentsa, roma!

Togava mo papus vakerela te anen e komitas andre i kato hulela veche o manush andre, o voyvodas achhilo sar gurime, pochudindzhas pes. Ot akana ola me papusa achhile but bare amala.

mimoro – гроб

ekhvar – един път

phirno – занаятчия, майстор

dayo – вуйчо

Един музикант⁴⁹

Един ром бил музикант, голям музикант, но така се случило, че комитите трябвало да го убият. А те правели така: вечер отивали в къщата на този, който трябвало да бъде убит, взимали го и онзи вече си знае, че повече няма да се върне. Водели го някъде навън, убивали го и на сутринта роднините му отивали, търсели го, намирали го и си го прибирали, за да го погребат.

Така се случило и с този музикант. Отишли и го изкарали от къщата му, завели го на едно място и го вързали да го обесят. Вече въжето било на врата му и той поискал от комитите да му позволят първо да изсвири една песен, пък после да го обесят. И той, нали бил много добър музикант, когато започнал да свири, главатарят чак започнал да плаче. Звучала любимата му песен. Думите ѝ били много тъжни:

*„Ех, сега да духне този вятър,
да отнесе моята песен, да чуят моите близки,
че аз последна песен свиря,
че вече ще умра!“*

Войводата омекнал, сърцето му се обърнало, съжалил се над музиканта и казал:

– Свалете въжето от врата му! Такъв талант не трябва да умира! Оставете човека да се прибере у дома си!

Така този ром откупил живота си само с една песен. Със своята майстория спечелил живота си.

---

⁴⁹ Тахири

*Ekh bashalno*⁵⁰

Ekh muzikanti, rom, trebeshe te merel, soske o komitcha neshto chhivde leske yakh te mudaren les. Lachhes, ama o rom ulo but baro bashalno. O komitcha kerenas chuka: zhana irat ko kher, zhanena kate beshela kovka, kas mangena te mudaren i zhana irat, i vikinena les. Ov iklyola peske korkori i leskere manusha, ko kher kay si, zhanena kay ov nanay te irinel pes po-but. Ikalena les avri, mudarena les, a leskere andanya i sabale zhana, arakhena les kate si – pribirinen les, parunen les.

I chuka davka bashalno – gele leske khere, lile les, ingalde les ekhe thaneste i phande les te unglaven les. Veche o sholo sine leske menyate i ov manglyas atar voyvodas te den les te bashalel ekh gili, ta sora veche te unglaven les. I ov, dimi, sine but baro bashalno, but shukar bashalelas. Kato lilyas te bashalel, o glavatari lilyas te rovel. A dayka gili sine leskiri nay-dehamni, nay-gudli leske. O bashalno zhi kate bashalelas, o baro komitas rovelas, soske i gili sine but zhalno. O lafya sine:

*“Eh, akana te phudel kayka balval,
te ingalel kayka gili, te shunen me manusha,
kay me palutni gili bashalava,
me veche merava!”*

I o voyvodas kovlilo – i gili irindzhas leskoro ogi i ova kana phenela pe manushenge:

– Hulyaven o sholo leskere menyatar! Savka phirnipe na tryabul te merel! Hulyaven i muken les te zhal peske lende!

A chuka davkha rom achhilo zhivdo i irisalilo khere. Pe bashalimasa, pe shukare bashalimasa, phagavdzhas po zhivotos.

sora – тогава

phagavdzhas – изкупил

---

⁵⁰ Tahiri

Дал четири тенекии жълтици⁵¹

Друг такъв случай.

Набелязян бил един млад ром да го убият. Баща му бил много богат. Тук, в Благоевград, е станало това, в Джумаята. Тези роми ги наричат джамбази. По онова време те били едни от най-богатите в града. Живеели в центъра му.

Отишъл бащата при комитите и ги попитал:

– Колко пари искате да ви платя, за да оставите сина ми жив?

Те му поискали четири тенекии с жълтици, като си мислели, че той нямало да може да плати. Добре, ама този богат джамбазин се прибрал у дома, продал всичките си коне, всичките си ниви и събрал парите. Дал четири тенекии жълтици и откупил живота на сина си.

Това са два случая, в които набелязаните да умрат останали живи. Иначе, който е бил набелязван, умираше.

*Dinyas shtar tenekies frolya*⁵²

Aver sluchai savka.

Pale ekhe terne romes trebeshe te mudaren les. Leskoro dad ulo but barvalo i zhala pash ko voyvodas e komitengoro, phuchela len kobor pares ka mangel te muken leskere chhaves sasto-zhivdo. Davkha ulo athe ki Dzhumaya, ko Blagoevgrad. Dalkhe romenge vakerena dzham-bazyu. Ola togava ule nay-barvale ki diz i beshenas mashkar dizate. I o dad zhala i vakerela lenge:

– Kozom pares mangena, te na mudaren me chhaves?

Ola vakrena leske, kay mangena shtar tenekies frolya. I pribirinela pes o rom khere. Lela, biknela sare grasten so isine les, pe alindzha i khidela dalka shtar tenekies frolyantsa. Dena len e komitchenge, phagavena peske i ola mukhena e romes, na mudarena les.

Kalka duy sluchaya, kay manusha achhile zhivde, si samo on, inache asal kaske vakerenas kay ka merel, merelas!

---

⁵¹ Тахири

⁵² Tahiri

Царят не позволил да изстребят ромите⁵³

Фашистите гонели евреите, а в България искали да убият и ромите. И тук първо се заели с евреите, а после дошъл ред и на ромите. Поискали разрешение от нашия цар – цар Борис, да убият ромите, но той не позволил. Те били много изненадани и го попитали защо. Той им казал:

– Елате с мен!

И ги завел в двореца си. Отворил един прозорец, гледащ към една от градините му. Тя била цялата с червени рози. Попитал:

– Харесва ли ви това?

Те му отговорили, че много им харесва. Завел ги на друг прозорец, който гледал към друга градина с най-различни цветове от рози – бели, жълти, червени. Попитал ги:

– Коя от двете градини е по-хубава? Многоцветната или едноцветната?

Те му отговорили:

– Многоцветната безспорно е много по-красива, царю!

– Точно така! И аз искам моят народ да бъде шарен. Да има българи, роми, турци. Така и светът ни е по-красив.

И той не им позволил да посегнат на ромите. Ето защо, като се родил Симеон, синчето на цар Борис, не знам дали ромите от цяла България или само от София, събрали злато, приготвили му златна люлка и му я подарили, задето ги спасил.

*O thagari na dinyas te mudaren e romen*⁵⁴

Isi da ekh sluchai, kana o fashistya mangelas te mudaren e romen. Dimi peshim mudarenas e evreen, sora alo sara e romenge. I hulena ki Bulgarya i pochinena te tharen, te ipalen e evreen. I kato ali i sara e romengiri, phuchle amare tsares – tsar Boris – te del len razreshenye te

---

⁵³ Тахири

⁵⁴ Tahiri

mudaren e romen Lachhes, ama amaro tsari na dinyas. I ola veche phuchena les, soske na del. I ov togava phenela e bareske:

– Avay mantsa akana!

Ingalela les pe khereste i phutrela leske ekh zhami. Atar zhami dikhyona samo lole luluzha – rozes ule i phuchela:

– Bendinesa li dalka rozes?

Akava phenela:

– Shukar si!

Ingalela les avere avere zhameste i phutrela li les. Atar zhami dikhyona nay-razlichna, sharimelya rozes – parne, lole, zhulto... I togava pale phuchela akales:

– Koya gradina si po-shukar? Kate si samo o lole rozes, a kate si o sharimelya?

O baro vakerdzhas leske:

– Ami o sharimelya sip po-shukar, thagara!

Amaro tsari vakerela togava:

– Ake, chuka! Me da mangava mire manusha te oven sharimelya – dasa, roma, horahaya... Chuka si po shukar i dunya!

I chuka na dinyas te mudaren e romen. I o roma, sare o roma... Nashti vakarava tuke dali sare ili samo atar Sofya, kato byandilo o tsar Simeon, o roma khidinde zlatos, kerde leske zlatno lyulka i podarinde la leske.

sara/swra – ред

ПОСЛОВИЦИ И ПОГОВОРКИ⁵⁵

*GODYAVER ALAVA*⁵⁶

Хубавите ябълки прасетата ги ядат.

E lache phabaya e baliche han len.

Роднините няма да те нахранят, но тежко им на тези, които си ги нямат.

O haswmya nanay te den tut te has, ama pahaliya si te nanay len.

Ходи краче да напълниш стомах.

Phir peroreya, pher pe koreya.

От брата по-близък няма.

Katar phral po-pash nanay.

Не само този, който носи очила, може да чете.

Kon akarela dikhla, nay samo of dzhanel te sikavel.

Не питай младите какво да правиш, виж старите хора какво правят.

Ma phuch e terne, so te keres, dikh e phuren manushen so kerena.

Козата овца не става.

I buzni, bakro na ovel.

Каквото си приготвил, това ще ядеш.

So kerdzhan, kavka ka has.

---

⁵⁵ Стойчо Огнянов, Ася Богданова, Кощана Гогова, Живко Димитров, Камелия Джевизова, Кирилка, Каймета, Тахири, Тешика, София Димитрова, Стефан Лазаров, Янко Шиваров

⁵⁶ Sjoycho Ognyanov, Asya Bogdanova, Koshtana Gogova, Zhivko Dimitrov, Kameliya Dzhevizova, Kirilka, Kaymeta, Tahiri, Teshika, Sofia Dimitrova, Stefan Lazarov, Yanko Shivarov

Две са повече от едно.

Duy si po-but, katar ekh.

Господ е високо, царят е далече – няма кой да ме чуе.

O Devel si naupre, o thagar si dureste – nanay kon te shunel man.

Здравето е по-скъпо дори и от жълтиците.

O sastipe si po-palime katar o frolya.

Царят дава, овчарят не дава.

O tagari dela, o chobani na dela.

Едно потърси, две намери.

Ekh manglyan, duy arakhlyan.

Гладна кокошка, трева ѝ се привижда.

I bokhali kahni, shaha sa dikhel.

От Бог няма по-голям.

Katar o Devel nanay po-baro.

Тебе гледа, мене пита.

Tut dikhela, man phuchela.

Лошото не води хубаво.

O nafelalipe na anela shukaripe.

Лошото не се забравя, а добрината бързо се забравя.

O nafelalipe na bistresa, ama o shukaripe bistresa sigo.

Кучето е пръв приятел на човека.

O rikono si o anglaluno amal ko manush.

Който търси, той ще намери.

Kon mangel ov ka arakhel.

Зъби няма, а толкова разправи прави.

Nanay la danda, a zomka kerela but chhingara.

Добро правиш, зло намираш.
Shukar keresa, nafela akakhesa.

Ако видиш двама души да си удрят ръцете, лицето си там не слагай.
An dikhes, soske duy roma maren pe vasta, tu ma thov to muy othe.

Въшките излизат отпред, когато не са гладни.
E zhuva iklyovena anglal, kana nanay bokhale.

Бог каквото каже, това ще стане.
O Devel so vakerel, davka ka ovel.

Като питаш, ще намериш.
Sar phuchesa – ka arakhesa.

Като седиш, няма да ядеш.
Sar beshesa, nanay te has.

Като работиш, ще имаш каквото искаш.
Sar keresa buti ka ovel tut so manges.

Питай, за да знаеш.
Phuch, te zhanes.

Тъпан бие, ромите играят.
O davuli marela, o roma khelena.

Ще правя каквото си искам, главата сам ще си я счупя.
Ka kerav so mangav, mo shoro korkoro ka phagav.

Старите хора са като малки деца.
O phure manusha si sar tsikne chhave.

Като говори, хапе като куче.
Sar horatinela, dandalela sar rikono.

Ако търсиш, ще намериш. Ако не търсиш, няма да намериш.
Te rodesa, ka arakhes. Te na rodesa, nanay te arakhes.

С работни ръце гладен няма да останеш.
Bucharne vastendar bokhalo nanay te achhoves.

Крушата не пада далече, пада до дървото.
I ambruli na perela dureste, perela pash ko kasht.

Добрите хора имат много приятели.
E lachhe manuchen isi len but amala.

От пияния и лудият бяга.
Katar mato, dilino da nashela.

Голяма глава акъл няма.
Baro shoro, godi nanay les.

Акъл прави, глава страда.
I godi kerela, o shoro tsidela.

Хвърли далече, да намериш пред теб.
Chhuv dureste, te arakhes anglal tute.

Ако кажеш лошо, в сърцето ми удряш.
Ako vakeresa nafela, me ileste chalavesa.

Езикът няма кокали, чупи кокали.
I chhiba nanay la kokala, ama kokala phagela.

Господ е пред нас, ние сме след него.
O Devel si anglal, amen si nyom palal leste.

Сам човек, пет пари не струва.
Korkoro manush, panch pares na kerela.

Недей да искаш сто лева, искай да имаш сто приятели.
Ma te manges shel love, mang te ovel tut shel amala.

Колкото пъти заспиваш, толкова пъти да станеш.
Kobor pash sovesa, zomka bar te uhchesa.

Всеки сам си кове съдбата.
Sekon korkoro kerel po zhivoto.

Всеки сам си реже здравето.
Sekon korkoro chhinel po sastipe.

В село без куче може да се разхождаш без пръчка.
Ando gav bi zhuklesko ashti phiraves tut bi rovlyakoro.

Където мине иглата, ще мине и конеца.
Katar nakhel i suv, nakhel o thav da.

В маслото кокал няма.
Ando khil nanay kokalos.

Заспиваш гладен – събуждаш се сит.
Sov bokhalo – ki yavin ushtes chalo.

Ситият на гладен не вярва.
O chalo ni pakyal e bokhales.

Ситият се насища с ядове, бедният – с кокошка.
O barvalo hal holi, o choro hal kahni

Ако знаеше човек къде ще падне, щеше възглавничка да си положи.
Te zhanela manush kay ka perel, te thovel peske sherand.

По-добре е да имаш един печен заек на софрата, отколкото шест зайци в гората.
Po lachhes te ovel tut ekh peko shoshoy ki sofra, kozom shov shoshoya ando vesh.

Всичко се лъже, гладно гърло се не лъже.
Sichko hohavel pes, ama korlo na hohavel pes.

pahaliya – тежкò

РОМСКИ ПЕСНИ*

ROMANE GILYA*

Со дикхес ман

Ad Libitum

Со дик-хес-ман ле-ле пхи-рав-ни-е-е-е ан-дар са-а-а-а-а-ми
та-на-ве-са-а ле-ле-е-е-е-е те дик-хе-е-е-е-ес ман

ЗАЩО МЕ ГЛЕДАШ⁵⁷

Защо ме гледаш, любима,
през прозореца?
А не идваш, леле любима,
да ме видиш?

Главата ми, моя любима,
на възглавница,
очите ми, леле любима,
на пътя.

Ти ще дойдеш, моя любима,
да ме видиш.
Иначе главата, леле любима,
много ще ме боли.

SO DIKHES MAN⁵⁸

*So dikhes man, lele, phiramniye,
andar o zhami.
Ta na avesas, lele, phiramniye,
te dikhes man?*

*Mo sheroro, lele, phiramniye,
sherangeste.
Me yakhore, lele, phiramniye,
dromoreste.*

*Tu ka avesas, lele, phiramniye,
te dikhes man.
Mo sheroro, lele, phiramniye,
but dukhal man.*

* За улеснение на читателите предлагаме оригиналния текст на кирилица. –
Te das dumo e manushenge kay ka keren buti dasa o originalno teksti kirilitsate.

⁵⁷ **Магда Димитрова Божилова (Макбуля)**. Родена е през 1940 г. На дванадесет години е започнала да работи в “Монопола”. Там тя научава песните на вуйчо си Назми Нуриев и става солистка на заводския ансамбъл.

⁵⁸ **Magda Dimitrova Bozhilova (Makbulya)**. Byandili ando 1940 b. Deshudyubreshengiri lilyas te kerel buti ko “Monopoli”. Kate siklili te gilyabel e gilya pe vuychostar – Nazmi Nuriev thay gilyabindyas ko zavodsko ansanbali.

О Алия

О А-ли-а - а о - а - йе ки ка-ва-ла бе-шел ки ка-ва-ла да-е - е

ов да ба-ша-ле ла ман-гав-ле - е - ес да-хав-ле - е - ес

би ле - ско - ро да - е - е на - щи - ша - ар ди - нав

АЛИЯТА⁵⁹

Алията, майко, в Кавала живее,
в Кавала, майко, и там свири.

Припев: Обичам го, обичам го,
без него, майко, не мога да живея.

Облечи, облечи сестро,
червените шалвари,
да идем, да идем, сестро,
горе в махалата.

Припев:

О ALIYA⁶⁰

*O Aliya, daye, ki Kavala beshel,
ki Kavala, daye, ov da bashalel.*

Припев: *Mangav les, dehav les,
bi leskoro, daye, nashti ashadinav.*

*Urav, urav phene,
te lole shalvarya,
te zhas, te zhas, phene,
upral i malava.*

Припев: ...

⁵⁹ Магда Димитрова Божилова (Макбуля)

⁶⁰ Magda Dimitrova Bozhilova (Makbulya)

Де гиди де⁶¹

Зимен бял снежец,
зимен бял снежец.
Кой ще ми повярва, че жена ми има
бяло личице.

Припев: Де гиди де, де гиди де,
де гиди донлар, чатла – патла.

Във градината червено цвете,
във градината червено цвете.
Кой ще ми повярва, че жена ми има
акъл в главата.

Припев: ...

На реката сини камъчета,
на реката сини камъчета.
Кой жена ми ще погледне,
право в черните очи.

Припев: ...

На реката крива върбица,
на реката крива върбица.
Кой жена ми ще погледне,
към кривата гърбица.

Припев: ...

*De gidi de*⁶²

*Yevendeskoro parno ivoro,
yevendeskoro parno ivoro.
Koy ka hal me romyoro
parno muyoro?*

Припев: *De gidi de, de gidi de,
de gidi donlar, chatla patla.*

*Ki gradina loli luludi,
ki gradina loli luludi.
Koy ka hal me romyaki
paynyli godi?*

Припев: ...

*Ki lenori hurde barore,
ki lenori hurde barore.
Koy ka hal me romyake
kale yakhore?*

Припев: ...

*Ki lenori bangi vwrbitsa,
ki lenori bangi vwrbitsa.
Koy ka hal me romyaki
bangi gwrbitsa?*

Припев: ...

---

⁶¹ Тахир Мустафов Юсеинов – Тахири

⁶² Tahir Mustafov Yuseinov (Tahiri)

И чшай и Папия

И чшай и па - пи - а да - ле и чшай и па - пи - а - а - а - а а и чшай и па -
 пи - а да - ле - е маш кар и чар - шня да - ле - е ша - г - в - е пи - и ча ти а - а - а - а - а
 да - а - а - е - е - е шу - у - у - й - е - е - е маш кар и чар - шня да - ле - е
 и чшай и па - а - пи - а - а и чшай и па - а - пи - а - а - а - а - а

МОМИЧЕТО ПАПИЯ⁶³

Момичето Папия, майко,
 момичето Папия,
 момичето Папия, майко,
 насред града играе.

Припев:

Майко моя, насред града, майко,
 играе момичето Папия.

Чиниите мие, майко, чиниите мие,
 чиниите мие, майко,
 а лъжиците забравя,
 момичето Папия.

Припев:

Майко моя, чиниите мие,
 лъжиците забравя,
 момичето Папия.

Майко моя, момичето Папия,
 майко,
 играе насред града.

I CHHAY I PAPIA⁶⁴

*I chhay i Papia, dale,
 i chhay i Papia.
 I chhay i Papia, dale, phaglas pi chatiya,
 mashkar ki charshiya.*

Припев:

*Daye, shuzhiye, mashkar ki charshiya, Dale,
 phaglas pi chatiya i chhay i Papia.*

*O chare thovela, dale, o chare thovela,
 o chare thovela, dale,
 o roya bistrela,
 i chhay i Papia.*

Припев:

*Daye, shuzhie, o chare thovela, Dale,
 o roya bistrela
 i chay i Papia.*

*Daye, shuzhye, i chhay i Papia,
 Dale,
 phaglas pi chatiya, mashkar ki charshiya.*

⁶³ Тахир Мустафов Юсеинов – Тахири

⁶⁴ Tahir Mustafov Yuseinov – Tahiri

Мо хорос на кхелела пес

Ad Libitum

Мо шо-ро-ро ше - е-ран-де - е- ще ме о хо-рос на кхе -
 ле - е - ла - а - а - а - а - а - а - а ах мо-ре ту - у - ни - и - и - и -
 - и - и - и - и - и сар шу - кар ке - е - ре - е - се

МОЕТО ХОРО НЯМА ДА СЕ ИГРА⁶⁵

Главата ми на възглавница,
 а на мен хоро не е играно.
 Ах, море ти,
 никак добро не правиш.

Главата ми на възглавница,
 хорото ми няма да се играе.
 Ах, главата ми на възглавница,
 а очите ми на пътя.

Идете да повикате чичо ви,
 да дойде тук при мен,
 да подреди, да подготви,
 мене да изпрати.

Главата ми на възглавница,
 хорото ми няма да се играе.
 Ах, главата ми на възглавница,
 а очите ми на пътя.

MO HOROS NA KHELELA PES⁶⁶

*Mo shororo sherangeste,
 me o horos na khelyom.
 Ah, more tu, nisar
 shukar keres.*

*Mo shororo sherandeste,
 mo horos na khelela pes.
 Ah, mo shororo sherangeste,
 me yakha – dromoreste.*

*Zhan, vikinien me kakos,
 te avel zhi khere,
 te teledinel, te kulandinel,
 e borya te bichhalel.*

*Mo shororo sherangeste,
 mo horos na khelyola.
 Mo shororo – sherangeste,
 mo horos na khelyola.*

⁶⁵ Надка Алексиева

⁶⁶ Nadka Aleksieva

Дошъл братът да види брат си,
заръка му оставя.
А бе, братко, чуй ме братко,
чуй какво да правиш.

Изливай водата ми,
без да я жалиш с казани,
гроба ми да подготвиш,
от хубаво, по-хубаво да направиш.

*O phral alo, dikhela pe phrales,
vasieti mukela-a-a-a...
A be phrala, shun man phrala,
shun so ka keres.*

*Mo pani te thoves boli-boli
ko kazani, a-a-a-a ...
mo kefini – boydan-boyli,
sa shukar ker les.*

Сани балвал

Ad Libitum

Пху - дин-ги - ас са-ни ба - а - а-л-ва - а - а - а - а - л са-бай-ле -
с ман-дар-ме ро - о - о - о-мес ма-ша - а - ке - с-ср-я-а-а ан - да ро я- кха -
-а со-те ке-рав ме - с - с - с - с - ва-ке рен ро - о - ма-ле - с -
ен ман-да мук-ля - а - а - а - а - а - а - ас ду-йе хур-де - чша- вен - ца

ТИХ ВЕТРЕЦ⁶⁷

Духнал ми е тих ветрец сутринта,
съпругът ми от очите ми го скри.

Припев:

Какво да правя аз,
кажете ми, роми,
мен мъжът ми ме остави
с две малки дечица.
Кажете ми, роми,
кажете ми хора,
мен мъжът ми ме остави
с две дребни дечица.

Пощалъонът минава пред моята къща.
Децата ми след него голички тичат.
Питат го писмо носи ли от техния баща.

Припев:

Идват, тичат с насълзени очи.
Питат го писмо носи ли от техния баща (2).

⁶⁷ Надка Алексиева

SANI BALVAL⁶⁸

*Phudindzhas sani balval sabayle,
mandar me romes,
nashalkerdzhas andar me yakha.*

Pripev:

*So te kerav me. Vakeren romalen.
Man da mo rom man mukhlyas,
duye, hurde chhaventsa.
Vakeren romalen, vakeren chhavalen.
Mande mo rom man muklyas,
duye, hurde chhaventsa.*

*O poshtari kay nakhel anglal mo kher,
me chhave palal leste nange prastana.
Puchena les lil isi li katar lengo dad.*

Pripev:

*Avena, prastana, asvale yakhentsa.
Phuchena les lil isi li atar o lengoro dad (2).*

---

⁶⁸ Nadka Aleksieva

Авел о кало пампури

А-всл а-вс - сл а-вс - с - с - с-сл о-св-ла о ка - а ло - о пам-пу - у - у -
ри - и - и - и - и - и - и а в с - с - ла - а - а
а - в с - ла д с - с - с - с дев-ла о - о ка - а - а - ло - о - пам - пу - ри

ПРИСТИГА, ПРИСТИГА ЧЕРНИЯТ ВЛАК⁶⁹

Пристига, пристига,
 пристига, Боже, черният влак.
 Пристига, пристига,
 пристига бе, Боже, черният влак.
 Голям пушек, всевишни Боже, от черния влак.
 Плаче, плаче, Боже, големият ми син.
 Ах, плаче, плаче бе, Боже, големият ми син.
 Голям пушек, всевишни Боже, не ми взимай бащата,
 голям пушек, всевишни Боже, не ми взимай бащата.
 Плаче, плаче, Боже и малкият ми син,
 ах, плаче, плаче бе, Боже, малкият ми син.
 Голям пушек, братко доктор, не ми взимай бащата
 голям пушек, всевишни Боже, не ми вземай бащата.
 Песни пея за вас, а на мен плач.
 Вие не сте за песни, а сте за всевишния Бог.
 Голям пушек, всевишний Боже, не ми взимай бащата.

⁶⁹ **Методи Илиев Янев.** Известен е с прякора „О пхарадо Мемети”. Роден е на 02.01.1934 г. в гр. Петрич и досега живее в гр. Петрич. Самоопределя се като кошничар. Мюсюлманин. Безработен в момента. Преди това е работил във фабрика “Петричка праскова”. Неграмотен. Изпълнителят твърди, че песента е съчинена от него. Изпълнява се по празници.

***AVEL, AVEL O KALO PAMPURI*⁷⁰**

Avel, avel devla, o kalo pampuri.

Avel, avel be, devla, o kalo pampuri.

Aman duman, somnala devla, o kalo pampuri,

rovela, rovela devla, mo baro da chhavro,

ah, rovela, rovela, be devla, mo baro da chhavro.

Aman duman, somnala devla, ma le tu me dade,

aman duman, somnala devla, ma le tu me dade.

Rovela, rovela devla, mo tsvkno chhavoro,

ah, rovela, rovela be devla, mo tsvkno chhavoro.

Aman duman, doktor phrala, ma le tu me dade,

aman duman, somnala devla, ma le tu me dade.

Tumenge gilya gilyabav, a mange roimnaske,

tumen na sen gilenge, a sen somnala dovoleske,

aman duman, somnala devla, ma le tu me dade.

---

⁷⁰ **Metodi Iliev Yanev.** Zhanen les “O pharado Memeti”. Byando si ko 02.01.1934 b. ando Petrich. Kate zhivinela zhi akana. Vakyarel kay si koshnicharis, myuslyumanis. Bi butyarno. Kerdyas buti ko fabrika “Petrichka praskova”. Bililavno. E gilavno vakarel kay I gili si kerdi lestar. Gilyabel pes khidimaste.

Яг те тхарел тут

Яг те тха - ре - ел ла - тут бе - е ба - ба - а мо - шо - ро - ро - о тха - рян
 яг те тха - рел ме ка ме-рав ба - ба мо - шо - ро - ро - о тха - рян

ОГЪН ДА ТЕ ИЗГОРИ⁷¹

Огън да те изгори бе, татко,
 главата ми запали,
 огън да те изгори, ще умра бе, татко,
 запали ми главата.

Защо ме даде, мили татко,
 на тези хора,
 много работят бе, татко,
 при чорбаджиите живеят.

От село на село ходят, татко,
 хляб да си търсят,
 от село на село ходят, татко,
 хляб да потърсят.

Огън да те изгори бе, татко,
 запали ми главата,
 огън да те изгори бе, татко,
 запали ми главата.

YAK TE THAREL TUT⁷²

*Yakh te tharel tut be, baba,
 mo shororo tharyan,
 yakh te tharel, me ka merav baba,
 mo shororo tharyan.*

*So diyan ma milo baba,
 gadale romende,
 but buti keren be baba,
 ando gazhes sovena.*

*Gav-gaveste phiren baba,
 maroro te roden,
 gav-gaveste kay phirena baba,
 maroro te roden.*

*Yakh te tharela tut be, baba,
 mo shororo tharyan,
 yakh te tharela tut be, baba,
 mo shororo tharyan.*

⁷¹ **София Димитрова Димитрова.** Известна е с името Сефа. 81-годишна, родена е в с. Кавракирово, община Петрич. След Германската окупация са се преселили в гр. Петрич. Определя се като ерлика. Изповядва мюсюлманска религия. Пенсионер, преди това е работила в ТКЗС, Петрич. Неграмотна. Песента е чута преди 60 години за първи път в гр. Петрич от брат ѝ Сульо. Пее се в компания.

⁷² **Sofiya Dimitrova Dimitrova.** Zhanena la sar Sefa. Isi la 81 bresh, byandi si ko Kavrakirovo, obshtina Petrich. Ale ando Petrich pal ko Germansko okupatsiya. Vakyarela kay si erlika, muslyumanka. Pensionirime si, kerdyas buti ko TKZS, Petrich. Bili-lavni. I gili shundyas anglal 60 b. ando Petrich pe phralestar o Sulyos. Gilyabel pes kana e manusha khidena pes na kompaniya.

Ко си котар

Ко си-и ко-та-ар кай-а-а-ве-е-е-ел ко си-и ко-та-ар кай-а-а-
ве-е-е-ел ва-ай ме хур-де-е-е-е-е цик-не чпа-во ре-е-е-е
ва-ай-ме хур-де-е-е-е-е цик-не чпа-во-ре-е-е-е

КОЙ ОТ ТАМ Е⁷³

Кой от там е, който идва,
кой от там е, който идва,
ай, дребничките ми,
малките ми дечица,
ай, дребничките ми,
малките ми дечица,

*KO SI KOTAR*⁷⁴

*Ko si kotar kay avel,
ko si kotar kay avel,
vay me hurde,
tsikne chhavore,
vay me hurde,
tsikne chhavore.*

⁷³ София Димитрова Димитрова

⁷⁴ Sofiya Dimitrova Dimitrova

Ме ка мерав даде

Ах, ме ка ме-ра - ав а - а - а - а го - люм да - а - е - е

ме - ка - ме - е - е ра - а - а - ав а - а - а - а го - люм

а - а го - люм да - а - а - де - е ме-о-го-о-ре - е - стар

ЩЕ УМРА ТАТКО⁷⁵

Ах, ще умра, мила майко,
 ще умра, ах, скъпи татко мори,
 от душата си, ах, мила майко,
 от тежка болест.

Много здраве изпратете,
 мила майко мори,
 много здраве изпратете,
 мила майко,
 на моя арменец,
 той да пристигне,
 ах, мила майко мори,
 на моето погребение.

Да засее над глава ми,
 мила майко, червена роза,
 ах, на краката ми да направи,
 мила майко, студена чешма.

Който минава, мила майко,
 зелена роза да откъсне,
 роза да откъсне, мила майко,
 и да каже кога старец минава,
 мила майко мори, студена вода да пие,
 студена вода да пие, мила майко мори,
 молитвата да си каже.

⁷⁵ София Димитрова Димитрова

И на баща си казах, мила майко мори,
прости ми много, че ме разкарва много по лекари,
по лекари се разкарва, мили татко.
Ах, мили татко, децата да ми гледаш.
На майка си казах, мила майко мори,
прости ми, мила майко,
че ме отгледа, мила майко мори,
че ме отгледа, че сучех, мила майко,
от твоите гърди, бе майко, искам да ми простиш,
ах, мила майко мори, искам да ми простиш.
Децата ми, мила майко мори,
на улиците да не оставите, мила майко,
гладни да не ходят, голи и боси.

Бащата рекъл,
къде ме оставяш
хубавото ми дете, Айше,
трите ти деца аз ще ги гледам, Айше,
но теб как ще гледам?

Взел бащата ножа, мила ми майко,
да се убоде, всичките деца скочиха,
ножа от ръцете му взеха,
прости ми мила майко,
че се измъчи по мен.

И да знаете, била хубавица Айша, мила майко,
угасна нейната душица,
младо и старо зачакаха, мила майко.
Кога ще те видим Айше,
как вратата отваряш?

ME KA MERAV DADE⁷⁶

*Ah, me ka merav, gyulyum daye,
me ka merav.
Ah, gyulyum dade mori,
me ogestar, ah, gyulyum daye,
phare merakostar.*

---

⁷⁶ Sofiya Dimitrova Dimitrova

*But selyami te keren, gyulyum daye mori,
but selyami te keren, gyulyum dayo,
mire yavodiyaske,
ov te resavol, ah, gyulyum daye mori,
ov te resavol.*

*Ah, gyulyum dae mori, mire merimnaste,
me shereste te seinol, gyulyum daye, lolo gyuli,
ah, changende te kerol, gyulyum daye,
shudri cheshma.*

*Koy sar nakhol, gyulyum daye,
terno gyuli te chhinol,
gyuli te chhinol, gyulyum dae
thay te vakerol: Ramet olsun zhani.*

*Koy phuro nakhyol, gyulyum dae mori,
shudro pani te piyol,
pani te piyol, gyulyum dae mori,
abdezi te lyol.*

*Thay vakerol, gyulyum dae mori, pe dadeske,
but halali te keres mange baba,
kay phiryan pal mande doktorende,
pal doktorende phiryan, gyulyum baba,
mange dermani na arakhlyan.*

*Ah, gyulyum dade, me chhaworen te dikhes,
pe dayake vakerol, gyulyum chhe daye mori,
evdadi ker mange, gyulyum daye,
so dikhlyan man, gyulyum dae mori,
so man bararyan man.*

*Kay pilyom, milo daye,
me tire chuchuryatar be, dae,
halali te keres mange,
ah, gyulyum dae mori,
halali te keres mange.*

*Me chhavoren, gyulyum be dae mori,
ko ulitses te na meken, gyulyum daye,
bokhale te na phiren daye,
nange-pwrnange.*

*O dad vakerol:
Kate mekes man,
gyulyum Ayshe evlyadwm,
te trine chhaven mange,
me ka dikhav len Ayshe,
ama tut kana ka dikhav?*

*Lilyas o dad i chhuri, gyulyum bre daye, te phusavol pe,
sare o chhave ushtindile, gyulyum bre Ayshe,
e chhuri lile leskere vastendar,
halali te keres milo daye,
so machisaylilyan tu za mange.
Thay zhan, tetim, uli lachhi Ayshe ya, gyulyum daye,
lakiri dusha, tetim, diyas po ogyori,
terno-phuro, gyulyum dae,
roven upral late.
Upral late roven, gyulyum dae,
pe vastore phanden:
Katar ka dikhas tut chhe, Ayshe.*

Hale amen

Lento

Хале а-мен баба-а бе а-ма ре ком-ши - де-с

а-ма-ре ком-ши де-с а-ма-ре душама - ня

ПРЕДАДОХА НИ СЪСЕДИТЕ⁷⁷

Предадоха ни,
нашите съседи,
нашите съседи,
нашите врагове.

Събуди се, жено,
защо кучето лае,
защо кучето лае,
иди да видиш.

Кучето лае,
по трите жандари,
по трите жандари,
дошли са да те вземат.

Пригответи ми, жено,
пищовът ми черен,
пищовът ми черен
с патроните.

HALE AMEN AMARE KOMSHIYES⁷⁸

*Hale amen, baba be,
amare komshiyes,
amare komshyies,
amare dushmanya.*

*Ushti ta be, romniye,
kas bashel zhukel,
kas bashel zhukel,
tu te dikhesa.*

*O zhukel bashela
e trin zhandarenya,
e trin zhandarenya,
tuke avena.*

*Do deka man, romniye,
mo kalo pishtoli,
mo kalo pishtoli,
e patronentsar.*

⁷⁷ **Ангел Методиев.** Роден е на 20.05.1932 г. в гр. Благоевград. В гр. Петрич живее от 1949 г. Самоопределя се като ерлия. Изповядва мюсюлманска религия. Пенсионер, преди това е работил в месокомбинат “Родоп”, гр. Петрич. Има завършено 4-то отделение. Песента е чута за първи път преди 40 години от стария Ибрахим в гр. Петрич. Изпълнява се през време на празника “Хедерлез”.

⁷⁸ **Angel Metodiev.** Byando si ko 20.05. ando Blagoevgrad. Ko Petrich zhivinela ot 1949 bresh. Vakerel kay si erliyas, myuslyumanis. Akana si pensioneri, kerdyas buti ko mewsokombinati “Rodopa”, Petrich. Isi les 4-to otdelenie. I gili shundyas anglal 40 b. ando Petrich katar o phuro Ibrahim. Gilyabel pes kana si Ederlezi.

Да убия, жено,
и кмета нашия,
и кмета нашия,
дето хората мъчи.

*Te mudarav romniye,
thay amare kmetos,
thay amare kmetos,
kay machinel e svetos.*

Недей, мъжо,
недей, ще ни измъчват,
ще ни измъчват,
децата ни ще убият.

*Ma ker, ma ker, roma,
ka machin amen,
ka machin amen,
e chhaven ka mudaren.*

О бахтало Васили

Ad Libitum

О Ва-си-ли о Ва-си-ли - и О - о бах - та - ло - о кай - и - пхи - ре-ла дев-ла

кхер - кхе - ре - стар кхер кхе - ре-стар-дев-ла тхем тхе - мес - тар

ЩАСТЛИВИЯТ ВАСИЛ⁷⁹

О Васили, о Васили, щастливият,
който ходи, Господи,
от къща на къща,
от къща на къща,
от място на място.

О ВАХТАЛО VASIL⁸⁰

*O Vasili, O Vasili, bahtalo,
kay phirela, Devla,
kher kherestar,
kher kherestar,
them themestar*

⁷⁹ Ангел Методиев

⁸⁰ Angel Metodiev

Шун чшайорие

Andante

Шун чша-йо - ри - е   ба-ре-ба-лен-ге-е   ри - е.   Ба-ре-ба-лен-ге -

ри - е   са-не - пхо-вен - ге - е   ри - е.   Ба-ша-лав   ги-ля-беш

ги - ля - бав   ро - ма - неш   са - ро - веш   ме - ре - ги   ли - ен - ги.

ЧУЙ МОМИЧЕ⁸¹

Чуй момиче, дългокосо,
с тънките вежди.
Засвирия, запея,
пея на ромски,
всичките си песни.

*SHUN CHAYORIE*⁸²

*Shun chhayorie,
bare balengerie,
sane phovengerie.
Bashalav, gilyabav,
gilyabav romanes,
savores mere gilyenge.*

⁸¹ Ангел Методиев

⁸² Angel Metodiev

Телал авелас

Andante

Те-лал а - ве - лас е-екх чпа-йо - ри - и - и те-лал а - ве - лас е-екх чпа-йо
 ри - и - и е - екх чпа - йо - ри - и са - ар рак - ло - ри -
 и - и - и е - екх чпа - йо - ри - и са - ар ра - ак - ло - ри - и - и - и

ОТДОЛУ ИДВА⁸³

От долу идва едно момиче,
 от долу идва едно момиче,
 едно момиче като българче,
 едно момиче като българче.

От долу идва едно момиче,
 едно момиче като българче.
 Хем идва, хем играе,
 тънка снага кърши.

На ухото ѝ китка здравец, (2)
 на раменете ѝ бели менци. (2)

TELAL AVELAS⁸⁴

*Telal avela ekh chhayori,
 telal avela ekh chhayori,
 ekh chhayori, sar raklori,
 ekh chhayori, sar raklori.*

*Telal avela ekh chhayori,
 ekh chhayori, sar raklori.
 Hem avela, hem khelela,
 sano boi phagerela.*

*Lake kaneste ekh luludi, (2)
 lake phikende parne kakavya. (2)*

⁸³ Ангел Методиев

⁸⁴ Angel Metodiev

Астарде е Сали

А-бе Са-ли - и Са - а - а - а - ли - и Са-ли - и мо - я - ам ба - а - ази
а - стар - де - ту - у - ут Са - а - а - а - ли - и ле-ле - е - е - тах пха - ан - де - тут

ХВНАЛИ СА САЛИ ДЖАМБАЗИТЕ⁸⁵

А бе, Сали, Сали,
Сали моят джамбаз,
хванаха те Сали
леле и затвориха.
Като те затвориха, Сали,
в големите затвори (2)
в големите зандани.
Майката на Сали,
пред големите зандани,
хем плаче, джамбазино мой,
леле, хем нарежда.
Има Салито,
има документи,
леле, да го пуснат,
леле, моят Сали.
Иди си, майко,
леле, майчице моя,
много поздрави, майко,
от мен на жена ми.

ASTARDE E SALI E JAMBAZE⁸⁶

*A be, Sali, Sali!
Sali mo zhambazi,
astarde tut Sali,
lele thay phanle tut.
Kay phangle tut, Sali,
bare zandanende,
bare zandanende,
bare zatvorende?
E Saliski deyori,
angla bare zandanya,
hem rovela, zhambazwm,
lele hem vakyarela.
Siles e Sali da,
siles dokumentora,
lele kay muken le,
lele me Salis da.
Zha tar tuke daye,
lele mi dayori,
but selyami, daye,*

⁸⁵ **Анета Кирилова Методиева (Ханъма)**. Родена е на 09.04.1934 г. в гр. Петрич. Тук живее до сега и се самоопределя като мелниклика. Мюсюлманка. Пенсионерка. Работила в ТКЗС. Неграмотна. Песента е чула за първи път преди 55 години от баща ѝ в гр. Петрич. Пее се обикновено през време на празник.

⁸⁶ **Aneta Kirilova Metodieva (Hanwma)**. Byandili ando Petrich – 09.04.1934 b. Kate zhivinela thay zhanel pes sar melniklika. Myuslyumanka. Pensionirime si. Kergyas buti ando TKZS. Bililavni. I gili si shundi anglal 55 bersha ando Petrich. Gilyabel pes ando bibutyarne divesa.

Да изпрати, майко,
пищова мой,
в хляба майко,
леле и пищова.
Да убия, майко,
леле тез стражари,
двама ме тормозят, майко,
леле, двама ме разпитват.

*mande me romnyake.
Te bichhalel, daye,
mange mo yagalo,
ando maro daye,
lele thay yagalo.
Te mudarav, daye,
lele e mevare,
duy maren man, daye,
lele duy phuchen man.*

Ме ка мерав

Me ka me-рав ба-ба-а - а - а ле-ле - е-е ме ка - а - а - а ме - е ка ме - ра - а - ав
ме ка - а - а ме - ра - ав ба - ба - а - а ме - ра - а ко - ста - ар

ЩЕ УМРА ТАТКО⁸⁷

Ще умра, татко ле,
леле, ще умра,
ще умра, татко, от тежка болест.

Погребете ме, татко,
леле, погребете ме,
погребете ме, татко, на два пътя.

На два пътя, татко,
леле, на кръстопът,
на два пътя, татко, на кръстопът.

Костите ми, татко,
леле, на кръстопът,
на краката ми татко, студена чешма.

На главата ми, татко,
леле, червена роза,
на главата ми, татко, червена роза.

Млад минава, татко,
леле, вода пие,
стар минава, татко, роза да откъсне.

---

⁸⁷ **Параскева Димитрова Димитрова.** Известна е с прякора Барка. Родена е през 1940 г. в с. Кърналово, община Петрич. В с. Кавракирово живее от раждането си до сега. Самоопределя се като ерлика. Изповядва мюсюлманска религия. Пенсионер по болест, неграмотна. Песента, която изпълнява, е чута за първи път преди 50 години от Мена на Сефо от с. Кавракирово. Пее се по време на празника Хедерлез.

ME KA MERAV, BABA⁸⁸

*Me ka merav, baba le,
lele, me ka merav,
me ka merav, baba, merakostar!*

*Parunen ma, baba,
lele, parunen man,
parumen man, baba, duy dromende.*

*Duy dromende, baba,
lele, chatwmende.
Duy dromende, baba, chatwmende.*

*Mi kokala,
lele, chatwmende.
Mi phirende, baba, shudri cheshma.*

*Mi shereste, baba,
lele, lolo gyuli,
mi shereste, baba, lolo gyuli.*

*Terno nakhyol, baba,
lele, pani piyol,
phuro nakhyol, baba, gyuli chhinol.*

---

⁸⁸ **Paraskeva Dimitrova Dimitrova.** Savore zhanen la sar Barka. Byandi si – 1940 b. ko Karnalovo, obshtina Petrich. Zhivinela ko Kavrakirovo pe byanipnastar zhi akana. Zhanel pes sar erlika. Lakiri religiya si myusyulmansko. Pensionirime si nasvalipnastar. Shundyas i gili anglal 50 bresha katar Mena o Sefoskiri ko Kavrakirovo. Gilyabel peskana si o Ederlezi.

Жувло жувли

Жув - ло жув - ли - и ту - у ми чша - а - а - а - а - а - ай

Жу - ув - ло - о - о - о - о жув - ли - и - и - и - и - и ту ми да - а - а -

ай чшо-ро си - и - ньом ка - а ме-ра - а - ав ту - ме чшо-ре ка - а - чшон

ЖУВЛА МОМИЧЕ⁸⁹

Жувло, момиче, ти моя щерчице,
не обичаш ли ти родната си майчица.
Жувло, момиче, ти моя щерко,
ти не обичаш своята майка.
Жувло, момиче, Жувло,
главата ме стяга, ще умра,
сироти вие ще останете.
Жувло, момиче, Жувло,
Жувло, ще умра,
ще останете вие сироти,
а аз млада ще си отида.
Жувло, момиче, Жувло,
о Жувло, за твоята майка
всички говорят. Ще умра,
вие сираци ще останете.

Жувло, момиче, Жувло,
о Жувло, ти моя дъще,
как да ви оставя,
сираци да растете.
Жувло, момиче, Жувло,
о Жувло, ти моя дъще,
вие сироти оставате,
аз сама ще умра.
Жувло, момиче, Жувло,
о Жувло, ти моя дъщеричке.

ZHUVLA ZHUVLI⁹⁰

*Zhuvlo, zhuvli, tu mi chhay,
tu na manges tu ti day.
Zhuvlo, zhuvli tu mi chhay,
tu na manges tu ti day.
Zhuvlo, zhuvli, Zhuvlo, tu ti day,
choro siyom, ka merav,
tume chore ka achhon.
Zhuvlo, zhuvli, Zhuvlo,
Zhuvlo ka merav,
korkori ka achhon,
a me terni ka merav.
Zhuvlo, zhuvli, Zhuvlo,
o Zhuvlo, tu ti day,
sa vakeren ka merav,
chorore da ka achhon.*

*Zhuvlo, zhuvli, Zhuvlo,
o Zhuvlo, tu mi chhay,
kate me ka mekav tumen,
chorore te baryon.
Zhuvlo, zhuvli, Zhuvlo,
o Zhuvlo, tu mi chhay.
A korkori ka achhon,
a me korkori ka merav.
Zhuvlo, zhuvli, Zhuvlo,
o Zhuvlo, tu mi day.*

⁸⁹ Параскева Димитрова Димитрова

⁹⁰ Paraskeva Dimitrova Dimitrova

Кхидисайле дайо мори

Кхи-ди сай - ле да - йо мо - ри е ро - ма - не чпа-а-ай

я - а мо - ха - бе-ри ке - ре - е-ен да - йо ро - ме - ен го - ро ла - фи

СЪБРАЛИ СЕ МАЙКО МОЯ⁹¹

Събрали се, майко моя,
ромските момичета,
разправят си, майко,
хорските приказки.
Как ме даде ти бе, майко,
на богати хора!
При богати хора, майко,
ядене, пиене има,
ядене, пиене има, майко,
но и много работа.
Как ме даде ти бре, ле майко,
на бедни хора,
при бедни хора, майко,
ядене и пиене няма,
ядене и пиене няма, майко,
но и много не работят.
Много не работят, майко,
много не работят,
торбата на рамо слагат
и тоягата в ръцете,
и тоягата в ръцете, майко,
от къща на къща ходят.
От къща на къща ходят, майко,
брашънце да събират,
брашънце да събират, майко,
пита да направят.

KHIDISAYLE DAYO MORI⁹²

*Khidisayle, dayo mori,
e romane chhaya,
mohabeti keren, dayo,
romengoro lafi.
Mohabeti keren, dayo,
romengoro lafi.
Sar diyan ma tu chhe, dayo,
ko barvale roma!
Ko barvale roma
habe, piipe isi.
Habe piipe isi, dayo,
but buti kerena.
Sar diyan ma tu chhe, dayo,
ko chorore roma!
Ko chorore roma, dayo,
habe, piipe nanay.
Habe, piipe nanay, dayo,
but buti na keren.
But buti na keren, dayo,
but buti na keren.
O gono ko phiko thoven
i rovlik ko vasta,
i rovlik ko vasta, dayo,
kher-kherestar phiren.
Kher-kherestar phiren, dayo,
yaroro te kheden.*

⁹¹ Вида Емилова Янева

⁹² Vida Emilova Yaneva

Пита да направят, майко,
в пепелта да се изпече,
в пепелта да се изпече, майко,
в пепелта да се изпече.

В три дена един път да хапна, майко,
аз да не работя,
да не работя, майко,
спокойна да ми е душата.

*Yaroro te kheden, dayo,
bokoli te keren.
Bokoli te keren, dayo,
ko prahos te pekyol,
ko prahos te pekyol, dayo,
ko prahos te pekyol.
Ko trin dives evkar te hav, dayo,
buti ma te kerav,
buti ma te kerav,
mo ogi rahati te ovol.*

Пхутер манге Алтъно

Мо-ро мо-ро - о - о - о - о ге-ло би-я - ве - ете - е - е
тай ду-ур тхе-мен-де е - е - е - е - е - е Деч-ко - ва - а - а - а - а те - е

ОТВОРИ МИ АЛТЪНО⁹³

Моят мъж е на сватба отишъл,
на две места в Дечково,
ще ми донесе много пари.

Зададе се облак, дъжд ще вали
и се върнал нейният мъж,
и почукал на своята врата.

Отвори ми вратата, хей Алтъно,
отвори ми вратата.

Троши си главата, бе куче,
не мога да ти отворя вратата,
няма го тук мъжът ми.

Отвори Алтъно вратата,
дъжд ме вали през ръкава,
та се намокрил тъпанът ми.

Хей, хора, чуйте какво ще ви кажа,
хванете го и го заколете,
направете го на ситни парчета,
на черния кон го сложете,
като зоб да си го хапне.

PHUTER MANGE ALTWNO⁹⁴

*Mo romoro gelo biyaveste,
dur themende Dechkovate,
kay ka anol mange but lovore.*

*Oblakos avel, brishim ka zhala
thay irisaylilo lakoro romoro,
thay marela pe udareste.*

*Phuter mange o udaroro,
ey, Altwno, phuter mange o udaroro.*

*Phak ti kori rikoneya,
nashti phutrav tuke udaroro,
nanay athe mo romoro.*

*Phuter mange, Altwno, o udaroro,
brishim zhala prez bayatar,
thay suslilo mo tavulyaki.*

*Ey romalen, shunen so ka vakyarav,
astaren le thay chhinen le,
thay keren le kotor-kotorende,
thay thoven le ko kalo grast,
habe te hal.*

suslilo - намокрило

⁹³ Вида Емилова Янева

⁹⁴ Vida Emilova Yaneva

РЕГИОНАЛНИ КАЛЕНДАРНИ И СЕМЕЙНИ ПРАЗНИЦИ И ОБРЕДИ

*REGIONALTHEMESKERE KALENDARESKERE
THAY FAMILIYAKERE BIBUTYARNE
DIVESA THAY OBREDYA*

СПЕЦИФИЧНИ СЕМЕЙНИ ПРАЗНИЦИ И ОБРЕДИ В РЕГИОНА

*FAMILIYAKERE BIBUTYARNE DIVESA
THAY OBREDYA ANDO REGIONALTHEMA*

Посрещане на новородено и правила за отглеждането му през първите 40 дни в Санданско⁹⁵

Пригответленията за посрещане на новороденото започват от по-рано, веднага след раждането му.

В деня на изписването идват близките на семейството. Кумовете приготвят подаръци. Изписването на бебето и вземането му от родилния дом се прави от бащата и бабата. Всички се прибират в дома. Дядото стои на портата и чака своето внуче. Според обичая, когато майката с детето на ръце влезне в двора, дядото трябва да хвърля стотинки пред тях, в краката им. Дават се стотинки в ръцете на бебето, за да е “здроаво и живо”, здраво като парата. Под възглавничката му се слагат лъжичка, стрък метла и бучка захар. Бабата и дядото дават тържествен обяд за здравето на новия член на семейството, а кумовете благословяват бебето с хубави пожелания.

На третия ден се подготвят питка и мед и се оставят на масата цяла вечер с различни златни накити за орисниците.

---

⁹⁵ Десислава Рангелова (Тешика)

Ето и някои правила, които трябва да се спазват до 40-я ден от раждането:

1. На шапката на новороденото се слагат мъниста да го пазят от уроки. До 40-я ден бебето не се изкарва навън.

2. Майката до 40-я ден също не трябва да се среща с други родилки, за да не ѝ изчезне кърмата.

3. Дрехите на детето трябва да се прибират от простора преди залез слънце.

4. Ако няма никой до бебето, в стаята до кошчето се оставя метлата да го пази.

5. На вратата на стаята с новороденото се слага чесън с червен конец.

6. Майката, ако излиза на двора, си слага кичур коса в крайчеца на устата.

Nevochhaveskoro avipe thay leskoro dikhlipe ando Sandansko regioni ko anglalune 40 divesa⁹⁶

Gotvima avipnaske o nevobyandino chhaveske astarela pes azhay kay o chhavo byandyovela.

Ko dives, kana mukhen o bebe katar i rodilno avena e manusha, kola si pash-pashes zhi ko familiya. E kirve kerena darove. O bebesko dad thay day lena o bebe katar i rodilno. Savore zhana peske khere. O phuro dad zhaarela ki port vnukos. Kana nakhel andre ko dvoros o phuro dad chhivela pares anglal ka dayakere phire. Thovena pe stotinkes ko bebeko vasta, te ovel sasto vesto. Talal leskere sherandes thovela pes royori, metlatar strakos thay buchka shikeri. I phuri day thay o phuro dad kerena baro obedos sastipnaske, a e kirve vakyarena sa lachhipe e tsikneske.

Ando trinto dives kerela pes pika avginasa thay mukhela pes sasti rat ki mas ate beshen ekhe thanes zlatno nakitentsa e orisnitsenge.

Ake akana pravila, kola tryabuvinel te keren pes zhi kay o bebe achhyol 40 dives:

1. Ko bebeskiri stadikh thovela pes mirikle te chuvinel o bebe te na lel yakha. Zhi ko 40 dives o bebe na ikalel pes avri.

2. I babaskiri day zhi ko 40 dives na tryabuvinel te dikhel pes avere rodilkentsa, te ne nashalel po thud.

---

⁹⁶ **Desislava Rangelova (Teshika)**

3. O bebeskiri sheya tryabuvinel te hulyaven pes katar i prostori anglal o kham te garavel pes.

4. Te nanay Nikon pash ko bebe mukela pes i shuvalka te chuvinel o bebe.

5. Ko odayakoro udar, kate si o bebe, thovel pes sir lole dorentsа.

6. I day, kana iklyol ko dvoros, lel pe voshtende kichuri bala.

Правила при раждане и кръщенка в Петричко⁹⁷

При ромите от Петрич и района, когато жената е вече бременна, в предродилния период се взема под внимание следното:

- Бременната жена не бива да бъде ядосвана, за да не се роди детето нервно.

- На бременната жена не се посяга, за да не се задавя детето при силен плач.

- Избягва се храненето пред бременна жена или пък ако е наложително, същата трябва да опита от храната. Прави се с цел да не абортира преждевременно.

- Не бива да вдига тежко.

- Бременната жена не бива да краде, защото ще остане белег по тялото.

- Не бива да спи често с мъжа си в деветия месец на бременността.

- На път за раждане вратите на къщата се оставят отворени. Не е желателно много хора да знаят за предстоящото раждане. Тези, които вече знаят, трябва да дадат по един нишан (конец, бримка от дреха) от себе си на родилката за по-леко раждане.

- Раждането се чества третата вечер. Събират се само жени – майката, свекървата, зълви, сестри, снахи, които отиват при родилката. Занася се блага погача, която се троши над главата на бебето за късмет, торти, бонбони, безалкохолни напитки. Черпи се целият родилен персонал.

Обикновено на новороденото се дава името на дядото, бабата или други близки роднини. Това става по споразумение между мъжа и

---

⁹⁷ **Демир Асенов Янев.** Роден е на 23.01.1957 г. в гр. Петрич, област Благоевград. Има завършено висше образование. По професия е електроинженер. В момента работи като технолог в “Елпром-АНН” АД, гр. Петрич. Самоопределя се към групата на влахичките роми-калайджии, с мюсюлманско вероизповедание.

жената. След изписване майката с бебето се прибират вкъщи от бащата на бебето. Бащата подарява букет цветя на съпругата си в знак на благодарност. В избран ден бебето се соли и къпе.

До навършване на 40 дни всеки гост, дошъл в дома на бебето, на тръгване (ако е през вечерта) трябва да остави по един нишан от себе си на бебето. Майката на бебето не трябва да изпраща гостите, защото според поверието ще ѝ изчезне кърмата.

Все повече кръщенката като ритуал се заличава от семейните празници. В миналото обикновено се празнувала, като в обявен ден се канели гости. Приготвяла се блага погача и заедно с дете се минавало от маса на маса.

Гостите оставяли в средата на погачата пари за детето. След това погачата се разчупвала над главата на детето и се раздавала на децата. Днес някои семейства провеждат този ритуал в ресторант или механа.

Pravila biyanimaske tay krwshtenkake ando Petrichko⁹⁸

Pash e roma ando Petrich, kana i romni si veche khamni, kerol pe gal:

- I khamni ni trebul te dol pes holi, soske o bebeko ka achol nervno.
- Khamni romni ni marol pe, ma te tasol o bebeko kana rovol i dey.
- Anglal i khamni ni hal pe habe. Kana hal pes trebul i khamni te lyol peske katar o habe. Kerol pe ma te aravol e bebeko i zhuvli.

- I khamni pharo ma te vazdol.

- I khamni ni trebul te chorol, soske ka achhyol lake nishano.

- Ni trebul te sovol peske chesto pe romesa kana avol o inya chshon.

Kana zhal te biyanol, e khereske udara mukhen pe putarde. Nay lachho but manusha te zhanen e biyanemaske. E manusha, kay zhanen trebul te den pestar po ekh nishani (thav, brimka katar sheya) te ovol lokho lako biyanipe.

O biyanipe praznuvil pe ka trinto rat. Kiden pe samo zhuvlya – i dey, i sasuy, i zwlva, e pheiya, e bora, kala zhan pash i terni dey. Ingyaren gugli pogacha, kaya phagyol pe upral ka bebekosko shoro te ovol bahtalo. Ingyaren torta, bonbonora, bezalkoholno. Cherpın o biyanduno personali.

---

⁹⁸ **Demir Asenov Yanev.** Byando si 23.01.1957 b. Ando Petrich. Isi les universiteti. Kerel buti sar elektroinzheneris. Pes dikhela sar vlahicko rom – kalaydzhis. Isi les myusyulmansko religiya.

Е hurdeske den o alav phure dadestar, phure deyatar tay alav aver pashe manusha. Kava reshin o dad tay i dey. O dat anol pe chhave khere thay del pe romnyake buketi lulugya. Izbirin savo give e bebeko te londyaren tay te nayaren.

Zhi kay o bebeko kerol saranda give sekoy manush, kay avol malaate, kana zhal peske mukel pestar nishani (kana si irat) pash o bebeko. I bebekoski dey ni trebul te iklyol pala e manisha, soske ka nashol lako thud.

Akana i krwshtenka po-but perela katar familiyakere bibukyarne givesa. Kerol pe ekhe gogle pogacha. Aven e roma ka kher te han katar pogacha, a i dey nakhyol e bebekosa manush zhi manushestar. E gostora muken mashkar i pogacha pare. Nay-palal i pogacha phagyol pe upral e bebekosko shoro tay dol pe e hurde chhvenge. Akana o rituali kerol pe ka mehana, ka restoranti.

Кръщенка в Кюстендилско⁹⁹

(„Третата вечер”)

Преди години родилното е било малко и далече за ромите от нашата махала. Почти до 1975 г. имаше жени в махалата, които бабуваха. Така по-голямата част от жените, които раждаха, предпочитаха да търсят бабите. Особено известна е била баба Пашика.

След раждането ромите правеха т. нар. „Трета вечер”, т.е. „Кръщенка”, но наречена „Трета вечер”. Този празник действително се правел задължително на третата вечер от раждането на детето. На него присъствали най-близките роднини от семейството, комшии и приятели. Събирали се и правели един казан с боб. По-заможните правели боб със салам. Не знам защо, но бобът бил задължителен.

И така, слагали една дълга маса, заприказвали се и ядели от боба. По средата на масата се слагала една тепсия за дарения. Но даренията тогава били по една, по две стотинки. Рядко най-близките купували по някоя дрешка, ризка на бебето. Събирали се по 20-30 човека най-много на тази „Трета вечер”.

---

⁹⁹ **Емил Асенов Ангелов.** Роден е в Кюстендил през 1964 г. Завършил е средно професионално образование и неговата професия е общар. В момента работи като главен специалист по ромските въпроси в общината. Женен.

Тази вечер събличали бебето съвсем голичко и го оставяли да кихне три пъти. Те вярвали, че бебето като кихнело три пъти, Господ му пишел години, нареждал му съдбата. След като кихнело три пъти, го обличали отново, но като го обличали, прекарвали през ризката маша за въглища. Така вярвали, че детето ще бъде здраво като желязото. На мене пък най-интересното ми беше как така бебето винаги е кихало и старите и досега все твърдят, че бебетата наистина са кихали.

Krwshtenka ando Kyustendili¹⁰⁰

(Trinto aryat)

Ko anglalunipe o rodilno ulo tsikno thay dureste e romenge katar i mahala. Zhi ko 1975 b. isine phure romnya, kay babuvinenas. E romane rodilkes rodenas e baben, ama nay-preshundi uli i baba Pashika.

Palal ko benibe amare roma kerenas sar phenelpes “Trinto aryat”, sar krwshtenka, ama phenasas lake “Trinto aryat”. Oy kerelas pes zadwlzhitwlno ki trinto aryat pal ko bebekoro beniba. Leste avenas e andanya kola si nay-pashes, e komshies thay amala. Khidenas pes, kerenas ekh kazani bobos. Kola sine po-barvale ko bobos thovenas salami. O bobos ulo zadwlzhitelno, ama nazhenav soske.

I chokka akana, thovenas ekh buhli masa, beshenas ogoral late thay hanas bobos. Mashkar i masa tkovenas ekh tepsiya darimaske. Togava o darima ulo po ekh, po duy stotinkes. Redko e andanya, kola si nay-pashes, kinenas sheyes, anteriya o bebeko. Khidenas pes 20-30 manusha nay-byt.

Kaya aryat nangyarenas o bebes nangoro thay mukhenas les hasal trinvar drom. On pakyanas kay o bebes hasala trinvar droma o devel hramonela leske bersha, kerela leskeri nafaka. Kay hasalas trinvar drom uryavenas les pala, ama kay uryavenas les nakhavenas leskere anteriyatar masha angarenge. Chokka on pakyanas kay o tsikno ka ovel sasto sar sast. Mange pala nay-interesno ulo sar chokka o bebe sa hasalas trinvar drom. Zhi akana o phure manusha akerena kay savore bebeta sa hasanas trinvar drom.

¹⁰⁰ **Emil Angelov Asenov.** Byando ando Kyustendil 1964 b. Isi les ikaldo sredno profesionalno edukatsiya thay akana kerela meniyes. Prandeme.

Престапулка в Петричко¹⁰¹

Престапулки се провеждат по време на празници. В Петричка община ромите правят престапулки по време на празника Хедерлез – Гергьовден. Провежда се по следния начин:

На една клонка бащата на детето закачва пари, на втората клонка от това дърво закачва риза и потник, а под третата оставя почерпка. Провежда се състезание по бягане на разстояние от около 100 м. Бягането се съпровожда от оркестър със зурни. Класираният се на първо място печели клонката с пари, на второ място – потник и риза, а на трето място – почерпката. Поднасят се на детето табла с предмети – пари, писалка с тетрадка, кутия с бонбони и се наблюдава какво ще вземе най-напред. Ако пипне парите, детето ще стане богат човек, ако пипне писалката или тетрадката, ще стане учен човек, а ако пипне бонбоните, ще стане магазинер.

Накрая детето се дава на първенеца да води общо хоро и с това приключва ритуалът.

Prestapulka ando Petrich¹⁰²

Prestapulke keren pe kana praznuvil pe. Ando Petricko e roma keren len kana si Hederlezi – Gergyovden. Keren pe gal:

Ekhe klonkate e chhavesko dad zakachil pare, avere klonkate zakachil anterava tay potniko, a telal o trinto – mukyol pocherpka. Kerol pe kushiya (prastipe) dur 100 m. O prastipe kerol pe zurnentsa. Ko iklyol nay-anglal den le i klonka parentsa. Palal leste lyol i anterava tay potniko, a o trinto – i pocherpka. E chhaveske den tabla parentsa, pisalka, kutiya bombonentsa tay dikhyol pe so ka lyol vov nay-anglal. Te lyola pare – ka achhyol barvalo manush, te lyola i pisalka/tetradka o chhavo ka achhyol okumushi(uchimo) manush. Te astarol e bonbonora – magazineri ka achhol.

Nay-palal e chhave den ka bashutno te vodil o oro.

---

¹⁰¹ Демир Асенов Янев

¹⁰² Demir Yanev

Годеж, къносване и сватба в Благоевград¹⁰³

Преди години родителите са сгодявали младите. Те са решавали на кое момче да дадат момичето. Това ставало по следния начин – например когато едно момче се е влюбвало в някое си момиче. То казвало на родителите си: “Майко, татко, аз си харесах това момиче. Искам да отидете да ми я поискате за жена.” А те уж изненадани: “Е, как така си си я харесал? Как така я искаш? Ти срещал ли си се с нея, разговарял ли си с нея?” Момчето им отговаряло: “Един-два пъти съм говорил с нея, харесвам я много, идете да ми я искате.”

И майката и бащата на момчето пращали специален пратеник, наречен „момар”, или се срещали с родителите на момичето. Уговаряли се да им отидат на гости да разговарят. И някоя вечер взимали едно шише ракия, отивали при родителите на момичето и казвали: “Е, така и така, нашето момче иска вашето момиче. Вие какво ще кажете?” А родителите на момичето: “Ами ние нищо не знаем. Младите знаят. Те да кажат”. Пак от мъжка страна: “Нашето момче настоява да ги сгодим. Влюбил се е в нея, пък и ние си я харесваме”. Така хората се уговаряли да се сватосат. Викали момичето, питали го дали харесва момчето и ако и двамата се харесвали, възрастните се уговаряли кога да направят годежа.

В деня на годежа цялата махала вече знаела, че еди-кой си човек, еди-кои си хора ще отидат да поискат дъщерята на еди-кой си за сина си. Хората се събирали там и си гледали жумбиш. Родителите на момчето предварително са подготвили всичко. Те трябвало да купят подарък на всеки един от семейството на момичето. А момчето трябвало да облече от главата до петите момичето с нови дрехи, да ѝ купи някакъв накит – било то златно медальонче, гривни или обици. Вечерта на годежа се носели подаръците и родителите ги отваряли пред всички, за да се види какво са донесли сватове им. Подаръците на момичето били обект на специално внимание. После обличали момичето в нови дрехи, обувки и го изпращали в новата къща. Там и

---

¹⁰³ **Мерзука Еминова Османова.** На 69 години. Родена в Горна Джумая, израстнала в махалата, тук се омъжила и продължава досега да си живее в нея. Неграмотна. Не е ходила на училище. Самоопределя се като ромкиня от мюсюлманите ерлии.

тя, и момчето целували ръка на всички възрастни, живеещи в къщата или роднините на момчето в знак на уважение и почит. А пък възрастните от своя страна оставяли в ръката на момичето пари – кой колкото обича, всеки различно, за здраве и благоденствие. Целуването на ръцете започвало от свекъра, после свекървата и така нататък по старшинство. После родителите започвали да се уговарят кога ще правят сватбата. Докато са сгодени, младите нямали право да спят заедно. Чак на сватбата ставало това. Тогава виждали има ли чаршаф, няма ли чаршаф.

А сватбите по онова време били много хубави. Правели се с файтони, булката се водела при една туркиня. Тя живеела в центъра на града и им правела прическите, слагала пайети по лицето, украсявала ги, обличала ги. После сватбарите с тъпани, зурни и файтони отивали да си ги вземат. Сватбите и тогава се правели с дарове, ама не с кръпчета или с цветя както сега, а с големи дарове – “комбинезони, нощници, пижами, ризи, такива неща дарувахме. Такива бяха сватбите и за богати, и за бедни. Нямаше значение дали си беден или богат – за всички беше еднакво.” Сватбите траели три-четири дни и се приготвяли поне по три рокли. Първият ден (в петък) – с розова или червена. Вторият ден (съботата) – със синя рокля. Третия ден, баш за сватбата, с бяла рокля – това е било вече след къната. Туркинята приготвяла булката с бяла рокля, а след това се провеждал големият алай (обиколка) с файтони. Какъвто бил цветът на роклята, такива били и валото, и обувките. Тогава сватбите се правели от двете страни заедно. Затова били по три-четири дни.

На първия ден се приготвяла трапезата за *дуружките*. Това са поканените на сватбата хора. Опъвали трапезите, нареждали ги и гостите сядали да ядат и да пият, и да играят с булката и младоженеца. А пък сватове се сядали на трапезата, за да се почерпят, да си поговорят какво ще правят с децата си, за да се разбират и да не се карат.

В събота вечерта било обичайното време за къната. Правела се турска къна. Къносвали на булката главата, краката и ръцете. Маже-ло я някое момиче, което да не е сираче, да има баща и майка. Намазаните ръце, крака и главата се увивали, връзвали и булката преспи-вала така, с къната. Чак на сутринта се измивала и тогава я гласели като булка. Докато къносвали булката, се пеели различни песни – и ромски, и турски, и се приготвяла една специална плитка от девет парчета сплетена. И докато траела сватбата, тази плитка все си стоя-

да на челно място. Къната се слагала, както ти казах, от девствено момиче, с майка и баща, и не е задължително да е роднина, но е задължително да не е сираче, защото се смятало, че младоженците могат да се разведат по-късно, да не са щастливи, да осиротеят.

Баба ми често напомняше, че това е най-важното нещо от сватбата. Разказваше ми, че това било признак на девствеността на момичето и докато не се сложи на булката къна, не са я пускали при момчето (това е признак за първа брачна нощ). Старите хора са смятали, че този обичай е за късмет и разбирателство. Даже когато са слагали къна на ръцете, са слагали стотинки в дланите на булката и така са ѝ ги връзвали с бял плат и червен конец. Сутринта, когато развързвали ръцете, всички, които са били в тази къща, в която е отишла булката, взимали с пръст от къната и я опитвали, като благославяли: “Да е умна, да е домакиня, да е обичлива, да е на късмет, да е щастлива!” Баба ми разказваше, че е било точно така, че на нея така са ѝ правили къната свекърът и свекървата ѝ.

Неделята обикновено била същинският ден на сватбата, който се свързвал с подготовката на булката при туркинята и последвалия алай през целия град. Туркинята се казвала Шазие ханъм и живеела близо до болницата, така че оттам до махалата се правела голяма обиколка на града. Когато отивали при туркинята да си вземат булката, тя вече била нагласена. Ромкините, облечени с шалвари, нагласени, музиката с тях, а булката излизала на входната врата на туркинята да ги посрещне. Тогаво трябвало да се плати на Шазие ханъм за работата и тя се пазарела на турски: “Трябва да ми дадете например 10 лева, за да си вземете булката”. Но и ромкините започвали пазарлък: “Е-е-е, много пари ни искаш, де!”, а пък тя им отговаряла: “Вижте колко хубава съм ви я направила булката!”

По това време булките се правели по турския обичай, викали им „хорахане боря”. Сега не правят булките така. Можело ли е тогавашната булка да е без пайети? Правели се много фигури по лицето на булката – звезди, луна и други. Най-често такава фигура се правела на челото и се наричала “*ай лен илдъз*”. Друга фигура, която се правела по челото или по бузите на булката, била “*кокоши крак*”. А знаеш ли как се правеха тези фигури? Вземали фини, разноцветни станиолови ленти и ги нарязвали много ситно. След това в една чаша забърквали малко вода с повече захар (почти като каша) и в нея прибавяли нарязания станиол. С тази смес се рисували фигурите по лицето и се залепвали пайетите в тях.

Взимали булката от туркинята, а празнично облечените жени в шалвари играели кючеци пред нея, така обикаляли целия град. Спирали в центъра и играели хора. Много народ се събирал и всички им се радвали – за всички граждани нашите сватби били голямо събитие. Когато взимали булката, и младоженецът идвал с тях, защото трябвало да е до булката, но пък някои младоженци ги било срам и не идвали. Качвали булката във файтон, а младоженеца на кон. Файтонът бил най-отпред, теглен от два коня, а шествието (*алая*) вървяло след него. Прибирали се в махалата, а там танците продължавали до късна нощ. Когато се връщали от градската обиколка, младоженците бивали издърпвани в къщата на момчето заедно, като едно цяло с булката, с една забрадка или кърпа. Такъв бил обичаят. Връзвали ги двамата с една забрадка, слагали им под мишница един хляб, шише с вода в ръцете и някакво бебе или детенце на булката в ръцете, след това от чинийка с мед им давали да си топнат с пръст и да се облажат, свекървата от меда намазвала краищата на вратата и така ги издърпвала вътре. Хлябът е за късмет, да не останели никога гладни. Водата – да им върви всичко като по вода. Детето – за да си имат деца, да не са безплодни. Медът – да се обичат, да са си сладки един на друг и да са обичливи, всички да ги обичат. Съвместният им живот да е сладък като мед.

Понеделник бил ден за благата ракия и пак курдисвали булката с бялата рокля. Колели кокошка или петел, набучвали цялата птица на една вила и така правели махленска обиколка (*алай*) с игране. Такъв бил обичаят. Казвали “Момата мома е!”, ако момата е на място, и се цапали с кръвта на кокошката или петела.

Във вторник се събирали сватове и най-близките. Колели овца или агне, защото най-после е дошъл и техният ред да се веселят за младоженците. Обикновено тогава се разбирали къде ще живеят младите. Родителите на момчето, колкото и да били бедни, никога не се съгласявали сина им да отиде домозет. Това било правило и въпрос на мъжка чест в махалата.

Сигурно ви е интересно какво се случвало тогава, когато момичето не било девствено? Най-често го връщали на родителите му. Качвали го на магаре, взимали една тенекия и: “Брам-бара, брам-бара, брам-бара! Вземете си момичето!”. Такова момиче, което не било девствено през първата брачна нощ, не било желано в нито един дом. Хората си мислели, че ще им донесе нещастие. Затова си го връщали обратно.

Godezhi, kanoma thay biyav ando Blagoevgrad¹⁰⁴

Anglal vreme e phure sgodinde thay prandende e ternen. On vakerenas kova terno kola chhaya ka lel. Odova achhyolas chokka – ekh chhavo akana mangelas ekhe chhaya. Fv phenel pe phurenge: “Mi day, mo dad! Me byandindzhom kaya chhaya. Mangava te zhan, te mangelan la mange”. A on uzha na zhanen: “E, ama sar akana? Sar chokka mangesala? Tu lasa dikhlyan li tut? Kana horatindyan lasa?” O chhavo irinela lenge: “Ekhvar-duvar horatindyam lasa. Mangava la! Zhan te mangelan la mange!”

E phure e chhaveskere bichhalenas manushes, kay vakeren leske “momari” ili zhanas te dikhen pes e chhayakere phurentsas, vakerenas peske kana ka zhan lende te den lafi. I ekh aryat lenas ekh shishe rakiya, zhanas pash ki chhayakere phure thay phenas: “E, akana chokka i chhokka, amaro chhavo mangela tumare chhaya. Tume so ka vakeren?” A e chhayakere phure irinenas: “Ami, ame nishto na zhenas. E terne zhanen peske. On te vakeren”. Pala katar I murshikani rig: “Amaro chhavo mangela te sgodinas les. Mangela tumare chhaya, ama li ame mangesala”. A chhokka vakerenas peske e phure te svatonen pes. Phuchenas e chhaya dali mangela o chhaves i te mangena pes e duye zhene, e phure horatinenas peske kana ka ovel o sgodima.

Kana avelas o sgodimaskoro dives ki mahala zhanelas pes, kova chhavo, kola chhaya ka zhal tem angel. E manusha zhanas ute te dikhen peske zhunbishi. E chhaveskere roditelya prigotvinenas vsicko predvaritelno. On tryabuvinelas te kinen armagani savorenge ko semeystvo. O chhavo tryabuvinelas te uryavel e chhaya katar shero zhi kop hire neve sheyantsa. Te kinel lake nakiti – ekh medalyoni zlatostar, angrustik ili chenya. Aryat ko godezhi gelenaspes e armaganya thay e phure phiravenas len anglal sarinende, ta te dikhen so anenas lenge e svatove.

E chhayakere armaganya ule but spetsialna. Pala uryavenas i chhaya neve sheyantsa thay bichhalenas la ko nevo kher. Uthe oy, li o chhavo, chumudinenas vast savore phurenge, kay zhivinenas ko kher. A e phure mukenas ko chhayakoro vast pares – kon-kozom mozhinelas – sastipnaske, vestipnaske. E vastengoro chumudima astarenas te keren katar o sastro, pala i sasuy thay pala akalen e po-ternen. Pala e phure astsrenas

---

¹⁰⁴ **Merzuka Eminova Osmanova.** Byandi si 1933 b. ando Gorna Dzhumaya. Barili ki mahala, kate prandesalili thay zhi anana zhivinela late. Bililavni. Zhanel pes sar romni – myusyulmansko erlika.

te horatinen sar ka keren o biyav. Zhi kay si sgodime e terne na ulo len pravo te soven kupate. O soibe achholas chak ko biyav. Togava dikhelas pes isi li charshafi, nanay li charshafi.

A o biyava togava ule but lachhe. Kerenas len faytonyansa. E boryan gelenas ando horahni, kay zhivinelas ko mashkaripe thay oy kerelas lengere bala, thovelas payete ko surati, lachharelas len, pala astarenans tavulyantsa, zurnentsa thay faytonentsa zhanas te len len peske gotova. E biyava li togava kerenas daroventsa, ama nanay krwpchetantsa sar akana, a bare daroventsa – kombinezonya, noshtnitse, pizhame, anteriyes, saka butya dasas. A chhokka kerenas pes e biyava li chorenge, li barvalenge – sa ekh ulo. Amare biyava ule trin-shtar dives thay kerenas pes po trin-shtar rokles. Ando anglalno dives – rozovo ili loli roklya. Ando dyuto dives (savatos) – sinyone roklyasa. Ando trinto dives, bash kana si o biyav, parne roklyasa – pal ko kana. I horahni ando diz kerelas e boryan parne roklyantsa, a pal odova kerelas pes o baro alai foytonyantsa. Savo tsvetos uli i roklya, savka tsvetos ule li o valos thay e meniyes. Togava o biyava kerenas pes duye stranendar kupate. A dakeske ule trin-shtar divesa.

Ando anglalno dives thovenas i trapeze e duruzhienge. Odova si savore manusha, kay si kanime biyaveste. Ki trapeze e manusha beshenas te han, te piyen thay te kheleh e ternentsa. A e svatovya beshenas ki trapeza te horatinen peske sar ka zhivinen e chhave bez te han pes.

Ando savatos ki aryat kerelas pes i kana. Kerelas pes horahani kana. Kanonaras i borya ando bala, phire, vasta. Makhelas i kana beekh chhay, kay isinela day thay dad, na uli chori. E makhle vasta, phire thay shero phandenas pes thay i bori sovelas chokka, e kanasa. Chak andivinarar i chhay thovelas pest thay chak togava kerenas la bori. Zhi kay kanonenas i borya, gelebinenas pes gilya – li romane, li horahane thay kerelas pes ekh spetsialno plitka enya parchentsa kerdi. Thay zhi kana kerelas pes o biyav dayka pori sa beshelas anglalune thanes.

I kana makhelas pes, sarto phenlyom tuke, chestno chhayatar, daysa thay dadesa, soske mislinenas kay e terne ka araven po lachhipe, ka achhyon chore. Mi phuri day sa vakerelas kay odova si nay-vazhno buti ando biyav. Phukavelas mange kay i kana si priznakos chhayakoro shuzhipnaske thay zhi kana na thovenas i boryake, na mukhenas la pash ko chhavo. E phure manusha vakerenas kay i kana si kasmetiske thay lachhipnaske. Dazhe kana kay thovenas peske kana, mukhenas stotinkes e boryakere vastende, pala phandenas len parne platosa thay lole thavesa.

Andivinatar, kay phiravenas e boryakere vasta, savore, kola ule ando khereste kay geli i bori, lenas kana pe angushtes thay denas dova: “Godyaver te ovel, lachhi domakinya, sasti, vesti, barvali.” Mi phuriday chokka vakerelas kerde li lakirir kana.

Ando kurko kerelas pes bash o biyav, lachharenas i borya ando ki horahni, kerelas pes o alai ando diz. I horahni, kay vakerenas la Shazie hanwm, zhivinelas zhi ki bolnitsa. Latar zhi ko mahala kerelas pes ekh baro alai ando sasto diz. Kay zhanas te len i borya katar i horahni, oy veche uli lachhardi. E romnya, uryavde shalvarentsa, naglasime, bashal-nentsa, zhanas te len la. I bori iklyolas anglal lende. Togava tryabuvinelas te den pes pares e horyahnyake. Oy pazarinelas pes horahanas: “Tryabuvinel te den man desh leva, te mangena te len tumare borya”. Ama li e romnya astarenas te pazarinen pes: “E, but pares mangesa, de!” Oy irinelas lenge: “Dikhen savi lachhi bori kergyom!”

Odova vreme e roma kerenas pe boryan horahanas, vakerenas lenge “horahane borya”. Akana na keren e boryan choka. Mozhinelas li e borya togava te oven bi payetentsa? Kerenas pes but figures ando boryakoro surati – cherenya, chhoma. Nay-chesto e feguren kerenas pes ando chekat I vakerenas lake “ay len ildwz”. Aver figura, kay kerelas pes ando chhayakoro chekat thay chhamya sine “kahnyangere phire”. A zhanas li sar kerenas pes dolka figures? Le nas stanioleskere lentes I chhinenas len but sitno. Pala ekhe tahtayes ahminenas hari pani po-but shikeresa (te achhyol sar kasha) thay late prethovenas i stanioli. Chokka makhenas e figures ando chhayakoro surati thay lepinenas payetes upral lende.

Lenas e borya katar i horahni, a e romnya anglal late khelenas kyu-chekos. Achhyovenas ando mashkaripe thay khelenas. But manusha khidenas pes athe thay but loshanenas e romenge – savore manushenge e romane biyava ule bari buti. Kana lenas e borya li o mladozhennikos zhalas e romnyantsa, z ate ovel zhi pe boryate. Ama sineyas chhave kay lazhanas te zhan ko diz.

Ando ponedelnikos ulo dives te kerel pe I blaga rakiya thay e borya pala kurdinas parne roklyasa. Chhinenas ekhe kahnya ili bashnes, phusavenas len ando vila thay choka kerenas alay ki mahala, khelimasa. Sayka uli i traditsiya. Vakerasas “I chhay si chhay!”, kana i chhay si pe thanes thay makhenas pes ratesa katar kahni.

Ando vtornikos khidenas pes e svatovya thay savore andanya, chhinenas ekhe bakres soske alo li lengoro mwgdani te loshanen e ternenge. Togava beshenas te horatinen kay ka zhivinen e terne. O dad thay I day

e chhaveskeri rig, kozom te oven chore, nikoga na denas lafi lengoro chhavo te zhal te zhivinel pash pe romnyakere dayate thay dadeste. Odova ulo mahalakoro zakoni.

Sigurno mangel te zhanen, so kerelas pes kana i chhay na uli chhay. Thovenas la upral ko hwr, lenas ekh tenekiya i: “Bram-bara, bram-bara, bram-bara – len tumare chhaya!”. Irinenas la lakere dayake. Chhay kay na uli pe thanes. Nikon na mangelas la pe kheres. E roma mislinenas kayo y ka anel lenge nafelipe. Irinenas la napale.

Освет на къща в Петричко¹⁰⁵

Преди около 30 години условие за правене освет на къщата беше тя да бъде построена до ниво карабина (направен покрив с поставени керемиди) и семейството да се е настанило. На определената дата се канят гостите. Веселбата започва към 17,00 часа и завършва до зори. След вечерята музиката (зурни и тъпан) обикалят всички стаи, за да изгонят злите духове според поверието. Гостите пристигат с различни парични и предметни подаръци.

Сега съществува известно различие: семействата правят освет на къщата, едва след като къщата е измазана изцяло отвътре и е обзаведена напълно.

Kheresko kurbani ando Petrichko¹⁰⁶

Anglal 30 bersha za te kerol pe kurbano neve khereske trebul vov te avol gradime zhi ka karabina (uchhardo pokrivri keremidentsa) tay i familiya te avili te zhivil andre. Thovol pe ek data, kanin pe manusha.

O dzhumbishi astarol pe karig 17.00 saato tay iklyol itharin sabalen. Pala o habe e bashalne (zurnave tay davulya) keren alai ande sa e stae andre ka kher, ta te den palal e nbilachshipe. E gostora aven tay den pare ili podaracha.

Akana pash amende si razlika: e romane familiye keren kheresko kurbani chak kana o kher si veche makhlo andral, tay obzavedime.

---

¹⁰⁵ Демир Янев

¹⁰⁶ Demir Yanev

Погребение в Петричко¹⁰⁷

Когато почине човек, завързва се челността му по такъв начин, че устата да остане затворена. Това се прави, докато организмът все още не е напълно изстинал. Затварят му се очите, за да не останат отворени. Краката на мъртвеца се събират плътно един до друг, като се завързват двата големи пръста с общ възел от червен конец.

Застеля се чаршаф под мъртвеца, полага се мъртвецът на леглото и се покрива с друг чаршаф. Напръсква се чаршафа с парфюм. До главата му се поставя чиния. Всеки, който минава за поклон, оставя в чинията определена сума пари по избор. Мъртвецът се пази от хората вътре и вън от стаята. Внимава се мъртвецът да не бъде прескочен от котка или куче, за да не се превърне след време във вампир. От време на време на гостите се поднася кафе за ободряване и цигари за пушене. Някои от присъстващите разказват приказки. И така докато съмне.

На сутринта се изкопава яма, дълбока около 60 до 70 см и дълга 2 м. Поставят се върху отвора на ямата 3 броя широки дъски. Стопля се казан с вода. Кани се ходжа и той с помощник къпе мъртвеца. Приготовляват се дрехи от бяло платно (плат американ) на мъртвеца – кошуля, шапка, гащета. Завива се с един чаршаф и се полага в ковчег. Кади се с тамян, ходжата чете молитвата. След това близките се прощават, слагайки памук в ковчега. Според поверието това означавало изпращане поздрав на другите мъртви. Вдигат ковчега с мъртвия, близките му даруват носачите с хавлиени кърпи и се тръгва към гробищата. По пътя, по време на движение, никой не трябва да си извъръща главата назад, за да не умре някой друг. Ковчегът се насочва така, че главата на мъртвеца да води напред (както се ражда човек, с главата напред).

Гробът на мъртвеца е с дълбочина до пъпа на корема за мъже и до гърдите за жени. Оставят ковчега с мъртвеца до гроба. Ходжата прочита молитвата. Минават близките и за последно се сбогуват, слагайки в ковчега монети. С помощта на въжета спускат ковчега в гроба. Всички роднини хвърлят по една шепа пръст върху ковчега. Поставят се гредите, нареждат се дъските и се зарива с пръст. Откъм

---

¹⁰⁷ Демир Янев

страната на главата се поставя голям камък и с едно гърне се полива гроба в посока от главата към краката. След това гърнето се поставя до камъка.

В двора на къщата на мъртвеца се пали огън. Всички, които са били на гроба му, прескачат огъня или настъпват жарта, след което им се полива да се измият. На една маса има приготвени парчета халва и хляб. Всеки взема по едно парченце халва, филия хляб и си заминава. В мястото на къпането се поставя едно камъче и чаша с вода. Поверието гласи, че се прави, за да може мъртвецът като се върне, да си пийне вода.

На третия ден след погребението се приготвят мекици, които се раздават с мляко или лимонада от къща на къща. Дрехите му се изпират, без да се парят, и се раздават на бедни хора. На деветия ден се прави същото. След 40 дни се готвят супи, яхнии, баници, грис, халви. На шестия месец се коли агне, но се готви само половината от него. На първата година след погребението се коли отново агне и се готви цялото със същите ястия. При последните три помена се кани ходжа.

Zhenaze ando Petrichko¹⁰⁸

Kana merol manush phandel pe leski cheynava, ta lesko muy te achhyol phando. Kava kerol pe, zhi kate o mulo ni achsholo shudro. Phanden pe leske yakha. E muleske changa khiden pe ekh zhi aver tay phandene pe leske duy bare naya lole thavesa.

Telal o mulo thovol pe charshafi, thoven e mule ka krevato tay uchharenle avere charshafesa. Prwskin o charshafi parfyumesa. E roma, kay nakhen te poklonin pe, mukhen pare ekhe chiniyate. E mule vardin manusha. Von ni den machka ili dzhukyol te huden e mule, ta na achhyol vampiri. Ot vreme na vreme e manushnge den kafaay tay zhigare ma te astarol len o soipe. I gal zhi kate gisyol.

Isabalin kopisarol pe ekh dupka derini 60-70 sm tay dur 2 m. Thoven pe upral I dupka 3 bule phalya. Tatarol pe ekh kazano pay. Anol pe odzha, a vov avere manushesa nanyarol o mule. Keren pe sheya katar o parno pohtani (amerikani) e muleske – anterava, stagi, sosteya. Pakyardol pe ekhe charshafesa tay thovol pe ando tabuko. Kandil pe tamyani, a o odzha chetil dova. Sorae e pashe manusha len peske e mulesa proshka,

---

¹⁰⁸ **Demir Yanev**

tay thoven ka tabuko pamuko. Gal amare roma bichalen selyami okole mulenge. Vazden o tabuko e mulesa, e pashe manusha den yalwkora e mrushenge, kay vazden e mule I zhan ka limorya.

Пала o drom khonik ni trebul te iril po shoro narapale, ta na merol aver manush. O tabuko ingyardol pe e muleske sheresa naangle (sar o manush biyandol, e sheresa naangle).

E mulesko limori si derini kozom zhi ka por e mrushenge tay zhi ka kolin e zhuvlyange. O tabuko e mulesa mukhyol pe zhi ka limori. O odzha chetil dova. Nakhen e pashe manusha te len peske proshka e mulesa, tay thoven pamuko zhi leste. Shelentsa mukhen e mule андо limori. Nakhen savre e roma tay chhyven po ekh shepa phuv upral mulesko pokrivi. E shereski rig thovol pe ekh baro bar tay ekhe pirasa (shishava) ka limori chhorol pe pay, sar astarol pe katar e changa tay resol pe zhi ka shoro. I piri mukhyol pe zhi ka bar.

Ande muleski avlin phabarol pe yag. Savre kala kay sas ka limori hutin i yag i chhoren lenge pay te thoven pe vasta. Ka ekh masa si prigotvime parchave alvava tay mano. Seko ek lyol peske po ek parchava alvava tay po ek filiya mano i zhal peske. Ka than kai thoven e mule thovol pe ek hurdo bar tai ek chasha pai. Te avilo o mulo te piol pay.

Ka trinto give palal o prahovipe keren pe mekitse, tay razdavin pe thudesa ili limonadasa kher zhi ka kher. Leske sheya thoven pe, bez te parin pe thay den pe ka chore manusha. Ande inya give palema kerol pe gal. Ande saranda give gotvil pe supa, yahniya, banitsa, gris, alvava. Ande shovto chhon chhinol pe bakro, ama lestar gotvil pe samo opash. Ande ekto bresh palal o prahovipe palema chhinol pe bakro tay gotvil pe tselo. Ka posledno trin pomenora thumudol pe odzha.

СПЕЦИФИЧНИ КАЛЕНДАРНИ ПРАЗНИЦИ

SPETSIFICHNA KALEDARESKERE BIBUTYARNE DIVESA

Варвара Боксара в Кюстендилско¹⁰⁹

Варвара Боксара е хубава традиция, останала при ромите в нашия край от минали времена и ние си я знаем като наша, ромска. Празнува се в навечерието на Нова година. Тогава всяко едно семейство се събира в собствения дом, вари царевица до сутринта и вътре в нея слага сол или захар, според наложената традиция в семейството, а може и двете.

Рано на другия ден приготовленията приключват, а най-ранобудните деца започват да обикалят от къща на къща и да се провикват от далече: „Чичо, лелю, идвам да ви полазя! Да ви даде Господ здраве, щастие, берекет!“. Така малките деца говорят на стопаните, а те ги пускат вътре на топло и ги гощават с варена царевица. След това децата прибират царевичката в торбите си и благославят стопаните и техния дом.

Задължително от царевичката се дава на конете, за да бъдат и те здрави и силни и да хранят стопанина си и неговото семейство през цялата година. И тази традиция при ромите е много силна и не се пропускат конете в нито един дом, в който има кон. А стопаните на каруци чувстваха този ден като много свой празник, не ходеха на работа и празнуваха много по-сплотено от всички останали.

В наши дни празникът почти е забравен. Само по-възрастните си спомнят като са били деца, как са обикаляли по къщите и хората с удоволствие са им давали варена царевица.

---

¹⁰⁹ **Стефан Лазаров (Али)**. Роден през 1958 г. в Кюстендил. Завършил е средно техническо образование в гр. София и е рабил като възпитател в занималня, играл е футбол, а сега е лидер на ромския квартал „Изток“. Определя се като ерлия, който в миналото е бил в лоното на исляма, но от 1962 г. насам (с промяна имената на ромите тук) неговото семейство започва да приема православните традиции. Семейен, с две деца и двама внука.

Varvara Boksara ando Kyustendili¹¹⁰

I Varvara Boksara si lachhi traditsiya, achhili pasha amare romende katar purane vremestar thay ame zhanasa la sar amari, romani. Kerela pes anglal ko Nevo bersh. Togava sa ekh romani familiya khidel pes pe khereste, karavel tsarevitsa thay thovel late lon ili shikeri, sarto si o familno traditsiya, a mozhinel li e duy.

Rano yavinatar ko nevo dives e romane chhave ushtena thay astarena kher zhi kheres. Vikinen dural: “Kako, bibi, avav te polazinav tumen! Te del tumen e Devel sastipe, vestipe thay bereketi!”. A chokka vakerena e tsikne chhave, a e roma mukhena len andre tatipnaste thay thovena lenge karavdi tsarevitsa. Pala e chhave lena pi tsarevitsa pe gonende thay thay kerena blagosloviya e romenge thay lengoro khereske.

Zadwlzhitelno del apes katar tsarevitsa li e grastenge, li on te oven saste, zorale thay te parvarel pe chorbadzhiyas sasto bersh. Li kaya traditsiya si but zorali pash amare romende, na mukhen pes li e grasten. A e chorbadzhiye kay isi len taliges, chustvienen kava dives sar lengoro dives, bibutyarno dives, na zhan butyrate thay praznuvinen but po-kupate akalendar.

Amare divesende I Varvara Buksara si bistardi. Samo e po-phure den pes godi sar kana ule chhave phirde kher zhi kheres thay khidinenas peske tsarevitsa katar e roma.

---

¹¹⁰ **Stefan Lazarov (Ali)**. Byando si 1858 b. ando Kyustendili. Isi les ikaldo sredno tehlichesko shkola ande Sofiate thay kerdas buti sar sikavno ki zanimalnya, kheldyas futboli, a akana si o mahalakoro lideri. Pes zhanel sar erliya, kova ulo myusyulmanis, ama katar 1963 b. nakarig (kana e romenge kate thovena dasikane alava), leskiri familiya lela te nakhel ki pravoslavno traditsiya. Prandeme si, isi les duy chhave thay duy unukes.

“Джадия” в Кюстендилско¹¹¹

При нас „Джадия” в близкото и по-далечно минало е бил един много желан, очакван и интересен ромски празник.

Прави се през първата седмица на януари. На 5 януари вечерта всеки ром се прибира в дома си. В него предварително е приготвено достатъчно количество орехи, с които всеки един се чеше по снагата и всички тези орехи, с които се изпълнява традицията, се изхвърлят на пътя, за да се изядат от прасетата или други животни. Така хората вярвали, че през годината няма да хванат краста или всички се търкат с твърдия плод за здравина и за сила като самите орехи. След това се прави погача, в която се слага паричка. След като се приготви, погачата се разчупва от най-стария член на семейството. Най-голям щастливец на този ден естествено е този, комуто се падне паричката. Неговият късмет щял да бъде късметът и на всеки останал член от семейството. Погачата разчупва най-старият човек от семейството – първо по средата, и едната половина се нарича за Господ. После се дава по парче на всеки по старшинство, като не се забравят дори и домашните животни.

На „Джадия” се правят само постни ястия – баница, ошав, боб и ориз. Събира се цялото семейство, вечеря, празнува и къщата не се напуска от никого до сутринта на другия ден. Предварително всеки един от семейството трябва да е ходил на баня, да е чист и пременен. Който не се погрижи за това, старите хора казвали, че ще хване краста и цяла година ще ходи мръсен и нещастен.

За съжаление и този красив семеен празник в последните години започва да се забравя.

---

¹¹¹ **Софика.** Родена в Радомир преди 66 години. Омъжена и живее в Дупница. Самоопределя се като мюсюлманска ромкиня. В миналото е изпълнявала обичаи, празници и обреди по мюсюлмански начин. Сега ходи на баптистка черква. Неграмотна. Работила в селското стопанство, отглеждала тютюн. Пенсионерка. Майка на пет деца и тринадесет внука.

Dzhadiya ando Kyustendil¹¹²

Pash amende i Dzhadiya kane ulem tsikne chhave ulo zhaardo romano dives.

Kerel pes ko anglaluno kurko ando yanuari. Ko 5 yanuari aryat e roma zhanas peske khere pash pe familiyate. Uthe ulo len but akhora thay lelas pes ekh akhor, pala harovelas pes lesa andi snaga. Pala e akhora kay kerde lentsa i traditsiya chhivemas pes ko drom, te han len e balichhe. Chokka e roma pakyovenas kay na astarela len ger. Savore roma twrkalenas pes akhorentsa sastipnaske thay zoralipnaske sar o akhor. Pala kerelas pes marikli stotnkasa. Kay i marikli achhoyovelas o nay-phuro rom phagelas la. Nay-bahtalo manus ando dzadiyakoro dives ulo kay perelas leske i para. Leskoro kasmeti ulo kasmeti li akalenge ki familiya. I marikli phagelas pes nay-phure manushtar nay-anglal mashkare thay epash latar vakyarela pes e adevleske. Pala delas pes savorenge, e ternenge nay-palal, kay na bistrenas pes li e hayvanya.

Ki Dzhadiya kerenas pes samo postno habipe – marikli, hoshavi, bobos, orizi. Khidelas pes sasti familiya, hanas, praznuvinenas thay ando kher na mukhenas pes aver manusha zhi yavinatar. Predvaritelno sekova rom ulo ki banya, uryavdo neve sheyantsa. Kon na kerel chokka e phure roma vakyarenas kay ka astarel ger thay sasto besh ka phirel melalo, bibahtalo.

Li kava romano bibutyarno dives akana lilyan te bistras les.

---

¹¹² **Sofika.** Byandi 1936 b. ando Radomir. Prandeme sit hay zhivinela ando Dupnitsa. Pes zhanela sar myusyulmansko romni. Pe khereste e obryadya kerela myusyulmanikanes. Akana zhala andi baptisko khangeri. Bililavni. Kerdyas buti ko poli, dikhlyas tyutyuni. Pensionirime si. Day si panch chhvenge thay deshutrin unukes.

Васили в Кюстендилско¹¹³

Много хора грешат, като казват Василица. Нашият празник е Васили, не е Василица. Това е име на мъж и за него се пее песента „О Банго Васили”. От по-старите хора съм чувал легенда за него, че той е бил лечител на ромите. Когато някой ром заболее, всички тичали при него, а той не връщал никого, а често дори посещавал домовете им, за да се грижи за старите и малките деца. Затова и в песента за „Банго Васили” се казва:

*Куцията Васили, късметлията,
Той ходи от къща на къща.
Той носи здраве и късмет.*

С деня, посветен на ромския лечител Васили, се свързва началото на Ромската Нова година – 14 януари. Васили се празнува три дни.

На 13 януари вечерта всеки се прибира у дома си, в семейството си и при най-близките си. Коли се пуйка, а ако няма пуйка, може и петел. Но е добре да се заколи още на 13-ти, за да бъде готова за следващия ден, когато се приготвя с кисело зеле. След това жените започват да приготвят сърми – зелеви, с ориз и пъстърма. Поверието гласи, че колкото ориз има в сърмите, толкова пари ще има в къщата. После се приготвя и баклава – колкото се може по-блага, за да е блага годината. Има една много хубава песен, която се пее, докато се приготвят сърмите и баклавите. Тя гласи следното:

*Крушка ми е крушка, столовата.
Под крушката малка мома.
Айде нека падне върху...*

И примерно ако баща ми е домакина, а той е Лазо, в песента ще се пее така:

*... върху Лазо.
Дай му, Боже,
каквото си поиска.*

Тази песен е благословия за всеки член на семейството и се пее, като се произнася името на всеки един. Така в семейството се чувства

---

¹¹³ Стефан Лазаров

една странна топлина и близост между родствениците. А тези, които остават да будуват цяла нощ, може да се подкрепят с блага ракия. И така до 4 – 4,5 часа сутринта, когато най-старият в къщата излиза навън до чешмата, взима сурвачката, пълни вода и влиза вътре, като започва да пръска от прага и да благославя всички, и особено децата, за здраве и късмет. Чак след това малките деца могат да тръгнат на сурва. Фактически, докато не излезе полазника да се полази къщата, не може чужд човек да влезе в нея. Дори и да дойде някой, не го пускаш, казваш му, че не си полазен.

И после наистина дечурлигата плъпват из цялата махала да сурвакат. Млади момчета и момичета се правят на кукери, също обикалят къщите и влизат, без да питат – длъжни сме да ги приемаме, те да ни благославят, пък ние да ги даряваме с дребни сладки, бонбони, плодове. Навсякъде кукерите са добре дошли, защото те гонят лошотията и злото бяга от твоята къща. Сутринта, като изгрее слънцето и се вдигне над хоризонта, майките взимат бебетата и ги водят на сурва. По обяд, към 12 часа, всички се събират в центъра на квартала и започва истинската веселба. Идват много наши приятели българи и празнуват заедно с нас. Основно на 14-ти се яде от пуйката, която се приготвя с кисело зеле.

На третия ден – 15 януари, изпращаме Васили. Тогава всеки си отива в собствената къща и Васили се изпраща с една от двете песни, които посочихме вече.

*Vasili ando Kyustendili*¹¹⁴

But manusha gresinen kay phenen Vasilitza. Amaro dives si Vasili, nanay Vasilitza. Kava si alav mursheskoro thay leske gilyabel pes gili “O Bango Vasili”. Phure romendar zhanav kayo v ulo znaharis. Kana ekh rom ulo nasvalo ki mahala savore prastanas pash leste. A ov na irinelas nikas, dazhe zhalas pash lende ko kher te del ilache. Ki gili vakyarel pes:

*O Bango Vasili, kwsmetliyas,
ov phirel kher zhi kheres,
baht thay sastipe ov anel.*

---

¹¹⁴ Stefan Lazarov

E divesesa, e Vasileske, astarel pes li o Romano Nevo bersh – 14 yanuari. I Vasili praznuvil pes trin dives.

Ando 13 yanuari ki aryat vseko rom zhal peske lende pash pe familiyate. Chinel pes puyka, te nanay puyka mozhinel li bashno. Lachhes sit e chinel pes azhay ando 13, ta te ovel gotovo akala diveseske, kana kerel pes shuttle lahanasa. Pala e zhuvlya ko kher astarena te prigotvinen e sarmes – patrina lahanatar orizesa thay pastwrmasa. I poverie vakerela kay kozom si e zwrna orizestar, dozomka pares ka ovel ko kher. Pala lena te keren li o baklava – kozom sip o-gudli, zomka o bersh ka ovel po-gudlo. Isi ekh lachhi gili kay gele/el apes kana kerena pes o sarmes. Late vakerela pes:

*Krushka si mange krushka o stolovya,
Talal i krushka tsikni chhay,
Ayde neka perel upral...*

Thay akana mo dad te sias domakini, a ov si Lazo, ando gili ka gilyabel pes chokka

*... upral o Lazo,
deles Devla,
so mangel ov.*

I gili si blagosloviya sa manushenge ki familiya thay gilyabel pes kay phukavel pes leskoro alav. Chokka ki familiya avela ekh tatipe thay pashipe mashkar lende. A kola achhon bi soiba sasti aryat, lenge isi ekh shishe blaga rakiya. Thay chokka zhi 4/4,5 sahati yavinatar kana o nay-pkuro ko kher iklyola avri zhi ki cheshma, lela ekh survachka, pherela pani thay nakhela andre pala astarela te prwskinel katar pragos thay te blagaslovinel savoren sastipnaske, kwsmeteske thay nay-but e chhaven. Palal odova e tsikne chhave mozhinen te zhan te survinen. Fakticheski, zhi kay na iklyol o polazniki te polazinek o kher, nashji chuzhdo manush te nakhel andre. Dazhe te avel manush, na mukhel pes – vakyares leske kay na sinen polazime.

Pala e chhave chachos zhana te survinen andi mahala. Tsikne chhave thay chhaya keren pes kukerya thay li on astaren kher zhi kheres. Nakhen, bez te phuzhen, dlwzhna sinyam te mukhas len, on te blagoslovinen amen, a ame te das len gudlipe, bonbonya, plodi.

E kukerya sis a mishto avile, soske on dena palal e nafelipnas thay e bilachhipe nashela te kherestar. Yavinatar, kana iklyol o kham thay

vazdinel pes zhi ko horizonti, e daya lena e bebetan thay zhan lentsa te keren surva. Ando obed, karig 12 sahati, savore roma iklyona ko mahalakoro mashkaripe thay avela I chachuni lishan. Aven but amare dasikane amala thay praznuvinena amentsa. Hal apes katar I puyka, kay si kerdi shutli lahanasa.

Ando trinto dives – 15 yanuari, bichalas o Vasili te zhal peske. Togava savore roma zhan peske pe kheres thay o Vasili izpratinenas les ekhe katar duyendar gilya, kay veche posochindyam.

Ариффе гюни и Хедерлез в Благоевград¹¹⁵

На Ариффе гюни, вечерта преди Гергьовден, някога момичетата от махалата приготвяли своите мартифали. Едно време нашите бащи и майки, когато приближаваше Гергьовден, започваха приготвянето отдалече – агнета ще си купят, къщите ще си баданосат. И най-бедният си купувал агне. Щом дойдело Ариффе гюни, те заколвали агнетата. Ариффе гюни е петият ден от месец май – вечерта на пети май. Дотогава всичко трябвало да е готово – да са купили агнетата, да са оправили къщите, да са се нагиздили с нови дрехи, да са изгладили шалварите, да са приготвили баклавите.

Някога в нашата махала празнувахме Гергьовден по пет дни. Вечерта на Ариффе гюни посрещаме Гергьовден. Палеха се големи огньовете във всеки двор, на всяка къща. Повечето от старите хора се събираха на едно място. А навремето в махалата къщите бяха залепени една за друга и хората все бяха заедно. Ние живеехме до площада на махалата и старите хора се събираха в нашия двор. А там, където имаше стари хора, беше по-интересно и ние младите ходехме при тях.

Събирахме се много момичета и момчета от махалата и тогава се правеха мартифалите. Намирахме едно гърне, пълнихме го с вода и го оставяхме някъде настрани, да не се вижда много-много. Всеки млад човек, неженен, правеше свой знак – аз например си вързвах пръстена с червен конец и го пусках в гърнето с водата. Сестра ми слагаше цветето, вързано с червени конци. Друг си пускаше гривната, трети нещо друго – кой каквото иска. И всеки си познава своя знак, пуснат в гърнето с водата. Гърнето с мартифалите престояваше цяла нощ под розов храст, на чисто и хубаво място. На другия ден вечерта го отваряме. Събирахме се пак всички млади, но сега при нас бяха и трима от по-старите хора, които трябваше да познаят бъдещето по оставените знаци. Те се дръпваха настрани. Едно от момичетата (непременно трябва да е девствено) го покривахме с червена забрадка. То заставаше до гърнето и започваше да изважда мартифалите. Изваждаше ги едно по едно, показваше всеки мартифал пред всички, но никой не знаеше на кого е, само собственикът му, но той си мълчеше, докато старият човек не кажеше, каквото имаше да предскаже.

---

¹¹⁵ Кощана Юсинова Гогова

Като приключеше с предсказанието, момичето изваждаше друг знак и старецът предсказваше и за него.

Гаданията по онова време се въртяха около това къде ще се омъжи момичето или ожени момчето, близко или далече ще е, за богат или за беден, хубаво ли ще бъде мястото, ще се разбират или ще се разделят, всичко можеше да се каже. Много от предсказанията са се случвали точно така. Например, ако са казали на някое момиче, че ще се омъжи далече, или че няма да си живее и разбира с мъжа си, не е хубав късметът ѝ, ставало точно така. Ето такива бяха нашите мартифали за Гергьовден. Не всеки можеше да предсказва бъдещето обаче. Имаше много стари хора, но не всеки можеше да предсказва. Само тези, които можеха, го правеха. Ариффе гюни е денят преди Гергьовден.

Самият Гергьовден по онова време се празнуваше пет дена. На първия ден ромите се подготвяха, палеха огньовете, колежа агнетата и посрещаха Гергьовден с музика. През нощта ставаше посрещането на специалния ден. Цяла нощ ромите стояха и го чакаха. И Гергьовден не ги разочароваше – пристигаше с бели дрехи, на бял кон и обикаляше цялата махалата, за да поздрави всички роми. Сутринта музикантите тръгваха да обикалят къщите, украсени с върбови клонки. Те влизаха от къща в къща и поздравяваха семействата. “Честит празник! Да е щастлив и весел! Честит Гергьовден!” *Сайбията* ги посрещаше, после си поръчваше песен – каквото си поръча, такова му се свири. Кой каквото искаше, това даваше на музикантите – кой пари, два лева ли, пет лева ли, кой колкото обича и каквото обича, това дава. Така до обяд обикаляха всички хора от махалата. Към пет часа след обяд на същия ден се организираха хората на площада на махалата. Започваше истинското, ромското веселие. Нашите ромкини (и млади и стари) си обличаха шалварите или новите дрехи и се хващаха на хорото. Имахме си правило, наше, ромско правило – на всеки Гергьовден ромите се пременяха с нови дрехи, от най-малкия до най-стария. И всеки гледаше кой от кой по-хубаво да се облече и коя от коя по-хубави шалвари да си ушие. Всяка искаше да води хорото. Кавги и разправи нямаше. Имаше определено място, откъдето започваше да се води хорото. Като го поемеше някоя оттам, въртеше се през целия площад, правеше се един цял кръг и като се върнеше на мястото, откъдето го е поела, го повеждаше друга. И коя както обичаше и колкото можеше, лепеше пари на музикантите – някои

пет, някои десет, пък някои само по два лева и така, докато се стъмни – до около осем-девет часа. После по-възрастните се прибираха. Оставаха момичетата и ергените. Започваха забавите за младежите. Танцувахме до среднощ. На втория, третия, четвъртия ден все същото – танци, глъч и веселие. Така прекарвахме целия Гергьовден, докато си изяждахме агнетата и баклавите.

Четири дни хорото се водеше от жените, но на петия ден, това е на девети май, женските хора към четири-пет часа свършваха и започваха мъжките хора. Всички мъже, които са там, се хващаха на хорото. Когато мъжете играеха, жените нямаха право да се хващат. А мъжкото хоро беше много хубаво. Имаше си един ръководител, който го водеше, и той, каквото кажеше на мъжете, те това правеха. Имаше и един на опашката. Той направляваше – също имаше важна функция. Музиката отговаряше на тяхната игра. Например започваха да тичат, тогава биеше тъпанът по определен начин. След това започваше тежката игра с клякане, ставане и пляскане с ръце. Така обикаляха целия площад. После пак тичаха по ритъма на тъпана и хорото продължаваха на колене – тогава музиката беше друга. После пак започваха с тичане да обикалят площада. Хорото продължаваше с подскачане. Беше много интересно. Мъжете са тези, които изпращаха Гергьовден.

И ето че идваше Гергьовден – ром на черен кон с бели дрехи. Сега вече беше на черен кон, но на първия ден беше дошъл на бял кон с бели дрехи. Идваше отдалече, отгоре, и започваше да обикаля площада с коня си. Разхождаше се, колкото се разхождаше. Първо мъжете, а после вече и жените, всички се хващаха да играят за последно. Мъжете играеха по средата, а жените – отстрани. Когато изпращахме Гергьовден, и жените, и мъжете бяхме заедно – с песни, ключеци и музика. Удряхме се по челата (такъв ни е обичаят) и казвахме: “Айде, Гергьовден си отиде! Айде, замина си Гергьовден!” Или: “Тази година си отиде, догодина пак ще дойде”.

мартифал – собствен знак

баданарка – бояджийски инструмент

сайбия – собственик

Arife gyuni thay Hederlezi ando Blagoevgrad¹¹⁶

Andi Arife guni, i aryat anglal Hederlezi, chirala e chhaya katar i mahala krenas pe martifalya. Ekh vreme amare daya thay dada, kana avelas o Gergyovden, lenas te prigotvinen o dives chirala – bakren ka kinen, pe khera ka makhen. Li o nay-chororo kinelas peske bakro. Kay avelas Arife gyuni on chinenas e bakren. Arife gyuni si ko panchto dives ando may – aryat ko panchto may. Zhi togava vsichko tryabuvinelas te ovel gotovo – te oven kinde e bakre, te oven makhle e khera, te oven nagizdime neve sheyantsa, te oven izgladime e shalvarya, te oven kerde e baklaves.

Chirala amare mahalate kerasas o Gergyovden po panch dives. Aryat ki Arife gyuni posreshtninasas o Gergyovden. Tharenas pes bare yaga sekola dvoroste. Po-but katar phure roma khidenas pes ekhe thanes. Togava e mahalakere khera ule zalepime ekh zhi aver thay e roma sa ule kupate. Ame zhivinasas ko ploshtadi thay amare dvoros avenas but manusha. A uthe, kay isi but phure manusha ulo but interesno thay ame e terne zhasas pash lende.

Khidasas amen but chhaya thay chhave amare mahalatar thay togava kerenas pes e martifalya. Arakhasas ekh piri, pherasas la panesa thay mukasas la khay rigate, but-but te ne dikhyol. Seko terno manush, biprandeme, kerelas po znakos – me, naprimer, phandavas mi angrusti lole doresa thay mukavas les andi piri panesa. Mi phen thovelas luludi, phanli lole thaventsa. Aver mukhelas pi antwshi, trinto chhipota aver – kon so mangel. Thay sekon phendzharelas po znakos andre ki piri. I piri beshelas sasti aryat talal rozate, shuzhe thay lachhe thanes. Ando nevo dives aryat phiravasas la. Khidasas amen sat erne manusha, ama akana uleyas pash amende trin po-phure roma, kola tryabuvinenas te phendzharen amaro naanglipe pal ko mukhle nishane. On tsidenas pes rigate. Uchharasas I piri lole zabradkasa. Ekh katar e chhaya (nepremnenno tryabuvinelas te ovel chhay) beshelas zhi ki piri thay astarelas te ikalel ekh po ekh e martifalya. Ikalelas lent hay pokazhinelas len amenge. Nikon na zhanelas kaskoro si o martifali, samo o manush kaskoto si ov. Savore potaineninas zhi kay o ophuro manush na vakerelas so ka achhyol lesa. Kana dophenelas po vakeriba i chhay ikalelas aver znakos, a o phuro predskazhinelas li les.

---

¹¹⁶ Koshtana Yusinova Gogova

I gadaniya okova vreme sine kay ka prandenel pes i chhay ili o chhavo, dural ili pashes, barvaleste ili choreste, lashho li ka ovel o than, ka zhivinen ili ka muknen pes, vsichko mozhinelas te vakerel pes. Butoro katar e predskazaniya achhyovenas tochno chokka. Naprimer, te vakerde ekhe chhayake, kay zhal dureste, kay nanay te zhivenal laches, na ovelas la kwsmeti, achyovelas tochno choka. Ake save ule amare gergyovdenska martifalya. Ne seko manush mozhinelas te predskazhinel naangle so ka ovel. Isineyas but phure manusha, ama ne sekon mozhinelas. Samo kola mozhinenas on kerenas les. Arife gyuni si anglal ko Gergyovden.

O Gergyovde kerelas pes pash amende panch dives. Ando akhto dives podgotvinenas pes, tharenas yaga, chinenas e bakren thay poereshtninenas o Gergyovden bashalnentsa. Sast aryat e roma zhaarenas les avri. A o Gergyovden avelas chachos – parne sheyantsa, parne grasteste thay kerelas alai sasti mahalake te pozdravinel savore romen. Yavinatar e bashalne astarenas kher zhi kheres vwratar klonentsa thay pozdravinenas e romen: “Bahtalo dives! Saste, veste! Bahtalo Gergyovden!”. O saybiyas posreshtninelas len, pala mangelas peske gili – so mangelas, davka bashalenas leske. Kon so mangelas – davka delas e bashalnen – kon pares – duy leva, pahch leva, kon kozom mozhinelas. Chokka zhi ko obed nakhenas savore manushendar ki mahala. Karig ko panch sahati pal ko obedi astarenas pes ko baro horos ando ploshtadi. Astarelas pes I chachuni romani loshan. Amare romnya (terne thay phure) uryavenas pe shalvarya ili pen eve sheyes yhay astarenas pes ando horos. Isineyas amen amaro romano pravilo – ando sekova Gergyovden e roma premeninenas pes neve sheyantsa, karat nay-tsikno zhi ko nay-baro. I seko rom dikhelas te uravel pes laches. Sekon langelas o horos te vodinel. Chhingara na uloas. Isineas than katar astarelas pes o horos. Uay astarelas les beekh romni otar, khidelas les katar sasto mashkaripe, pala kay avelas ando anglalutno than, o horos astarelas aver romni. Thay koya, sarto zanelas thay sarto mozhinelas. Lepinelas pares e bashalnenge – ekh panch, aver desh, avera samo duy leva thay chokka, zhi kay avel I aryat – karig ohto-enya sahati. Pala e po-phure zhanas peske lende. Achhyovenas e terne chhave thay chhaya. Khelenas zhi mashkar aryat. Andi duyto, trinto, shtarto dives – sa chokka – kheliba, loshaniba, pishtima. Chokka ikalastas o Gergyovden, zhi kay hasas amare bakren thay e baklaves.

Shtar dives o horos vodinelas pes katar e zhuvlya, ama ko panchto dives, ando enyato may, e zhuvlikane horya achhyovenas thay astarenas pes e mursha te khelen. Kana khelenas e mursha, e zhuvlya na ulo len pravo te astaren pes ko horos. A o murshikano horos ulo but lachho. Isineyas les ekh shero kay vodinelas les thay ov so phenelas, davka kerelas pes. Isineyas ekh rom ki pori. Ov napravlinelas – isine les vazhno funktsiya. E bashalne dikhenas sar zhala o horos thay chokka bashalenas. Naprimer, astarenas te prasten, togava o tauli marelas ekhe thanes. Pala astarenas te khelen klekimasa, ushtimasa thay plyaskomasa. Pala prastenas pal ko tauleskoro mariba thay o horos tradelas pes upral stavende – togava i muzika si aver. Pala astarena te khelen prastamasa ko mashkaripe. Pala o horos zhalas podskachimasa. Ulo but interesno. E mursha sine e roma, kay bichhalenas o Gergyovden te zhal peske.

I akana, avelas o Gergyovden – rom kale grasteste, parne sheyantsa. Akana ov ulo vekki kale grasteste. Avelas dural, izupral thay astarelas te kerel alai ko mashkaripe. Pala anglal e mursha, palal li e romnya astarenas pest e khelen posledno horos. E mursha khelenas ko maskaripe, a ame e romnya – rigatar. Ando Gergyovden li e zhuvlya, li e mursha ule ekhe thanes – gilyantsa, khelaipnasa, bashalipnasa. Chalavasas amen ando chekata (savka ulo amaro obichai) thay vakerasas: “Ayde, Gergyovden gelo peske! Ayde, Gergyovden gelo peske!”. Ili: “Kavka bersh gelo peske, zhi bershe pal aka avel!”.

Богородица в Кюстендилско¹¹⁷

Празнуват се и двете Богородици: Малка – на 14 август и Голяма – на 28 август. В нашия край празникът го свързваме преди всичко с Голяма Богородица и с отиването на манастир и отдаването на почит цели три дни на празника, обикновено на палатки. Навремето хората ходеха пеша или с каруци, като се събираха на тумби цели родове и се придвижваха заедно едно денонощие преди датата, за да стигнат навреме за Богородица. Сега е много по-лесно – като си имат коли, отиват с тях.

Всяка година моето семейство ходим около Рилския манастир, но има наши роми, които посещават и други манастири – Бачковския, Троянския и други. По-младите, сега виждам, че приемат щафетата от старите и също не пропускат празника. Дори някои не остават три дни, а само ден или два, в зависимост от времето, с което разполагат, но почитат празника. Дишат чист въздух, ядат плодове, понеже е времето на най-голямото узряване на плодовете.

На този ден обикновено се коли курбан за здраве – например някой през годината е дал обет след преодоляно препятствие да заколи овца за Богородица. Месото не трябва да се пече, задължително само се вари. В това е разликата с Едерлез. Част от него може да се раздава за здраве на по-бедните. Курбанът се коли в дома, не на манастира, но там се носи месото и се приготвя за ядене. В миналото масово се раздаваше за здраве, а сега като че ли тази традиция се поизостави. На този ден е абсолютно забранено да се употребява алкохол, а се пият безалкохолни напитки и чиста балканска студена вода. Като отидем на манастира, още сутринта палим свещ за здраве, за да ни бъде животът по-хубав. После се настаняваме до реката покрай манастира, където стануваме през цялото време. Много е важно кюстендилските роми да се настаним до реката, защото чувстваме целебната сила на течащата ѝ вода, а през деня отиваме на разходка в планината, обикновено до „Партизанска поляна”, играем с децата различни

---

¹¹⁷ **Янко Шиваров.** Роден в Кюстендил преди 49 години. Сега живее в кв. „Изток”. Завършил е средно сержантско училище и е бил старшина в казармата. Служил е цели 30 години. Набляга повече на християнската традиция, но осъзнава, че в миналото неговите предшественици са били в лоното на исляма.

игри, помагаме в приготвянето на храната. Като си тръгваме оттам, не забравяме да си напълним съдовете с вода и като се върнем по домовете си, я пръскаме из стаите, по двора, при животните в обора, за да се предпазим от нещастни случаи и за здравето на всички живи душички.

За мен и моето семейство Бари Богородица е един от най-почитаните празници.

Bogoroditsa ando Kyustendil¹¹⁸

Praznuvinena pes li o duy Bogoroditses – Tsikni, 14 avgust thay Bari – 28 avgust. Pash amende o praznikos amenge si i Bari Bogoroditsa, kana zhasa ko manastiri thay kerasa trin divesa amaro prazniki palatkende. Navreme e roma phirenas peshi ili taligentsa, kay khidenas pes tumbate saste rodovya thay phirenas kupate ekh dives thay ekh aryat z ate zhan navreme e Bogoroditsake. Akana si but lesno kay isi amen vordonya, zhasa lentsa.

Sekova bersh mi familiya zhasa ogoral ko Rilsko manastiri, ama isi amender roma kola zhana aver manstirende – Bachkovsko, Troyansko thay avera. E po-tsikne akana dikhav kay lena I shtafeta katar pophurendar thay pala na mukhen praznikos. Dazhe akana isi roma kay na beshen trin dives, a samo ekh ili duy divesa. Ama keren amaro dives. Dishinena shuzho vwzduhi, hana plodi, ponezhe togava si o vreme kana baryovena e veshine plodovya. Kala divesestar kerela pes kurbandi sastipnaske – naprimer beekh rom prez ko bersh dela lafi palal ko bilachhipe te chhinel bakre Bogoroditsake. O mas na pekel pes, karavel pes. Nanay sar kerel pes ko Ederlezi. Lwestar razdel pes sastipnaske e chore manushenge. O kurbandi chhinel pes ko kher, nanay ko manastiri, ama uthe prigotvinel pes habnaske. Chirala o kurbandi sasto razdelas pes sastipnaske, akana i traditsiya nanay choka. Na piyel pes nisar alkoholi, pela pes bezalkoholno thay shudro vesheskoro pani. Kay zhasa ko manastiri azhay yavinatar tharas ekh momelin sastipnaske z ate ovel amaro zhivoti po-lachho. Pala zhasa thay nastaninasa amen zhi ko manastiri, kay beshasa trin dives. But si amnge vazhno e kyustendilaska

---

¹¹⁸ **Yanko Shivarov.** Byando si ando Kyustendil 1963 b. Akana zhivinela ki mahala. Ikaldyas sredno serzhantsko shkola thay ulo starshina ki kazarma. Sluzhindyas 30 bersh. Spazinela i hristiyansko traditsiya, ama zhanela kay chirala leskeri familiya ule myusyulmanorya.

roma te nastaninas amen zhi ko len, te chustvinas e sastipnaskiri sila katar lakoro pani, a prez ko dives te zhas te phiras ko vesh, zhi ko “Partizansko polena”, khelas amenge e chhaventsa, keras e habe. Kay tsidas te zhas amenge na bistros te pheras amene pani thay kay resas khere te prwskinas les ando stayes, ando dvoros, pash ki hayvanya ko obori, te chivinas amen bilachhipnastar thay sastipnaske savorenge.

Mange thay mere familiyake i Bari Bogoroditsa si o nay-baro praznikos.

